

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Ausma Mackevičienė

EUTANAZIJOS ĮTEISINIMO PROCESO LIETUVOS
RESPUBLIKOJE ANALIZĖ

Baigiamasis magistro projektas

Vadovė

Lekt. dr. Ligita Šarkutė

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

TVIRTINU

L. e. p. Instituto direktorė

(parašas) Doc. dr. Audronė Telešienė

(data)

EUTANAZIJOS ĮTEISINIMO PROCESO LIETUVOS
RESPUBLIKOJE ANALIZĖ

Baigiamasis magistro projektas

Viešoji politika (621L22008)

Vadovė

(parašas) Lekt. dr. Ligita Šarkutė

(data)

Projektą atliko

(parašas) Ausma Mackevičienė

(data)

Recenzentas

(parašas) dr. Rimantas Rauleckas

(data)

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Ausma Mackevičienė
Viešosios politikos programa

Baigiamojo projekto „Eutanazijos įteisinimo proceso Lietuvos Respublikoje analizė“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2016-01-06
Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Ausmos Mackevičienės** baigiamasis magistro projektas tema „Eutanazijos įteisinimo proceso Lietuvos Respublikoje analizė“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

LENTELĖS

Lentelė 1. Balsavimo išbraukti iš Seimo darbotvarkės Eutanazijos projektą, rezultatai.....	44
Lentelė 2. Antrojo pasiūlymo išbraukti iš Seimo darbotvarkės eutanazijos įstatymo projektą, balsavimo rezultatai.....	45
Lentelė 3. Trečiojo pasiūlymo išbraukti iš Seimo darbotvarkės eutanazijos įstatymo projektą, balsavimo rezultatai.....	45
Lentelė 4. Ketvirtojo pasiūlymo išbraukti eutanazijos įstatymo projektą (Nr. XIIP – 2071) iš Seimo darbotvarkės, balsavimo rezultatai.....	46
Lentelė 5. „Delfi“ ir „lytas.lt“ portalų turinio analizės elementai.....	49
Lentelė 6. Veiksniai, darantys įtaką eutanazijos įstatymo procesui Lietuvoje.....	61

PAVEIKSLAI

1 pav. D. Easton politinės sistemos schema.....	14
2 pav. 2 pav. Interesų grupių įtakos kanalai.....	17
3 pav. Sprendimo priėmimo proceso etapai.....	25
4 pav. Pritarimas eutanazijai Europos šalyse	36
5 pav. Slaugytojų pritarimas eutanazijai pagal rūši.....	40
6 pav. Slaugos darbuotojų pritarimas eutanazijos įteisinimui Lietuvoje.....	40
7 pav. Politinės sistemos veikėjai turintys įtakos eutanazijos įteisinimui.....	53

TURINYS

LENTELĖS.....	4
PAVEIKSLAI.....	5
TURINYS.....	6
SUMMARY.....	8
SAVOKŲ ŽODYNĖLIS	9
ĮVADAS.....	10
1. POLITINĖ SISTEMA IR VIEŠOSIOS POLITIKOS PROCESAS	13
1.1. POLITINĖ SISTEMA	13
1.2. POLITINĖS SISTEMOS VEIKĖJAI	15
1.2.1. <i>Interesų grupės</i>	16
1.2.2. <i>Politinės partijos</i>	18
1.2.3. <i>Įstatymų leidžiamoji valdžia</i>	19
1.2.4. <i>Įstatymų vykdomoji valdžia</i>	20
1.2.5. <i>Žiniasklaida</i>	22
1.2. VIEŠOSIOS POLITIKOS PROCESAS	23
2. EUTANAZIJOS SAMPRATA IR ŽMOGAUS TEISĖS Į GYVYBĘ.....	27
2.1. EUTANAZIJOS SAMPRATA IR RŪŠYS	27
2.2. EUROPOS SĄJUNGOS ŠALIŲ EUTANAZIJOS POLITIKA.....	29
2.2.1. <i>Šalys, įteisinusios eutanaziją</i>	29
2.2.2. <i>Šalys, siekiančios įteisinti eutanaziją</i>	32
2.3 ŽMOGAUS TEISĖS Į GYVYBĘ.....	34
3. EUTANAZIJOS ĮTEISINIMO LIETUVOS RESPUBLIKOJE PROCESAS: EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI.....	37
3.1. TYRIMO METODIKA	37
3.2. POLITINĖS SISTEMOS VEIKĖJAI, TURINTYS ĮTAKOS EUTANAZIJOS PROJEKTUI LIETUVOJE	38
3.1.1. <i>Interesų grupės veikiančios eutanazijos įstatymą</i>	38
3.1.2. <i>Politinių partijų nuostatos eutanazijos atžvilgiu</i>	42
3.1.3. <i>Įstatymų leidžiamoji ir vykdomoji valdžia eutanazijos įteisavimo procese</i>	43

3.2.4	<i>Žiniasklaidos vaidmuo eutanazijos įteisinimo procese .....</i>	47
3.2.5	<i>Lietuvos Respublikos politinės sistemos veikėjų vaidmuo eutanazijos įteisinimo procese</i>	53
3.3	EUTANAZIJOS ĮSTATYMO PROJEKTO ĮTEISINIMO CHRONOLOGINĖ ANALIZĖ	53
3.4	ŽMOGAUS TEISĖ Į GYVYBĘ LIETUVOS RESPUBLIKOJE.....	56
3.5	INTERVIU SU EUTANAZIJOS ĮSTATYMŲ INICIATORE M. A. PAVILIONIENE REZULTATŲ ANALIZĖ ..	60
	IŠVADOS	65
	TEISĖS AKTAI IR DUOMENŲ ŠALTINIAI	67
	PRIEDAI	75
	1 PRIEDAS INTERVIU KLAUSIMYNAS.....	75

Mackevičienė, Ausma. Analysis of Legalization Process of Euthanasia in the Republic of Lithuania. Master's thesis in Public Policy / supervisor lect. dr. Ligita Šarkutė. Institute of Public Policy and Administration, the Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: Political science, Social sciences.

Key words: euthanasia, political system, political process, interest groups, political parties, mass media. Kaunas, 2016. 71 p.

SUMMARY

Master's project topic is "Analysis of Legalization Process of Euthanasia in the Republic of Lithuania". The topic of the project is relevant, because adoption of the euthanasia law is related with patients' rights and the opportunity to choose. Medical ethics, Christian church ideology and members of the Seimas provisions leads to discussions in society between supporters and opponents of euthanasia and to the situation when decisions related to euthanasia are not being made. The novelty of project lies in the fact that the political system concept was applied to the analysis of legalization of euthanasia for the first time. The aim of the project is: to analyze the legalization process of euthanasia in the Republic of Lithuania. The object of the research is: the factors and actors of legalization process of euthanasia. The objectives of the project: 1. To analyze the theoretical aspects of political system and public policy process. 2. To analyze the concept of euthanasia and the importance of rights to life. 3. To discuss and compare euthanasia policy in the European Union countries. 4. To identify the Lithuanian political system actors affecting the legalization of euthanasia, and to evaluate their role in this process. 5. To chronologically investigate the process of legalization of euthanasia in the Republic of Lithuania. In the first chapter the concept of the political system, the political system actors is discussed. Also and the concept of the political process and its stages are presented. The second chapter of the project deals with the concept of euthanasia and its kinds, also the policies of euthanasia in the European Union countries are analyzed, the content of the right to life elements and regulation are compared in different human rights protection systems. The third chapter of the project presents the methodology and the results of empirical research. Content analysis of mass media revealed that the concept of euthanasia is presented daily in Lithuania. "Delfi" and "Irytas.lt" content analysis revealed that the media in Lithuania form a negative public opinion about euthanasia. Analysis of the Lithuanian political parties' programs of 2008 - 2012 and 2012 - 2016 showed that the draft law on euthanasia in Lithuania was influenced by three political parties - the Lithuanian Center Union Party, the Lithuanian Social Democratic Party and the Homeland Union - Lithuanian Christian Democrats. Draft law on euthanasia in Lithuanian Seimas was presented four times. In 2012, there were two draft laws which were initiated by Andrius Burba, two other project proposal of euthanasia law was submitted in 2014 and 2015, which were initiated by Marija Aušrinė Pavilionienė. All these draft laws have been removed from the parliamentary agenda by Homeland Union – Lithuanian Christian Democrats, mainly by the Health Affairs Committee. The Civil Code of the Republic of Lithuania, the Republic of Lithuania Law of the Rights of Patients and Compensation for the Damage of of their Health and the Law of the determination of human death and critical illness contain a provision allowing a person to refuse treatment. Although the above-mentioned law, Seimas tried to change, after detailed analysis of documents, it can be said that this right is preserved. The analysis of empirical research results shows that the euthanasia law was not adopted for the following reasons: fear that euthanasia law will be abused, Church's teaching and religious ideology, Lithuania provide care when it is clear that the person is no longer possible to help. Also the narrow and shallow public thinking, as well as the negative influence of political parties and their certain personalities' actions when making decisions about euthanasia and interest groups hostility and media forming negative public opinion.

SAVOKŲ ŽODYNĖLIS

Eutanazija – neišgydomo ligonio neskausmingas numarinimas vaistais ar kitais būdais, norint jį apsaugoti nuo merdėjimo (agonijos) ar nepagydomos mirštamios ligos, sukeliama kančių (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2004, p. 710).

Politinė sistema – vientisa, suderinta politinių institutų, politinių vaidmenų, santykių, procesų, principų, pajungtų politinių, socialinių, teisinių, ideologinių vertybių ir normų kodeksui, visuma (Novagrockienė, 2001, p.94).

Viešoji politika – sąvoka dažniausiai vartojama, norint apibūdinti valdžios institucijų, oficialių asmenų elgseną, veiksmus, veiklos kurso pasirinkimą ir praktinį jo įgyvendinimą politikos procese (Raipa, 2002, p. 11).

Interesų grupės – organizacinę struktūrą, pripažįstanti tuos pačius tikslus ir siekianti daryti įtaką įvairių lygių viešajai politikai, nesiekiant politinės valdžios iškovojo (Lukošaitis, 2000, p. 107).

Politinės partijos – formalios piliečių organizacijos, veikiančios viešajame gyvenime ir atstovaujančios specifiniams klasiniams, profesiniams ar ideologiniams interesams šiuolaikinėje konstitucinėje valstybėje ir kurių tikslas dalyvauti rinkimuose, juos laimėti ir sudaryti vyriausybę (Krupavičius ir Lukošaitis, 2004, p. 299).

Žiniasklaida – laikoma demokratijos garantu, kuris užtikrina visuomenės informavimą apie politinius, socialinius ekonominius įvykius, taip pat atstovauja piliečių interesams, kontroliuoja valdžios institucijų veiklą ir formuoja visuomenės nuomonę (Juraitė ir Jasnauskaitė, 2011, p. 78).

IVADAS

Temos aktualumas. Šiuolaikiniame pasaulyje vis dažniau kalbama apie nepagydomus ligonius ir jų kančias, o diskusijų metu keliamas eutanazijos klausimas. Eutanazijos šalininkai teigia, kad tokiu būdu yra išreiškiama pagarba žmogaus orumui ir suteikiama teisė, išvengti kančių, o priešininkai aktyviai kovoja prieš eutanaziją ir teigia, kad tokia praktika verčia asmenis išsižadėti katalikų bažnyčios ideologijos ir jos mokymo, be to, yra nesilaikoma duotos Hipokrato priesaikos. Nors didžioji dalis Europos šalių, tokių kaip, Prancūzija, Ispanija, Jungtinė Karalystė, Italija, Vengrija, Nyderlandai, Belgija, Liuksemburgas, Švedija ir Vokietija pasisako už eutanaziją, tačiau tik ne daugelyje iš jų ši praktika įtvirtinta įstatymu. Pirmieji eutanaziją įteisino Nyderlandai 2002 metais. Jų pavyzdžiu pasekė Belgija ir eutanaziją įteisino 2003 metais. Svarbu tai, kad 2013 metais ši šalis pakeitė eutanazijos įstatymą ir suteikė teisę eutanaziją taikyti nepilnamečiams. Liuksemburgas buvo trečioji valstybė nusprendusi, kad eutanaziją reikia įteisinti, todėl 2009 metais ši šalis priėmė eutanaziją reglamentuojantį teisės aktą. Tais pačiais metais eutanazijos įstatymas priimtas Vokietijoje, o 2010 metais Švedijoje. Lietuvoje apie eutanaziją vengiama kalbėti ir diskutuoti. Seimo nariai nesvarsto eutanazijos įstatymo projekto, vengdami priimti sprendimus susijusius su eutanazijos įteisinimu. Bažnyčia skatina stiprinti tikėjimą ir nepriimti įstatymų, suteikiančių teisę žudyti, medicinos darbuotojai bijo atsakomybės, sunkiai sergantys ligoniai, kenčiantys nepakeliamus skausmus, nori turėti teisę ir galimybę rinktis orią mirtį. Remiantis 2012 metų gegužės mėnesį atliktu BNS naujienų agentūros tyrimu – 47 proc. Lietuvos gyventojų pritartų eutanazijos projekto įteisinimui, o 37 proc. Lietuvos gyventojų neigiamai vertina eutanazijos įteisinimą (Kurmelis, 2015).

Lietuvoje apie eutanaziją pradėta kalbėti 1998 metais, kai gydytoja atliko aktyviąją eutanaziją savo sūnui, kentėjusiam nuo stiprių nudegimų, suleisdama mirtiną dozę vaistų. Vėliau diskusijos tapo aktyvesnės po Seimo narių pateiktų eutanazijos įstatymo projektų. 2012 metais du eutanazijos įstatymo projektus pateikė A. Burba, o 2014 ir 2015 metais – M. A. Pavilionienė. Eutanazijos galimybė svarstoma nebuvo, pašalinus pateiktus įstatymo projektus iš Seimo darbotvarkės. Lietuvoje visos eutanazijos formos yra draudžiamos, įteisinta tik nuostata leidžianti gydytojams negaivinti pacientų. Jei įstatymų nustatyta tvarka ligonis yra pareiškęs nesutikimą, kad būtų gaivinamas, ir yra gydytojų konsiliumo pritarimas, gydytojai pacientui netaiko gydymo ir jo negaivina.

Baigiamojo projekto tema yra aktuali, nes eutanazijos įstatymo priėmimas yra susijęs su pacientų teisėmis ir galimybe pasirinkti. Medicinos etika, katalikų bažnyčios ideologija ir Seimo narių nuostatos sukelia diskusijas tarp visuomenės ir eutanazijos šalininkų bei priešininkų, tačiau sprendimai, susiję su eutanazijos įteisinimu Lietuvoje, nėra priimami.

Temos naujumas. Magistro baigiamojo projekto temos naujumą lemia eutanazijos įteisinimui taikyta politinės sistemos koncepcija. Politinę sistemą nagrinėjo lietuvių autoriai (Krupavičius ir

Lukošaitis, 2004) ir amerikiečių mokslininkai (Easton, 1960; Almond, 1956; Parsons, 2001, ir kt.). Viešosios politikos proceso analizė baigiamajame projekte atlikta remiantis užsienio autoriais (Dunn, 2006; Lindblom, 1999 ir kt.). Sprendimų priėmimą viešosios politikos procese nagrinėjo Šarkutė (2006; 2009). Išskiriami šie politinės sistemos veikėjai: interesų grupės, politinės partijos, įstatymų leidžiamoji valdžia, įstatymų vykdomoji valdžia, biurokratija, teismai ir žiniasklaida. Interesų grupes analizavo Lukošaitis (2000). Tarpininkes tarp visuomenės ir valstybės – politines partijas nagrinėjo Krupavičius (1999), Krupavičius ir Lukošaitis (2004). Įstatymų leidžiamąją valdžią – Seimą analizavo daugelis Lietuvos mokslininkų (Žilys, 2005; Lukošaitis, 2004; Kūris, 2008 ir kt.). Žiniasklaidą jos įtaką visuomenei ir politinės darbotvarkės formavimui nagrinėjo Krupavičius ir Šarkutė (2004), Bielinis (2002), Martišius (2014) ir kt. Eutanazijos sampratą pateikia užsienio autoriai (Haring, 1975; Gefenas, 1995), o Lietuvoje, eutanaziją išsamiausiai nagrinėjo Narbekovas (2008). Pastebima, kad Lietuvoje eutanazija analizuota tik šiais aspektais: eutanazijos baudžiamumas (Liesis, 2005; Baranskaitė ir Prapiestis, 2004), eutanazija ir žmogaus teisės (Gumbis, 2003), aktyvi eutanazija (Gailienė, 1997), pasyvi eutanazija (Narbekovas, 2002). Magistro baigiamojo projekto naujumą lemia tai, kad pirmą kartą analizuojamas eutanazijos įteisavimo procesas. Be to, darbo naujumą lemia ir tai, kad tiriama ne visuomenės ir ne interesų grupių nuomonė eutanazijos klausimu, bet priešastys, turinčios įtakos eutanazijos įteisavimo procesui Lietuvoje.

Tiriama problema. Kokie veiksniai ir veikėjai turi įtakos eutanazijos įteisavimo procesui Lietuvos Respublikoje?

Tyrimo objektas. Eutanazijos įteisavimo procesas Lietuvos Respublikoje.

Tyrimo dalykas. Eutanazijos proceso įteisavimo Lietuvos Respublikoje veiksniai ir dalyviai.

Baigiamojo projekto tikslas. Išanalizuoti eutanazijos įteisavimo procesą Lietuvos Respublikoje.

Baigiamojo projekto uždaviniai:

1. Išanalizuoti politinės sistemos ir viešosios politikos proceso teorinius aspektus.
2. Išanalizuoti eutanazijos sampratą ir žmogaus teisės į gyvybę svarbą.
3. Aptarti ir palyginti Europos sąjungos šalių eutanazijos politiką.
4. Identifikuoti Lietuvos politinės sistemos veikėjus, turinčius įtakos eutanazijos įteisavimui, ir nustatyti kiekvieno iš jų vaidmenį šiame procese.
5. Ištirti eutanazijos įteisavimo Lietuvos Respublikoje eigą.

Tyrimo metodai. Rengiant magistro baigiamąjį projektą, naudoti šie metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, antrinė duomenų analizė, turinio analizė ir pusiau struktūruotas interviu. Taikant mokslinės literatūros analizės metodą išanalizuota politinės sistemos koncepcija, viešosios politikos procesas ir eutanazijos samprata. Pasitelkus dokumentų analizę ištirta Lietuvos ir Europos sąjungos šalių narių įstatyminė bazė, įteisinti ir draudžianti eutanazijos praktika, taip pat atlikta išsami Lietuvoje pateiktų eutanazijos įstatymo projektų analizė. Antrinės duomenų analizės

pagalba nustatytas žiniasklaidos, interesų grupių poveikis eutanazijos įteisinimo procesui Lietuvoje. Taikant žiniasklaidos turinio analizę, nustatytas neigiamas jos poveikis eutanazijos įteisinimo procesui. Taikant pusiau struktūruoto interviu metodą, ištirtos priežastys, darančios neigiamą poveikį eutanazijos įteisinimui ir išsiaiškinti, pagrindiniai politinės sistemos veikėjai, kurie daro didžiausią įtaką, eutanazijos įstatymo įteisinimo procesui. Surinktų duomenų analizei pritaikyta aprašomosios statistikos metodai.

Baigiamojo projekto struktūra. Pirmajame projekto skyriuje aptarta politinė sistemos koncepcija, išskirti politinės sistemos dalyviai, taip pat aptarta politinio proceso samprata ir analizuojami politinio proceso etapai. Antrajame projekto skyriuje analizuojama eutanazijos samprata ir jos rūšys, Europos sąjungos šalių eutanazijos politika ir atlikta teisės į gyvybę turinio elementu analizė, lyginant reglamentavimą skirtingose žmogaus teisių apsaugos sistemose. Trečiojoje projekto dalyje aptarta tyrimo metodika ir pateikta atlikto tyrimo rezultatų analizė.

Naudoti šaltiniai. Pagrindiniai magistro baigiamajame projekte naudoti šaltiniai – moksliniai straipsniai ir monografijos, teisės aktai, Seimo stenogramos, antriniai duomenys ir statistiniai duomenys.

Darbą sudaro 72 puslapių be priedų, 6 lentelės, 7 paveikslai, panaudota 120 literatūros šaltinių, iš kurių daugiausia mokslinės knygos, moksliniai straipsniai, internetiniai šaltiniai, teisės aktai, seimo posėdžių protokolai ir stenogramos.

1. POLITINĖ SISTEMA IR VIEŠOSIOS POLITIKOS PROCESAS

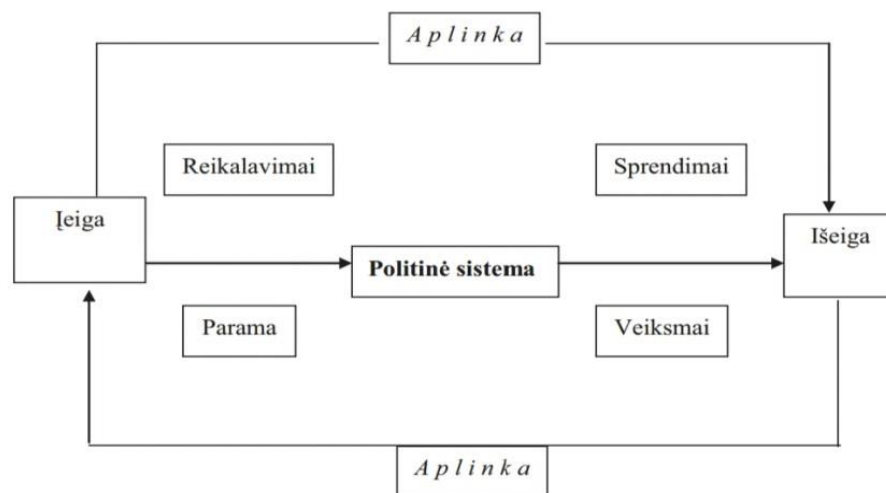
Politinės sistemos sąvoka yra labai plačiai vartojama politikos moksluose. Viskas, kas yra politinėje sferoje – susieta tarpusavio ryšiais ir sudaro sistemą, kuri vadinama visuomenės politine sistema. Ši sistema – tai politinio elgesio rezultatas, o svarbiausias jos elementas yra politinis vaidmuo. Politinės sistemos struktūra yra sudaryta iš tam tikrų politinių vaidmenų tinklų – struktūrų, tokių kaip interesų grupės, politinės partijos, parlamentas ir t.t. Šiame skyriuje aptariama politinės sistemos koncepcija, kuria bus remiamasi visame baigiamajame projekte. Taip pat analizuojama viešosios politikos proceso teorija, kuri padės išsamiau suprasti eutanazijos įteisinimo stadijas – problemos iškėlimą, politikos formulavimą, sprendimų priėmimą, politikos įgyvendinimą ir politikos vertinimą.

1.1. Politinė sistema

Šiuolaikiniame pasaulyje, politinės sistemos koncepcija yra viena iš svarbiausių analitinių modelių, kuri padeda suprasti ir pažinti politinio gyvenimo reiškinius. Politinė sistema jungia visas politines institucijas, politinius veikėjus ir jų tarpusavio santykius bei politinės organizacijos principus, tačiau „*sistemas*“ sąvoką nėra taip lengva paaiškinti. Socialiniuose ir politikos moksluose „*sistemas*“ apibūdinimas reiškia pirmiausia sudėtinę visumą, bendrą susietų vienetų arba reiškinių egzistavimą ir jų funkcionavimą (Krupavičius ir Lukošaitis, 2004, p. 9). Labai svarbu suvokti, kad „*sistema*“ yra ne tik struktūrų, bet ir procesų, tendencijų taip pat žmonių ir jų grupių elgesys ir veiksmai. Sąvoka „*politika*“ yra suvokiama kaip visuomenę organizuojanti, reguliuojanti ir kontroliuojanti sritis, kuri siejama su valstybe, su didelių socialinių grupių veikla, be to, joje akcentuojama bendrų ir privačių interesų vienybė, prievartos naudojimo galimybė, sąmoningumas ir tikslo siekimas (Matakas, 1999, p. 52). Atskirai šias sąvokas – „*politika*“ ir „*sistema*“ – galima pakankamai greitai apibrėžti ir paaiškinti sąvokas, bet jų loginė jungtis – „*politinė sistema*“ – politikos mokslų teorijoje yra naujas reiškinys (Krupavičius ir Lukošaitis, 2004, p. 9). Laurėnas ir Šerpetis (2010, p.106), *politinę sistemą* apibrėžia kaip politinės valdžios institutų padalinta, normatyviškai kompetencijas kvalifikuojančią, atskirą, žyminčią skirtį nuo visuomenės ekonominės, socialinės ir kitų sistemų sritį, kurios funkcija – priimti politinius sprendimus.

Politikos mokslų teoretikai yra įvairiai apibrėžę *politinės sistemos* sąvoką. Parsons politinę sistemą siejo su *tikslų siekimu*, Easton ją įvardijo kaip *elgesio sistemą*, Almond ir Powell politinę sistemą apibrėžė kaip *politinio elgesio rezultatą* bei išskyrė *politinio vaidmens* svarbą, o Deutsch politinę sistemą suprato kiek kitaip ir įvardijo ją kaip *komunikacijų tinklą* (Krupavičius ir Lukošaitis, 2004, p. 11 – 13).

Aiškiausią politinės sistemos koncepciją pateikė Easton (1960, p. 16 – 17), pagrindiniai politinės sistemos elementai yra *vidaus ir išorės aplinka*, *įeiga (reiškiniai veikiančios sistema)*, kurią sudaro reikalavimai ir parama, *išeiga (sprendimai: įstatymai, nurodymai, veiksmų programos)* ir „*valdininkai*“ (*interesų grupės, politinės partijos visuomenės informavimo priemonės*), kurie atrenka reikalavimus (žr. 1 pav.).

1 pav. D. Easton politinės sistemos schema (Šaltinis: Prazauskas ir Unikaitė, 2007, p. 99)

Almond politinės sistemos koncepciją, pateikė kiek kitaip. Pasak Novagrockienės (2001, p. 101), Almond politinė sistema turi atlikti dvi pagrindines funkcijas: *įeigos* (politinė socializacija ir rekrutavimas, interesų artikuliacija, interesų agregavimas, politinė komunikacija) ir *išeigos* funkcija (įstatymų rengimas, normų taikymas, normų laikymosi priežiūra). Siekiant išsamiau suprasti politinę sistemą, ją reikia suskaidyti į posistemas, kuriomis politinė sistema atlieka svarbiausias integracijos ir sąveikos funkcijas: *institucinę* (valstybė, valdymo forma, politinis režimas, rinkimų sistema, politinės partijos ir t.t.), *reguliuojančią* (teisinės, politinės normos, tradicijos, papročiai, precedentai ir kt.), *komunikacinę* (institucijų, organizacijų, piliečių ir pan. ryšių visuma) ir *ideologinę* (politinės teorijos, koncepcijos, programos, požiūriai, vertybės) (Krupavičius ir Lukošaitis, 2004, p. 14).

Visockaitė (2012, p. 26) teigia, kad politinių sistemų klasifikacija (autoritarinės – diktatūros forma; totalitarinės – visų gyvenimo sričių kontrolė; demokratinės) yra reikalinga tam, kad padėtų geriau suprasti politikos ir valstybės valdymą, atskiriant politinę sritį nuo kitų visuomeninio gyvenimo sričių. Politinių sistemų klasifikacijos kriterijai gali būti: normatyviniai, ekonominiai, kultūriniai, politiniai, socialiniai bei įvairūs minėtų kriterijų deriniai, kurių pasirinkimą nulemia aspektas, kuriuo tiriama politinė sistema (Novagrockienė, 2001, p.103).

Toliau šiame projekte aptarsime Lietuvos politinę sistemą. Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 10 d. nutarimu galima teigti, kad kiekviena valstybės valdžia užima tam tikrą vietą valstybės valdžios sistemoje ir atlieka tik jai būdingas funkcijas. Seimas, kurį sudaro tautos atstovai (Seimo nariai) – leidžia įstatymus, kontroliuoja vyriausybės veiklą, tvirtina

valstybės biudžetą ir prižiūri, kaip jis vykdomas bei sprendžia kitus Konstitucijoje numatytus klausimus. Respublikos Prezidentas – valstybės vadovas, atstovauja valstybei ir daro viską, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų, vyriausybė yra vykdomoji – tvarkomoji šalies institucija, vykdanči įstatymus ir kitus teisės aktus, tvarkanti krašto reikalus bei teismai, kurie vykdo teisingumą. Kitaip tariant, Konstitucija įtvirtinta valstybės valdžios padalijimo principą, kuris atskleidžia Lietuvos politinės sistemos pagrindinius bruožus.

Konstitucinė praktika rodo, kad negalima teigti, jog Lietuvoje veikia pusiau prezidentinė valdymo forma, tačiau galimos dvi išeitys, kurias nurodo Jarašiūnas (2002, p. 18, cituojama pagal Arlauską, 2008, p.11) tai yra „priskirti Lietuvos valstybės valdymo formą pusiau prezidentinei, kuri savo bruožais yra priartėjusi prie parlamentinės valdymo formos“ arba remiantis Konstitucinio Teismo aiškinimu, konstatuoti, kad „Lietuvos valdymo forma priskirtina parlamentinei respublikai, turinčiai pusiau prezidentinės respublikos bruožų“. Atlikus prezidento, Seimo, vyriausybės ir teisminės valdžios galių ir kompetencijų analizę, galima teigti, kad Lietuvos valstybės valdymo forma yra demokratinė pusiau prezidentinė Respublika, kurioje prezidentas turi pakankamai galios ir valdžios, kad atliktų valstybės vadovo vaidmenį.

Apibendrinant galima teigti, kad siaurąja prasme politinę sistemą galima suvokti kaip valdžios sistemą, kurią sudaro, ne tik įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžia, bet ir interesų grupės, politinės partijos ir žiniasklaida. Plačiau prasme apibūdinti, remsimės Novagrockienės (2001, p. 96) teiginiu, kad politinės sistemos suvokimo ribos apima viską: tai ir politinės valdžios organizacijos, visuomenės ir valstybės santykiai, formalios ir neformalios institucijos, politinis procesas, politinė kultūra, politinis dalyvavimas ir daugelis kitų su politiniu gyvenimu susijusių reiškinių.

1.2. Politinės sistemos veikėjai

Politinės sistemos struktūrą sudaro tam tikri politinių vaidmenų tinklai, kurie ne tik sąveikauja vieni su kitais, bet ir kiekvienas atlieka reikšmingą funkciją politinėje sistemoje. Interesų grupės, artikuluoja individų interesus (interesų formulavimas), politinės partijos, agreguoja artikuliuotus interesus (interesų apibendrinimas), įstatymų leidžiamoji valdžia (Seimas), interesus paverčia teisinėmis normomis, vykdomoji valdžia (Vyriausybė), teisės aktais apibrėžtus interesus paverčia konkrečiais politikos veiksmais, biurokratija (valstybės tarnyba), tiesiogiai įgyvendina vykdomosios valdžios sprendimus, teismai, saugo interesus, tapusius politiniais veiksmais, o paskutinė struktūra žiniasklaida, atlieka politinės komunikacijos funkciją ir sujungia visus politinės sistemos elementus. Šiame poskyryje bus analizuojami visi politinės sistemos elementai išskyrus teismų sistemą ir biurokratiją, todėl, kad eutanazijos įstatymo priėmimui šios politinės sistemos struktūros neturi didelės įtakos, nes įstatymų leidžiamoji valdžia eutanazijos įstatymo nėra priėmusi.

1.2.1. Interesų grupės

Pirminė politinės sistemos struktūra yra *interesų grupės*. Ši sąvoka nėra vienalytė. Daugelis teoretikų pateikia įvairius apibrėžimus, tačiau svarbu tai, kad nei vienas jų nesikartoja, o tik papildo vienas kitą. Dažnas apibrėžimas interesų grupes įvardija kaip individų organizacinę struktūrą, pripažįstančią tuos pačius tikslus ir siekiančią daryti įtaką įvairių lygių viešajai politikai, nesiekiant politinės valdžios iškovojimo (Lukošaitis, 2000, p. 107). Politikos mokslų teoretikai interesų grupėmis įvardija tas visuomenės organizacijas, kurios, nebūdamos valdžios dalimi, išlaiko su ja glaudžius ryšius, ir savo veikla stengiasi daryti įtaką viešajai politikai. Būtent taip interesų grupės atspindi institucionalizuotą ryšį tarp valstybės ir didžiųjų visuomenės sektorių (Wilson, 1999, p. 1). Novagrockienė (2001, p. 200) pabrėžia, kad interesų grupėms apibūdinti yra vartojamos sąvokos lobizmas, lobistai, spaudimo grupės ir poveikio grupės.

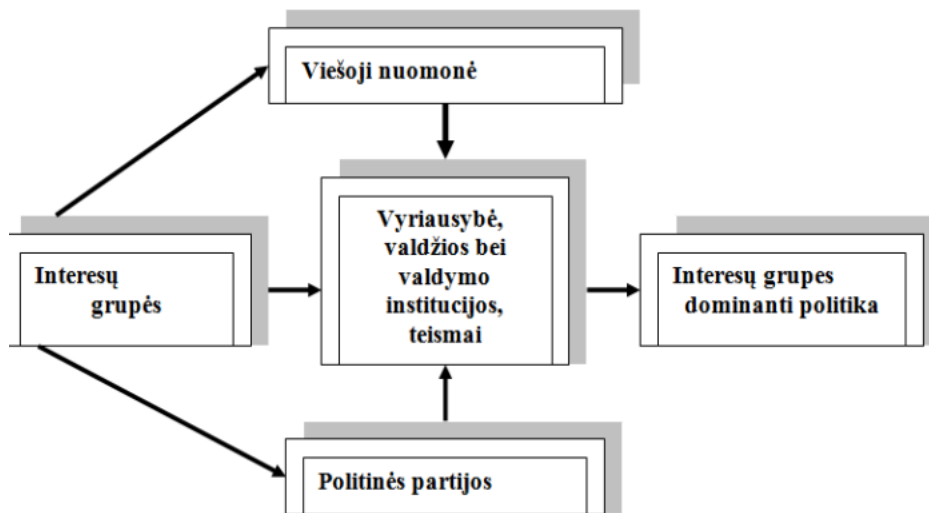
Schlozman teigia (2001, p. 7701, cituojama pagal Lukošaitį, 2004, p. 184), kad visos interesų grupės atlieka tam tikras funkcijas: jos suteikia informaciją valstybės pareigūnams modeliuojant politiką, siekia įtikinti politikus vykdyti pasirinktą veiksmų kursą, informuoja savo narius apie valdžios veiklą, taip pat ugdo jų politikos proceso supratimą ir plečia jam paramą. Interesų grupių dalyvavimas valstybės reikaluose gali pagerinti valstybės valdymą ir prisidėti prie viešosios gerovės.

Visos interesų grupės kuriasi ir buriasi tam, kad būtų išgirstos valdžios institucijų, todėl yra skirstomos į kategorijas, pagal savo veiklos pobūdį ir mastą. Tokie skirstymai yra labai įvairūs. Štai Vilčinskas ir Vijeikis (2007, p. 106 – 107) išskiria tris pagrindines organizuotas interesų grupes: 1. *Verslo interesus atstovaujantys grupės*; 2. *Darbo interesus atstovaujantys grupės*; 3. *Viešojo intereso grupės*. Pačesaitė (2002, p. 50) pateikia, labiausiai paplitusį interesų grupių skirstymą, kurį sudaro dvi pagrindinės grupės: 1. *Visuomeninių interesų* (kurioms dažnai priskiriami epitetai humanitarinės, reformuojančios) ir 2. *Privačių interesų* (ekonominių interesų, tariamai savanaudiškos, ribotos ir pan.). Be to, autorė pažymi, kad riba, skirianti visuomeninius ir privačius interesus, ne visuomet yra lengvai nubrėžiama, o tai dažnai tampa interesų konfliktų priežastimi.

Svarbus interesų grupių gebėjimas yra prasiskverbti ten, kur priimami sprendimai. Svarbiausi taškai yra Parlamento komitetas ir bet kuri kita valdžios institucija, valstybės pareigūnai, politikai (pavieniai ir jų formalios ir neformalios grupės) ir politinės partijos. Išskiriami trijų rūšių kanalai (Hague ir kt., 2004, p. 169):

1. *Tiesioginiai ryšiai su valdžia,*
2. *Netiesioginė šaka per politines partijas,*
3. *Netiesioginė šaka per viešąją nuomonę (žr. 2 pav.).*

2 pav. Interesų grupių įtakos kanalai (Šaltinis: Hague ir kt., 2004, p. 169)

Demokratinėse valstybėse yra išskiriami du interesų grupių ir valstybės sąveikos modeliai: *pliuralistinis ir korporatyvinis*. Remiantis *pliuralistiniu požiūriu*, pastebima, kad vyrauja nuomonė jog grupės veikla gali geriausiai perteikti atskirų individų reikalavimus ir poreikius valstybei. Taip pat manoma, kad politinė valdžia ir politinis procesas yra išsklaidyti, fragmentiški, o valdžios institucijos yra lygiavertės bet kurioms interesų grupėms. Politiniai sprendimai laikomi kompleksišku interesų grupių sąveikos bei derybų su vyriausybe proceso rezultatu (Lukošaitis, 2000, p. 107). Paprasčiau tariant, pliuralistinis požiūris akcentuoja, kad politinė galia yra padalinta tarp politinių institucijų ir interesų grupių. Klasikinis pliuralistinės interesų sistemos pavyzdys – Jungtinės Amerikos Valstijos (Pačėsaitė, 2002, p. 53).

Korporatyviniu požiūriu pagal Lukošaitį (2000, p. 89), yra manoma, kad interesų grupių ir vyriausybės ryšiai yra koordinuojami, grupės įtraukiamos į sprendimų priėmimo procesą, valdžios institucijos pripažįsta išskirtinį atstovavimo statusą atskiroms organizacijoms, sprendimai yra priimami valdžiai atsirenkant tam tikras grupes. Korporatyvizmas yra sistema, kurioje politika – paremta bendradarbiavimu tarp valdžios ir pagrindinių visuomenės interesų (dažniausiai verslo ir darbo), kuriuos atstovauja ribotas valstybės pripažįstamų ir atitinkamų interesų gynime monopolį turinčių interesų grupių skaičius. Korporatyvinėmis valstybėmis yra laikomos Skandinavijos šalys: Norvegija ir Švedija, taip pat Austrija, tik iš dalies Vokietija, Prancūzija ir Japonija (Pačėsaitė, 2002, p. 53).

Lietuvoje pastebima daugiau korporatyvizmo modelio bruožų, nei pliuralizmo, nes dažnai interesų grupės, yra ignoruojamos valdžios institucijų, be to, jos turi ne vienodas sąlygas daryti įtaką politiniams sprendimams (Lukošaitis, 2000, p. 106). Kaminskas (2001, p. 28) pabrėžia, kad darbo, verslo ir žemės ūkio organizacijos yra atstovaujamos riboto skaičiaus interesų grupių, kurios turi monopolį tik atitinkamose srityse, būtent tai ir yra sektorinio korporatyvizmo bruožas.

1.2.2. Politinės partijos

Šiuolaikinės politikos funkcionavimas neįmanomas be politinių partijų, kurios tarpininkauja tarp visuomenės ir valstybės. Partijų atsiradimą lėmė pasikeitusi politinių partijų komunikacija su rinkėjais, dėl masinės komunikacijos plėtros atsirado galimybė kur kas efektyviau kreiptis į visus šalies rinkėjus, o ne tik į tam tikrą jų dalį (Krupavičius, 1999 p. 182). Politinės partijos yra antroji politinės sistemos struktūra, kuri veikia ne tik visuomenėje, bet parlamente, vyriausybėje ir valstybės biurokratijoje. Krupavičius ir Lukošaitis (2004, p. 299) politines partijas apibrėžia kaip formalias piliečių organizacijas, kurios veikia viešajame gyvenime ir atstovauja specifiniams klasiniams, profesiniams ar ideologiniams interesams. Politinių partijų tikslas yra dalyvauti rinkimuose, juos laimėti ir sudaryti vyriausybę. Politinės partijos dažniausiai veikia pagal savo ideologinę prigimtį, tačiau derina būsimąją darbotvarkę ir stengiasi iškelti tam tikrus klausimus, kurie būtų patrauklūs rinkėjams bei itin stiprioms interesų grupėms (Furman ir Šerikova, 2007, p. 106).

Pasak Bložės (2008, p. 46), politologai nurodo labai daug politinių partijų funkcijų, tokių kaip visuomenės nuomonės formavimas, tiesioginių ryšių tarp parlamento ir gyventojų palaikymas, rinkėjų mobilizavimas, valstybinio ir visuomeninio aparato formavimas, vyriausybės aparato stabilumo užtikrinimas ir daugelis kitų. Krupavičius (1999, p. 191) pažymi tik keturias pagrindines politinių partijų funkcijas:

1. Rinkėjų politinio pasirinkimo formavimas per politikos alternatyvų pateikimą rinkimams.
2. Kandidatų į politinius postus ir lyderius atranka.
3. Rinkimų kampanijos ir konkurencija dėl rinkėjų balsų.
4. Valdžios ir vyriausybės formavimas.

Interesų grupių ir politinių partijų svarbiausia funkcija – daryti įtaką politikai. Interesų grupės turi daug panašumų su kitais socialiniais dariniais, demokratinėje šalyje. Pastebima, kad politinės partijos ir interesų grupės organizaciniu požiūriu gali būti labai panašios, todėl svarbu išskirti pagrindinius skirtumus tarp jų. Remiantis Novagrockienė (2001, p. 205) pagrindiniai skirtumai yra šie:

1. Interesų grupės nesiekia politinės valdžios, tik įtakos priimant politinius sprendimus.
2. Interesų grupės geriau atstovauja viešajai nuomonei ir geriau ją pateikia valdžios institucijoms (politinės partijos siekia kompromisų ir platesnių visuomenės sluoksnių paramos, todėl tik iš dalies gali ginti piliečių interesus).
3. Interesų grupės paprastai neatsako už savo veiklos padarinius, o politinės partijos atsako visuomenei už savo vykdomą politiką.
4. Interesų grupės (ypač „siauro intereso“, t.y. profsąjungos, darbdavių organizacijos ir pan. – palyginti uždaros), o politinės partijos – atviros visuomenės grupės.

5. Interesų grupių veikla bei veiklos programa gali apimti siaurą interesą ar interesų grupę, o politinės partijos programa bei veikla paprastai apima visus nacionalinių interesų aspektus. Paprasčiau tariant, interesų grupės, tai tarpinis laiptelis tarp politinių partijų ir egzistuojančių socialinių judėjimų.

Analizuojant politines partijas, susiduriama su „partinės sistemos“ sąvoka. Politikos mokslų enciklopediniame žodyne (2007, p. 94) partinė sistema apibrėžiama kaip kurioje nors politinėje sistemoje veikiančių partijų sąveikos sistema, kurią lemia partijų veikloje taikomi principai, taisyklės, tradicijos, būdai ir formos. Dažniausiai partinės sistemos yra skirstomos į šiuos tipus: 1. *Vienpartinės*; 2. *Dvipartinės* (dvi partijos gauna po 50 proc. balsų); 3. *Dviejų su puse* (pirmoji partija gauna 40 – 45 proc. balsų, antroji – apie 35 proc., trečioji – apie 15 proc.); 4. *Daugiapartinės su viena vyraujančia partija* (pirmoji gauna 40 – 45 proc. balsų, o likusios partijos pasiskirsto balsus) 5. *Daugiapartinės be vyraujančios partijos* (keturios, penkios partijos pasidalina rinkėjų balsus, bet nei viena negauna daugiau kaip 25 proc. rinkėjų balsų) (Pražauskas ir Unikaitė, 2007, p. 288).

Lietuvos partijų sistema pasak Laurėno (2012, p. 281), dar nėra susiklosčiusi į darinį, kuris stipriose demokratijose vadinamas politiniu stabilumu ir asocijuojasi su efektyviu valdymu, nes kiekvieni nauji nacionaliniai rinkimai paskatina ne tik naujų partijų steigimąsi, bet ir suteikia joms valstybinės valdžios svertus. Lietuvoje partinė sistema vystosi cikliškai – išlaikant daugiapartinės sistemos bruožus, nutolstama ir vėl priartėjama prie vienos dominuojančios partijos tipo. Tai patvirtina, kad partinė sistema Lietuvoje nėra stabilė. Esminius jos bruožus (daugiapartiškumą) užtikrina konstitucinės normos ir mišrios rinkimų sistemos išlaikymas. Nestabilumą lemia partijų nesugebėjimas ilgą laiką išlaikyti visuomenės paramą ir nepakankamas pilietinės visuomenės brandumas (tai bendriausia prasme paaiškina rinkėjų blaškymąsi tarp populistinių partijų) (Pilietinės visuomenės institutas, 2004, p. 6 – 7). Krupavičius ir Lukošaitis (2004, p. 317) pastebi, kad po 2000 metų seimo rinkimų efektyvių partijų skaičius parodė, kad Lietuvos partinę sistemą galima vadinti daugiapartine.

1.2.3. Įstatymų leidžiamoji valdžia

Vienintelis Tautos suvereniteto reiškėjas yra atstovaujamoji institucija – *parlamentas*, kuris pagal Konstituciją vienintelis įgyvendina savo pagrindines funkcijas – leisti įstatymus ir kontroliuoti vykdomąją valdžią (Žilys, 2005, p. 143). Šiuolaikines demokratines valstybes būtų sunku įsivaizduoti be valdžių padalijimo principo. Konstitucinėje valstybės valdžių sandaroje itin svarbus vaidmuo priskiriamas valdžių padalijimui – įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės atskyrimui, tačiau kaip pastebi Kūris (2008, p. 13), esama politinių kultūrų kur demokratija yra, o valdžių padalijimo nėra. Tokiose parlamentarizmą įtvirtinančiose valstybėse kaip Didžioji Britanija, Švedija ir Olandija (monarchinės valstybės) politinėse sistemose pakanka vienos iš trijų valdžių atribojimo – teismų nepriklausomumo nuo politinių valdžių.

Šiuolaikinių valstybių parlamentai gali būti dvejų ir vienerių (žemųjų ir aukštųjų), kai kuriais atvejais ir daugiau (pvz. atsižvelgiant į etninę visuomenės sudėtį) rūmų. Vienerių rūmų parlamentai formuojami tiesioginių visuotinių rinkimų metu, o dvejų rūmų parlamentuose dažniausiai vieni rūmai vadinami žemesniaisiais, o kiti – aukštesniaisiais (Vitkus, 2001, p.157). Lietuvos Respublikos parlamentas yra vienerių rūmų.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau Konstitucija) nustatyta, kad įstatymus leidžia Seimas. Pasak, Sinkevičiaus (2006, p. 55) Lietuvos Respublikos Seimas, įgyvendindamas savo konstitucinius įgaliojimus, vykdo klasikines demokratinės teisinės valstybės parlamento funkcijas: Seimas leidžia įstatymus (įstatymų leidybos funkcija), vykdo vykdomosios valdžios ir kitų valstybės institucijų (išskyrus teismus) parlamentinę kontrolę (kontrolės funkcija), steigia valstybės institucijas, skiria ir atleidžia jų vadovus bei kitus valstybės pareigūnus (steigiamoji funkcija), tvirtina valstybės biudžetą ir prižiūri, kaip jis vykdomas (biudžetinė funkcija), ir kt. Seimas, kaip Tautos atstovybė, yra atstovaujamosios demokratijos institutas, šalies politinės sistemos šerdis, politinę sistemą konsoliduojanti ir jos stabilumą užtikrinanti institucija (Lukošaitis, 2004, p. 349).

Seimui vadovauja ir jo darbą organizuoja Seimo Pirmininkas. Jis pirmininkauja Seimo valdybai, kurios užduotis yra spręsti svarbiausius organizacinius Seimo darbo klausimus. Savo politiniams tikslams įgyvendinti Seimo nariai jungiasi į politinę grupę, dar kitaip vadinamas frakcijas. (Lietuvos Respublikos Seimo Statutas, 1994). Frakcijos – parlamentų struktūrinė dalis, kuri jungia parlamentą su politinėmis partijomis ir politine bendruomene, kitaip tariant, frakcijos yra politinių partijų ir parlamento „durų vyriai“ (Šileikis, 1997 p. 194). Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 26 d. nutarimu galima teigti, kad frakcijos padeda ne tik realizuoti parlamento narių politines orientacijas ir tikslus, bet ir užtikrina organizuotus parlamento narių grupių ryšius su parlamente atstovaujamomis politinėmis partijomis bei organizacijomis. Pasak, Lukošaičio (2005, p. 67) mokslinėje literatūroje dažniausiai yra išskiriamos dvi sritys, kuriose frakcijos užima didžiausią vaidmenį, priimdamos sprendimus parlamente – tai teisėkūra ir paramos vyriausybei užtikrinimas. Taip pat Seimas iš savo narių sudaro komitetus (šiuo metu yra 15 komitetų), kurių užduotys yra įstatymų projektų svarstymas ir parlamentinė kontrolė. Vaizdingą komitetų veiklą lygindamas parlamentinę veiklą su ledkalniu, pateikė Sinkevičius (2007, p. 218): „Seimo plenariniai posėdžiai, kuriuose yra priimami įstatymai – tai tik ledkalnio dalis, kuri yra virš vandens ir kuri yra visiems matoma, o pagrindinis parlamentinis darbas vyksta Seimo frakcijose ir komitetuose – būtent ten yra priimami būsimieji viso Seimo sprendimai“.

1.2.4. Įstatymų vykdomoji valdžia

Vykdomoji valdžia – tai abstrakti politinė – teisinė kategorija, rodanti valstybės valdžios egzistavimą, kuri vykdo įstatymus, įgyvendina įstatymų leidžiamosios valdžios priimtų įstatymų teisės

normas, užtikrina nepertraukiamą valstybės institucijų funkcionavimą, gina žmogaus teises ir laisves ir palaiko viešąją tvarką ir saugumą (Bakaveckas, 2007a, p. 48).

Remiantis Blondel tipologija, išskiriamos trys pagrindinės vyriausybės funkcijų grupės (1995, p. 268–270, cituojama pagal Šarkutę, 2006, p. 101):

1. *Visuomenės poreikių pavertimas politika* (nuo vyriausybės priklauso, kurie visuomenės poreikiai bus paversti konkrečia politika);

2. *Politikos parengimas ir įgyvendinimas* (vyriausybė turi rasti tinkamas priemones sumanytai politikai įgyvendinti);

3. *Politikos koordinavimas* (prieštaravimų tarp skirtingų viešosios politikos šakų mažinimas).

Vyriausybės kompetencijai paprastai priklauso: 1) įstatymų ir kitų teisės aktų įgyvendinimas; 2) vadovavimas civilinei ir karinei administracijai; 3) vidaus ir užsienio politikos įgyvendinimas; 4) biudžeto projekto sudarymas ir biudžeto vykdymas ir t.t. (Birmontienė ir kt., 2002, p. 681). Pasak Bakavecko (2007b, p. 102) tik vykdomoji valdžia gali įgyvendinti įstatymus juos detalizuodama, tikslindama ir konkretindama, be to Vykdomoji valdžia turi teisę leisti norminius administracinius aktus ir panašiai kaip teisminė institucija įgyvendinti jurisdikcines funkcijas.

Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimu „Vyriausybė yra vykdomoji tvarkomoji šalies institucija, vykdanči įstatymus ir kitus teisės aktus, tvarkanti krašto reikalus“. Pagal, Bakavecką (2007b, p. 297) Vyriausybė yra „Lietuvos Respublikos Prezidento ir Seimo sudaroma aukščiausioji, kolegiali vykdomosios valdžios institucija, kuri organizuoja valstybės vadovo priimtų dekretų ir Seimo įstatymų įgyvendinimą ir valstybės valdžios institucijų sistemoje yra po Respublikos Prezidento ir Seimo“. Kitaip tariant, kiekvienu atveju Vyriausybę galima apibrėžti kaip valstybės instituciją, kuri įgyvendina vykdomosios valdžios principus ir užtikrina šalies saugumą ne tik pagal įstatymus bet ir papročius.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nustatyta, kad Vyriausybę sudaro Ministras Pirmininkas ir ministrai. Pagal šią nuostatą Šileikis (2005, p. 475 – 476) sąvoką „*vyriausybė*“ pateikia per keturis požiūrius:

- *Pirmuoju siauruoju požiūriu* vyriausybę galima suprasti kaip specialią kolegialią instituciją, įgyvendinančią valstybės valdžios valdymo funkcijos „smaigalį“;
- *Platesnis požiūris* vyriausybę apibūdina kaip keletą pagrindinių konstitucinio lygmens valstybės valdžios institucijų, kurios pagal tradicinį valstybės valdžios funkcijų apribojimą savaime neįkūnydamos įstatymų leidybos, iš principo priskirtinos prie valdymo funkcijos;
- *Trečiasis, platesnysis požiūris*, vyriausybę įvardija kaip visas valdymo funkciją atliekančias institucijas;

- *Ketvirtasis, visų plačiausias požiūris* vyriausybę apibrėžia kaip visas konstitucinio lygmens valstybės institucijas, gebančias pagal savo įgaliojimus atitinkamai suvereniai dalyvauti priimant ir įgyvendinant esminius valstybės sprendimus.

Konstitucijoje nustatyti Seimo įgaliojimai ir funkcijos leidžia daryti išvadą, kad vyriausybė yra kontroliuojama Seimo. Konstitucijos 61 straipsnis numato, kad Seimas gali reikšti nepasitikėjimą Ministru pirmininku ar ministru, o 67 straipsnis nurodo, kad Seimas atlieka vyriausybės kontrolę ir prižiūri jos veiklą. Seimo reikalavimu vyriausybė arba atskiri ministrai privalo atsiskaityti Seime už savo veiklą, o kai pasikeičia daugiau kaip pusė ministrų, vyriausybė turi iš naujo gauti Seimo įgaliojimus (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 101 str.). Konstitucijoje nustatyti Seimo įgaliojimai ir funkcijos leidžia daryti išvadą, kas Seimas yra labai svarbus ir užima reikšmingą vietą valdžios institucijų sistemoje. Jis ne tik atlieka tautos atstovavimo ir įstatymų leidybos funkciją, bet ir turi įgaliojimus kontroliuoti bei prižiūrėti vykdomąją valdžią.

1.2.5. Žiniasklaida

Žiniasklaida, dar kitaip vadinama „ketvirtoji valdžia“, yra vienas iš pagrindinių informacijos šaltinių. Demokratinėje visuomenėje ji atlikdama „ketvirtosios valdžios“ vaidmenį, saugo visuomenę nuo įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios piktnaudžiavimo (Martišius, 2014, p. 137 – 138). Pasak Juraitės ir Jasnauskaitės (2011, p. 78), žiniasklaida yra laikoma demokratijos garantu, kuris užtikrina visuomenės informavimą apie politinius, socialinius ekonominius įvykius, taip pat atstovauja piliečių interesams, kontroliuoja valdžios institucijų veiklą ir formuoja visuomenės nuomonę. Krupavičiaus ir Šarkutė (2004, p. 143) teigia, kad moderniose demokratinėse valstybėse žiniasklaida atlieka vienodas funkcijas: praneša politines naujienas ir interpretuoja žinias, taip pat daro įtaką piliečių nuomonei, formuoja valdžios veiksmų darbotvarkę ir socializuoja piliečius politiškai.

Visuomenės ir valstybės politiniame gyvenime labai svarbi yra *politinė komunikacija*. Remiantis Bielinu (2002, p. 49), politinę *komunikaciją* galima vadinti politinės valdžios instrumentu, kurio pagalba politikai ir žiniasklaida veikia visuomenės nuomonę ne tik politiniais klausimais, bet ir struktūruoja jos politinę elgseną, telkia bendraminčius, realizuoja politinius sprendimus ir organizuoja ideologines struktūras. Žiniasklaida – terpė, kurioje vyksta konkurencinė kova tarp komunikacijos dalyvių ir gimsta politinis produktas: problemos, programos, analizės, komentarai, koncepcijos, įvykiai, iš kurių turi rinktis paprasti piliečiai, priversti būti „vartotojais“ (Bielinis, 2002, p. 24).

Demokratinėms šalims yra būdingi dvipusiai informacijos srautai, pasireiškiantys per žiniasklaidą iš valdžios į visuomenę ir iš visuomenės į valdžią, dėl šios savybės, pastebimas žiniasklaidos panašumas į interesų grupes bei politines partijas, kurios taip pat jungia valdžios atstovus su visuomene (Krupavičius, Šarkutė, 2004, p. 156).

Žiniasklaida, vaidina svarbų vaidmenį politinės darbotvarkės formavime. Darbotvarkės formavimas tai žiniasklaidos, politinės ir visuomeninės darbotvarkių sąveikos procesas, kuro metu vienos temos, klausimai ir problemos tampa reikšmingesnės ir svarbesnės kitų atžvilgiu (Martišius, 2014, p. 130). Žiniasklaidos pagalba, problemos egzistuojančios visuomenėje yra iškeliamos į viešumą ir tokiu būdu pasiekia valdžios atstovus. Kaip teigia Parsons (2001, p. 107 – 108), žiniasklaidos poveikį socialinėms problemoms lemia jos vaidmuo problemų įvardijimo, aktualizavimo ir „išdidinimo“ procese. Žiniasklaida padeda visuomenei susidaryti tikslų ir aiškų pasaulio vaizdą taip pat orientuotis susidariusioje situacijoje ir remiantis tuo spręsti iškilusias problemas (Urbonas, 2003, p. 244). Paprasčiau tariant, įvykiai viešajame gyvenime, kurie sulaukia didesnio žiniasklaidos dėmesio, tampa svarbesni ir reikšmingesni ne tik visuomenei, bet ir valdžios atstovams.

Svarbu pastebėti, kad žiniasklaidos vaidmuo gali būti tiek teigiamas, tiek neigiamas. Teigiamas vaidmuo pasireiškia tada, kai rimtos, tačiau ilgą laiką valdžios nesprenžiamos problemos galiausiai yra iškeliamos į politinių diskusijų ir sprendimų lygmenį. Neigiamas vaidmuo yra tuomet, kai žiniasklaida manipuliuoja turima informacija, iškraipo faktus ir nereikšmingą įvyki padaro svarbiu ir reikšmingu reiškinium – politine problema (Parsons, 2001, p. 107 – 109, 113, 122).

Remianti Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymu, žiniasklaidos sąvoka apima: viešosios informacijos rengėjai (leidyklos, bei kitos priemonės, kuriomis yra platinama informacija), viešosios informacijos platintojai (asmenys, kurie perduoda viešąją informaciją visuomenei), viešosios informacijos platintojų ir rengėjų savininkai (asmenys, kurie valdo informacijos rengėjus ir platintojus) ir žurnalistai.

Žiniasklaida, informuodama visuomenę, suteikia įvykiams atitinkamą emocinį ir estetinį krūvį, išskiria priimtinus akcentus bei reikšmes, suformuoja juos laike bei erdvėje, ranguoja žinias vertybiniu lygiu (komentarai) bei paima ir pašalina iš žinių tai, kas neatitinka priimtinos formos (Bielinis, 2005, p. 67).

1.2. Viešosios politikos procesas

Pagal Oksfordo žodyną, viešoji politika yra nenutrūkstamas procesas, kuris prasideda ir baigiasi atsiradus viešajai problemai, veikiant socialinėms ar politinėms grupėms, kurios stengiasi paveikti biurokratijos veiksmus. Politikos formavimas yra sudėtingas sąveikaujantis procesas, kuris neturi nei pradžios, nei pabaigos (Lindblom ir Woodhouse, 1999, p. 11). Pasak Raipos (2002, p. 11), viešosios politikos sąvoka dažniausiai vartojama norint apibūdinti valdžios institucijų, oficialių asmenų elgseną, veiksmus, veiklos kurso pasirinkimą ir praktinį jos įgyvendinimą politikos procese.

Remiantis viešosios politikos klasikais Dunn (2006, p. 19) ir Lindblom ir Woodhouse (1999, p. 25 –28) galima teigti, kad politinis procesas susideda iš šių etapų:

- *politikos tikslų iškėlimo (problemų iškėlimas);*

- *darbotvarkės sudarymo;*
- *politikos formulavimo;*
- *politikos priėmimo (sprendimų priėmimas);*
- *politikos įgyvendinimo;*
- *politikos vertinimo.*

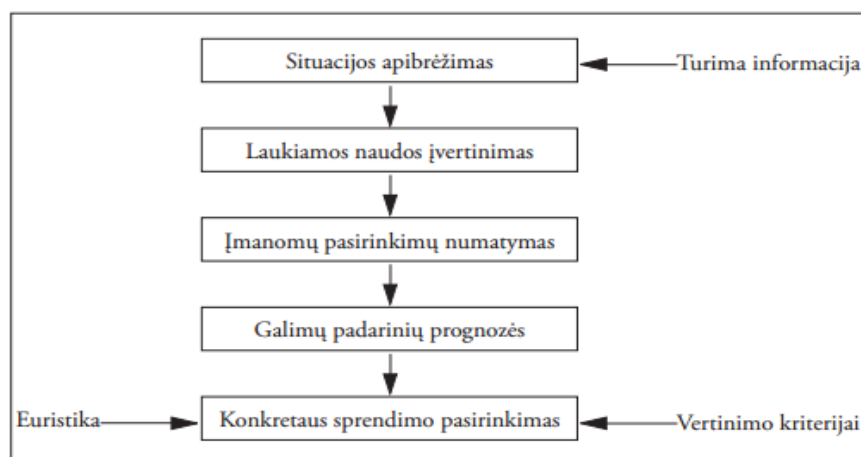
Politikos tikslų iškėlimas (problemų iškėlimas) – šis etapas, tai valstybės valdžios apsisprendimas apie svarbiausius tikslus. Viskas prasideda nuo problemos, tiksliau tariant, nuo jos formulavimo. Problemos formuluotė pagrindžia analitinės veiklos būtinybę ir suteikia kryptį mąstymui (Vaičekauskienė, 2007, p. 87). Kaip teigia Parsons (2001, p. 91), politika visada prasideda nuo problemos pripažinimo, o politikos problemas apsunkina jų kompleksiskumas ir neapibrėžtumas. Politikos analitikų užduotimi galima laikyti tokį problemų struktūrizavimą ir sutvarkymą, kuris lengvintų politinio jų sprendimo užduotį. Tikslus problemos įvardijimas ir apibrėžimas yra problemos sprendimo dalis. Kitaip tariant, nuo tinkamai identifikuotų neigiamų veiksmų, kuriuos siekiama pakeisti, priklauso politikos įgyvendinimo sėkmė.

Darbotvarkės sudarymas – šiame etape identifikuota problema yra įtraukiama į politikos procesą. Problemų identifikavimas ir sprendimų alternatyvų siūlymas – darbotvarkės sudarymas – svarbiausia politinio proceso dalis (Dye, 1972, p. 51). Pasak Werner ir Wegrich (2005, p. 3), viešosios politikos darbotvarkė yra apibrėžiama kaip viešųjų problemų sąrašas, kurį nuomonės lyderiai ir visuomenė vertina kaip svarbų politinėms diskusijoms ir galimiems valdžios veiksams dokumentą. Problemos apibrėžimas ir jos pateikimas į politikos darbotvarkę priklauso nuo daugelio veiksnių. Furman ir Šerikova (2007, p. 104) akcentuoja ir išskiria šiuos veiksnius: politikos veikėjų, išorės ir vidaus faktorius, plataus socialinio, ekonominio ar (ir) politinio konteksto veiksnius, būdus, kuriais politikos formuotojai siekia pateikti tam tikrą reiškinį ar įvykį. Tam, kad būtų pasiektas susitarimas tarp visų politikos dalyvių, kurie formuoja politiką, yra atsižvelgiama į šiuos aspektus: jautrumas viešajai politikai, kompromisų protingumas ir argumentavimas bei sutelkiamas dėmesys svarbiai informacijai (Lindblom ir Woodhouse, 1999, p. 141).

Pereinama į *politikos formulavimo etapą*. Šiame etape svarbus sprendimo priėmimas, nes jis nulemia tolimesnę politikos formavimo eigą. Labai dažnai politikos formavimas ir sprendimų priėmimas yra sugretinami ir įvardijami tiesiog kaip vienas etapas, tačiau šiame darbe etapai bus minimi, kaip atskiri. Politikos formavimo etape egzistuoja begalė siūlomų alternatyvų kiekvienai problemai, tam, kad jų srantai būtų suvaldyti, individualūs siūlymai yra jungiami vardan bendrų bruožų, kurie tenkina ir vienija daugelio politikos formuotojų nuomones (Werner ir Wegrich, 2005, p. 6). Taip pat labai svarbu įvardinti kas formuoja politiką. Politikos formuotojai gali būti skirstomi į tuos, kurie iškelia problemas (viešojo nuomonė, elito nuomonė), dalyvauja formuojant politiką (įstatymų priėmėjai, interesų grupės) ir dalyvauja vykdant politiką (biurokratai) (Dye, 1972, p. 52).

Politikos priėmimo arba sprendimų priėmimo etape – siekiama paaiškinti arba aprašyti, kaip buvo priimtas tam tikras sprendimas arba jų virtinė, be to, tenka pastebėti, kad sprendimų priėmime vyrauja vertybių ir faktų sąveika (Parsons, 2001, p. 230). Pasak Šarkutės (2009, p. 107), sprendimų priėmimas yra samprotavimo procesas, kuris gali būti ir racionalus, ir iracionalus, paremtas aiškiai suformuluotomis arba tik numanomomis prielaidomis, be to, pastebima, kad sprendimo priėmėjams, priimti geriausią alternatyvą ar sprendimą padeda seka žingsnių. Procesas apimantis ir individų ir grupių sprendimų priėmimą, prasideda nuo didžiulio informacijos kiekio, pagal kurį yra apibrėžiama situacija, įvertinama laukiama nauda, numatomi įmanomi pasirinkimai ir galiausiai prognozuojami galimi padariniai. Sprendimų priėmimo procesas visuomet baigiamas pasirenkant konkrečią alternatyvą, remiantis nustatytais kriterijais arba euristika (nuovoka pagrįstas sutrumpintas sprendimo variantas) (žr. 3 pav.).

3 pav. Sprendimo priėmimo proceso etapai (Šaltinis: Šarkutė, 2009, p. 107)

Pastebima, kad realybėje sprendimai retai yra priimami taip racionaliai kaip pavaizduota scheme (žr. 3 pav.). Sprendimų priėmimas priklauso nuo politikos formuotojų, kurie sprendimus dažniausiai priima pasitelkdami prielaidas ir šališkumą (Šarkutė, 2009, p. 108).

Kai sprendimas yra priimtas pereinama prie kito, etapo – *politikos įgyvendinimo*, kurio metu politikos formuotojų sprendimas (politika) realizuojamas. Pasak Werner ir Wegrich (2005, p. 10), įgyvendinimo etapą sudaro: programos detalizavimas (kas turi atlikti vykdomąjį vaidmenį), resursų paskirstymas (kaip biudžetas bus skirstomas, kas skirstys, kas bus atsakingi) ir sprendimai (kaip bus priimami). Politikos įgyvendinimas visada yra evoliucinis procesas, jo metu politika yra ne tik vykdoma, bet ir iš naujo formuojama (Parsons, 2001, p. 422).

Paskutinis etapas – *politikos vertinimas*, kuris, pasak Werner ir Wegrich (2005, p.13), padeda padidinti vykdomos politikos efektyvumą ir naudą arba vykdomą politiką tiesiog sustabdyti, jei matoma, kad ji yra neveiksni taip pat svarbu paminėti, kad vertinimas vyksta ne tik po politikos įgyvendinimo, bet ir viso politikos proceso metu. Įvykdžius paskutinę stadiją, politinis procesas nepasibaigia, nes politika yra tobulinama, pastebimos naujos problemos ir trūkumai.

Apibendrinant šį skyrių, svarbu pasakyti, kad politinę sistemą galima suvokti kaip sąveikos procesą. Paprasčiau tariant, politinė sistema yra mechanizmas kurio pagalba yra iškeliamos ir identifikuojamos viešosios problemos bei priimami sprendimai joms spręsti. Politinėje sistemoje labai svarbus yra politinis vaidmuo, kurį atlieką politinių vaidmenų tinklai – struktūros. Politika formuojama komunikuojant, todėl labai svarbus yra politinių subjektų t. y interesų grupių, politinių partijų, įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios, biurokratijos, teismų bei žiniasklaidos bendradarbiavimas ir komunikavimas. Politinis procesas susideda iš šešių etapų: politikos tikslų iškėlimo; darbotvarkės sudarymo; politikos formulavimo; politikos priėmimo; politikos įgyvendinimo ir politikos vertinimo, kurie priklauso vieni nuo kitų. Šis ciklas yra nenutrūkstama grandinė veiksmų, kurių pagalba per minėtuosius etapus tam tikra politika yra vis iš naujo peržiūrima, tvarkoma ir koreguojama.

2. EUTANAZIJOS SAMPRATA IR ŽMOGAUS TEISĖS Į GYVYBĘ

Eutanazijos sąvoka turi labai daug apibūdinimų, kurie tarpusavyje labai skiriasi. Nors sąvokos apibrėžime skiriasi tik žodis, išsireiškimas ar formuluotė, samprata suvokiama skirtingai, todėl ir mokslinėje literatūroje susiduriama su skirtingomis eutanazijos sąvokomis. Skyriuje analizuojamos eutanazijos rūšys: aktyvioji, pasyvioji, savanoriška ir nesavanoriška bei išskiriami ir akcentuojami pagrindiniai skirtumai tarp jų. Pastebima, kad tik ne daugelis Europos sąjungos šalių yra įteisinusios eutanazijos įstatymus. Tai Nyderlandai, Belgija, Liuksemburgas, Vokietija ir Švedija. Kitos šalys dar tik svarsto eutanazijos įteisinimo galimybę. Taip pat šiame skyriuje bus analizuojami teisės į gyvybę turinio elementai lyginant reglamentavimą skirtingose žmogaus teisių apsaugos sistemose.

2.1. Eutanazijos samprata ir rūšys

Eutanazija buvo žinoma dar graikų ir romėnų laikais. Haring (1975, p. 68, cituojama pagal Balickį ir Skorowskį, 1996, p. 19) teigia, kad iš graikų kalbos kilęs žodis „eutanazija“ pradžioje reiškė „gerą“ ir „garbingą mirtį“, o gydytojai numariniimą suprato kaip meilės kupina pagalbą pacientui, kuri palengvindavo jo kančias ir sumažindavo baimę. Šiandien eutanazijos sąvoka yra kur kas platesnė.

Tarpdisciplininiuose moksliniuose leidiniuose eutanazija apibūdinama kaip neišgydomo ligonio neskausmingas numarinimas vaistais ar kitokiu būdu, norint jį apsaugoti nuo merdėjimo (agonijos) ar nepagydomos mirštamios ligos kančių arba vykdant teismo nuosprendį (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2004, p. 710). Filosofas ir gydytojas Gefenas (1995, p. 9) eutanaziją apibrėžia kaip sąmoningą vieno asmens veiksmą, kuriuo nutraukiama kito asmens gyvybė, išvaduojant jį nuo nepakeliamų kančių. Remiantis Sveikatos apsaugos darbuotojų chartija „Eutanazija suprantama kaip gydytojo veiksmas ar veiksmo nedarymas, kuris savaime ir kryptingai sukelia paciento mirtį, idant baigtusi pastarojo kentėjimai“. Meilius, Narbekovas ir Juškevičius (2002, p. 304) siūlo eutanaziją apibūdinti tikslesniais terminais, nes tik tada galima nustatyti reliatyvias etikos galimybes – numirti, o aiškiai ir tiksliai suprantant terminus, būtų nustatyta nevienoda ir teisės numirti etika.

Pasak Čekanskaitės (2013), tam, kad mediko veiksmas (ar susilaikymas nuo veiksmo) būtų pavadintas eutanazijai būtini šie keturi elementai: intencija numarinti pacientą, veikimas tik paciento interesų vardan, laukiamas veiksmo rezultatas – paciento mirtis ir galutinis veiksmo rezultatas – paciento mirtis. Remiantis šiais išvardintais elementais veiksmas arba veiksmo nebuvimas yra įvardijamas kaip eutanazija. Pagal eutanazijos atlikimo būdą eutanazija dažniausiai yra skirstoma į *aktyviąją* ir *pasyviąją*.

Aktyviąją eutanaziją yra laikomi tie atvejai, kai asmuo (gydytojas arba artimasis), ligonio prašomas, atima jam gyvybę, tai yra, savo aktyviais veiksmais tiesiogiai „prisiliečia“ prie beviltiškai sergančio žmogaus gyvybės, suleisdamas jam mirtiną dozę migdomųjų vaistų, atjungdamas gyvybę

palaikančius aparatus arba nutraukdamas beviltiškam ligoniui medicinos priemonių taikymą, o *pasyvioji eutanazija* tai gydytojo arba artimojo padėjimas nusižudyti, duodant ligoniui patarimus, parūpinant priemones ar sudarant kitas sąlygas pačiam ligoniui nutraukti savo gyvybę (Baranskaitė ir Prapiestis, 2004, p. 3). Gefeno nuomone (1995, p. 11), apie aktyviąją eutanaziją galima kalbėti tada, kai paciento mirtis pagreitinama dėl suleistų mirtinų medikamentų, o jei ligonio mirtis veikiama dėl gyvybės pratęsiančių priemonių nepanaudojimo, susiduriame su pasyvosios eutanazijos atveju, kurią dažnai sunku atskirti ir nuo natūralios organizmo mirties. Remiantis Liesiu (2005, p.40), aktyvi eutanazija ir padėjimas nusižudyti (pasyvi eutanazija) dažnai yra nagrinėjamos kartu, nes abi veiklos apibūdina tam tikrą pagalbą kenčiančiam žmogui išeiti iš gyvenimo. Skirtumas tas, kad aktyvi eutanazija yra atliekama gydytojo, o pasyvioji – paties paciento. Tačiau šiuo klausimu yra kitos nuomones Narbekovas (2008, p. 31), kuris mano, kad šias dvi veiklas yra būtina atskirti. Palyginus šias dvi eutanazijos formas svarbu akcentuoti tai, kad abi jos sukelia negrįžtamą procesą – ligonio mirtį, be to taikymo metu pažeidus eutanazijos įstatymą, nusikaltimo pavojingumo laipsnis yra vienodas.

Pastebima, kad pasyvi eutanazija yra labai dažnai painiojama su paciento galimybe atsisakyti gydymo, kuri nėra traktuojama kaip eutanazija. Gydymo atsisakymas yra įteisintas ir Lietuvoje ir jis leidžiamas tik tada, kai gydymas nebepadeda arba net tampa žalingu ir ligonis išreiškia norą, gydymo netaikymui (Čekanskaitė, 2013). Svarbu pabrėžti, kad gydymo atsisakymas nėra laikomas pasyvos eutanazijos forma.

Eutanazija taip pat yra skirstoma į *savanorišką ir nesavanorišką*. Kaip teigia Drakšas (2002, p. 55), *savanoriška eutanazija* yra tada, kai pacientas išreiškia norą jam taikyti eutanaziją, įtvirtindamas jį raštiškame prašyme. Be to paciento apsisprendimas laikomas pilnaverčiu tik tada, kai jam yra suteikta visa reikalinga informacija apie jo ligą ir gydymo galimybes bei prognozes, o pats pacientas yra pajėgus tą informaciją suvokti (Čekanskaitė, 2013). Paprasčiau tariant, savanoriška eutanazija yra paciento galimybė aiškiai suvokti eutanazijos taikymo galimybes, (kai jis yra veiksnus ir sąmoningas) ir kompetentingo priimti sprendimą dėl savo gyvenimo nutraukimo. Pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, *nesavanoriška eutanazija* – eutanazija prieš žmogaus valią (ar jos nežinant), taip pat anksčiau išreikšti asmens norai mirti gyvenimo testamentuose ar nebegalinčio savo valios išsakyti asmens paskirto atstovo pareiškimai. Populiariausias nesavanoriškos eutanazijos apibūdinimas apibūdina eutanazijos taikymo galimybes kai pacientas nėra sąmoningas ir kompetentingas suvokti aplinkos. Liesis (2005, p. 48) išvelgia dviprasmybes, kalbant apie nesavanorišką eutanaziją, nes daugelyje valstybių, kur eutanazija nėra įteisinta, anksčiau minėtoji eutanazijos forma traktuojama kaip nužudymas, bet į motyvą, traktuojamą kaip gailestį, gali būti atsižvelgiama kaip į atsakomybę lengvinančią aplinkybę. Kalbant apie eutanaziją, reikia būtinai apsvarstyti visus aspektus, užkirsti kelią dviprasmybės, užtikrinti kontrolę ir parengti aiškią teisinę sistemą.

2.2. Europos sąjungos šalių eutanazijos politika

Apžvelgiant eutanazijos įteisinimo ir draudimo įteisinti praktiką Europoje, pastebima, kad didelė dalis Europos sąjungos šalių Prancūzija, Ispanija, Jungtinė Karalystė, Italija, Vengrija pasisako už eutanaziją, tačiau tik Nyderlanduose, Belgijoje, Liuksemburge, Vokietijoje ir Švedijoje eutanazija yra įtvirtinta įstatymu. Kitose šalyse eutanazija yra laikoma nužudymu ir baudžiama pagal atitinkamus šalių baudžiamuosius kodeksus.

2.2.1. Šalys, įteisinusios eutanaziją

Nyderlandai yra pirmoji Europoje šalis įteisinusi eutanaziją. Nors prieš tai savižudybės su pagalba šioje šalyje buvo vykdomos apie du dešimtmečius ir vystėsi tam tikrais etapais (nuo savižudybės su pagalba iki eutanazijos, eutanazijos taikymo mirtinai sergantiems ir t.t.), šalyje oficialiai įstatymu eutanazija buvo įteisinta tik 2002 metais.

Siekiant suvienodinti Nyderlanduose eutanazijos politiką Generalinis prokurorų komitetas, nusprendė, kad kiekviena eutanazijos byla turi būti išnagrinėta ir sprendžiama. Pasak Griffiths, Bood ir Weyers (1998, p. 58) 1981 metais Nyderlanduose pirmą kartą buvo nagrinėjama byla, kurioje eutanazijos šalininkė Wertheim, buvo areštuota už padėjimą nusižudyti 67 – erių metų moteriai, kuomet sumaišė didelį kiekį tablečių su šokolado kremu ir sumaitino jai, duodama užsigerti alkoholio. Mirusi moteris kentėjo daug negalavimų (psichikos ir fizinio pobūdžio), be to, pati ne kartą buvo išreiškusi norą mirti. Teismas nuteisė Wertheim už tam tikrų teisių nesilaikymą padedant nusižudyti. Minėtasis atvejis paskatino Sveikatos Tarybą įsteigti Valstybinę Komisiją, kuri pateiktų eutanazijos apibrėžimą ir kriterijus, pagal kuriuos ji turi būti leidžiama ir įteisinta. 1985 metais Komisijos parengtoje ataskaitoje eutanaziją apibrėžiama kaip „tyčinis kito asmens gyvybės nutraukimas jo paties prašymu“ (Rietjens ir kt., 2009, p. 4). Šis apibrėžimas naudojamas iki šiol.

2000 metais lapkričio 28 dieną Nyderlandų parlamentas pritarė eutanazijos įteisinimui (104 balsai už ir 40 balsų prieš). Po dviejų dešimtmečių politikos intervencijų, 2001 metais, Nyderlandų parlamento Aukštieji rūmai nusprendė, kad eutanazija turėtų būti įteisinta. 2002 metais balandžio 1 dieną Nyderlandų Senatui pritarus įstatymui, pavadinimu „Gyvenimo nutraukimas, asmeniui prašant savižudybės su pagalba“ eutanazijos įteisinimo procesas buvo užbaigtas (Rietjens ir kt., 2009, p. 6). Minėtas eutanazijos įstatymas mirtį leido rinktis asmenims, kurie patiria nepakeliamas kančias be pagerėjimo perspektyvų ir net vaikams (vyresniems kaip 12 metų), bet tik gavusiems tėvų ar globėjų sutikimą. Atkreipiamas dėmesys, kad Nyderlandų eutanazijos įstatyme yra apibrėžta, kad pacientas serga „neįveikiama liga“, bet nėra nurodoma, kad liga yra mirtina.

Įstatyme buvo numatyti reikalavimai gydytojams, kurie niekuo nesiskyrė nuo 1984 metų Karališkos Nyderlandų medicinos asociacijos suformuluotųjų (Gailienė, 1997, p. 204):

1. Paciento prašymas yra savanoriškas;

2. Pacientas turi visą informaciją apie savo situaciją;
3. Pacientas kenčia nepakeliamas kančias;
4. Nėra priimtinių alternatyvų;
5. Gydytojas konsultuojasi su kitu (nepriklausomu) gydytoju, kurio sprendimas turi būti nešališkas;
6. Kiekvienas eutanazijos atvejis turi būti praneštas vienam iš penkių regioninių eutanazijos

priežiūros komitetų. Komitetas sprendžia ar gydytojas ėmėsi tinkamų atsargumo priemonių. Jeigu gydytojas to nepadarė, jis gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.

Svarbu pastebėti, kad nepaisant ankščiau išvardintų priemonių, daugiau nei 500 žmonių, kiekvienais metais, Nyderlanduose eutanazija taikoma netyčia. 2005 metais iš 2410 mirčių daugiau nei 560 žmonių (0,4% visų mirčių) buvo skiriama mirtina medžiaga (taikyta eutanazija) neturint aiškaus sutikimo (Pereira, 2011, p. 2).

Nors įstatymas „Gyvenimo nutraukimas, asmeniui prašant savižudybės su pagalba“ oficialiai įteisino eutanaziją, iš tikrųjų jis daugiausia įtvirtino ir legalizavo jau ir taip egzistavusią praktiką. Per 2003 – 2005 metų laikotarpį, buvo nustatyta tik 15 atvejų iš 5600 kai nebuvo tinkamai laikomasi įstatyme numatytų sąlygų, tokių kaip netinkamai vykdytos konsultacijos, pažeistas „nepriklausomo gydytojo“ reikalavimas (kolegos gydytojo nešališkumas) (Rietjens ir kt., 2009, p.7). Svarbu pastebėti, kad nei vienas iš gydytojų, pažeidusių eutanazijos praktikos taikymą, galiausiai nebuvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.

Eutanazijos įstatymas buvo sukurtas siekiant padėti nepagydomai sergantiems pacientams oriai mirti, tačiau daugėja žmonių, kurie fiziškai sveiki, bet turi psichologinių problemų ir jiems taikyta eutanazija. 2011 metais buvo 13 atvejų, kai kenčiantiems nuo psichikos ligos, taikyta eutanazija, o 2013 metais šis skaičius išaugo iki 42 atvejų. Be to, Nyderlanduose kasmet apie 3 proc. mirčių yra su medikų pagalba ir tai yra didžiausias rodiklis pasaulyje (Florijin ir Kaptein, 2015). Taip pat pastebima, kad, 2013 metais nuo eutanazijos mirė 650 kūdikių, nes jų tėvai ir gydytojai mažylių kančias laikė per sunkiai jiems pakeliamas.

Antroji šalis įteisinusi eutanaziją po Nyderlandų yra Belgija. Nuo 1995 metų, apie eutanazijos įteisinimą Belgijoje buvo intensyviai diskutuojama žiniasklaidoje, mokslininkų tarpe, patariamajame Bioetikos komitete (sudarytame iš 35 narių: gydytojų, slaugytojų, teisininkų, mokslininkų, filosofų ir teologų) ir Belgijos Parlamente. Nyderlandų eutanazijos politika buvo Belgijos sektinas pavyzdys. Kaip ir Nyderlanduose taip ir Belgijoje eutanazijos praktika buvo toleruojama, nors eutanazija pagal baudžiamąją teisę buvo neteisėta ir laikoma, kaip veiksmas sukeliantis mirtį tyčia, baudžiamoji atsakomybė vengta taikyti.

2001 metais sausio 20 dieną Belgijos Aukštieji Parlamento Rūmai, balsavo už siūlomą eutanazijos įstatymo priėmimą, kuris buvo grindžiamas eutanazijos nebaudžiamumu, jei tik jos

atlikimo metu bus laikomasi tam tikrų reikalavimų. Po devynių mėnesių, 2001 metų spalio 25 dieną, Belgijos Senatas teisės akto pasiūlymą priėmė. 2002 metais gegužės 16 dieną, po 2 dienų trukusių debatų, Belgijos Žemieji Parlamento Rūmai patvirtino eutanazijos įstatymo projektą (86 nariai pasisakė už, 51 prieš, ir 10 susilaikė) (Cohen-Almagor ir Phil, 2009, p. 191 – 192). Teisės aktas išdėstė sąlygas gydytojams, pagal kurias jie galėjo padėti nutraukti gyvybę beviltiškai sergantiems ir kenčiantiems pacientams ir nebūti patrauktiems baudžiamojon atsakomybėn:

1. Pacientai turėjo būti ne jaunesni nei 18 metų amžiaus.
2. Pacientai turėjo pateikti konkretų savo prašymą, kad jie laisva valia yra apsisprendę, niekieno neverčiami priimti sprendimą ir prireikus pakartoti prašymą dar kartą.
3. Pacientams eutanazija suteikiama tik tuo atveju, jei jie serga nepagydoma liga, kenčia nepakeliamus fizinius, dvasinius skausmus ir kai nėra jokių medicininių priemonių galinčių išgydyti ligonį.
4. Gydytojas turi pats paaiškinti sergantiems apie jų sveikatos būklę, nurodyti savo spėjimą ir gyvenimo trukmę.
5. Gydytojas taip pat privalo konsultuotis su kitu gydytoju.
6. Nuo pacientų prašymo pateikimo turi praeiti vienas mėnuo, kad sergantieji turėtų laiko gerai apsvarstyti savo pasirinkimą.
7. Likus ne mažiau kaip keturioms dienoms iki eutanazijos įvykdymo, gydytojas privalo pateikti komisijai (sudarytai iš medikų, juristų ir etikos ekspertų) dokumentą su visais duomenimis, įgalinančiais įvertinti, ar tikrai nėra pažeistos eutanazijos įstatyme nustatytos sąlygos (Cohen–Almagor, 2009, p. 437 – 438).

2013 metais Belgijos Senatas balsavo už eutanazijos įstatymo papildymą, kuriame norėta įteisinti nepilnamečių vaikų eutanaziją. Senatas tam pritarė. 2014 metų vasario 13 dieną Belgijos parlamentas įteisino nepilnamečių eutanaziją sunkia ir mirtina liga sergantiems vaikams, be jokio amžiaus apribojimo, remiantis tik paties vaiko apsisprendimu mirti ir psichologo patvirtinimu, kad jis yra pajėgus pats apsispręsti.

Chambaere ir kt. (2015, p. 1179), pastebi, kad Belgijoje eutanazijos taikymą nepagydomai sergantiems pacientams inicijuoja patys gydytojai. Belgijos gydytojai sąmoningai „paspartiną“ pacientų mirtį be jų prašymo ir tai sudaro 1,7 proc. visų šalies mirčių 2013 metais. Taip pat svarbu pabrėžti, kas Belgijoje daugėja eutanazijos taikymo atveju depresija sergantiems asmenims. Thienpont ir kt. (2015, p. 5), teigia, kad 2014 metais, 100 psichikos sutrikimų turinčių ligonių Belgijoje, pareikalavo eutanazijos. Nustatyta, kad daugumai pacientų, diagnozuota depresija (59 pacientams).

Liuksemburgas tapo trečiąją šalimi įteisinusią eutanaziją. 2008 metais vasario 19 dieną Liuksemburgo Parlamentas balsavo už įstatymą, įteisinantį savanorišką eutanaziją (palaikė 26 iš 30 parlamento narių). Žiniasklaida minėtąją situaciją pavadino Liuksemburgo ministro pirmininko Žano

Klodo Junkerio „Simboliniu pralaimėjimu“, nes jo Krikščionių socialistų partija jam priešinosi ir jo nepalaikė. Svarbu pabrėžti, kad Liuksemburgo premjeras buvo prieš eutanazijos įstatymą, tačiau išsakė nuomonę, kad dėl eutanazijos įteisinimo, sprendimą priimti turi Parlamentas, būtent šiai nuomonei nepritarė jo partijos nariai.

2009 metais kovo 19 dieną, Liuksemburgas priėmė teisės aktą įteisinantį eutanaziją. Įstatyme numatyta, kad eutanazijos procedūros bus griežtai reguliuojamos, o gydytojai privalės konsultuotis su kitais nepriklausomais gydytojais dėl paciento sveikatos būklės, kad būtų užtikrinamas eutanazijos taikymo skaidrumas, numatyta sudaryti nacionalinę komisiją (sudarytą daugiausiai iš gydytojų). Galima pastebėti, kad Liuksemburgo eutanazijos įstatymas turi labai daug panašumų į Nyderlandų ir Belgijos. Taip pat pastebima, kad įstatymo priėmimas sukėlė labai daug diskusijų ir viešų pasisakymų iš priešininkų. Didysis Liuksemburgo kunigaikštis Henri kategoriškai atsisakė pasirašyti įstatymą, motyvuodamas savo pasirinkimą religiniais įsitikinimais, tačiau Liuksemburgo Parlamentas Konstituciją pataisė. Didžiojo kunigaikščio įgaliojimai buvo apriboti, o eutanazija įteisinta.

Visi eutanazijos įstatymai (Nyderlandų, Belgijos ir Liuksemburgo) turi panašius procedūrinius reikalavimus, tokius kaip privaloma gydytojų konsultacija su kitu nepriklausomu gydytoju ir atskaitomybė komitetui. Visose trijose šalyse komitetai nustato ar gydytojai laikėsi visų eutanazijos įstatymo reikalavimų. Kai komiteto nariai nusprendžia, kad eutanazijos įstatymas buvo pažeistas, jie gali nuspręsti nusiųsti atvejį teisminiams valdžios organams tolimesniam tyrimui. Belgijoje ir Liuksemburge yra vienas federalinis kontrolės komitetas, o Nyderlanduose yra penki Regioniniai priežiūros komitetai. Taip pat yra tam tikrų skirtumų eutanazijos teisės aktuose. Pavyzdžiui, tik Belgijoje yra atskiras reikalavimų rinkinys, kuris orientuotas į asmenis, esančius nuolatos vegetacinės būklės arba negrįžtamoje komoje. Belgijos įstatymas taip pat apibrėžia skirtumą tarp pacientų, kurie gali mirti artimiausioje ateityje ir pacientų, kurie nėra tikėtina, kad gali greitai mirti, dėl pastarųjų (eutanazijos taikymui) gydytojas turi konsultuotis su dviem nepriklausomais gydytojais, be to turi praėti ne mažiau kaip vienas mėnėsis nuo paciento pateikto prašymo eutanazijai įgyvendinti. Skiriasi ir amžiaus cenzas. Įstatymo projektas, kuris priimtas Belgijos Atstovų rūmų, 2014 metų vasario 13 dieną numato eutanazijos taikymą nepilnamečiams. Nyderlandų teisė, leidžia nepagydomai sergantiems vaikams taikyti eutanaziją nuo 12 metų amžiaus, su tėvų sutikimu, reikalaujama iki 16 metų amžiaus (Dan ir kt., 2014, p. 672). O Liuksemburge eutanazija yra leidžiama tik nuo 18 metų.

2.2.2. Šalys, siekiančios įteisinti eutanaziją

1992 metais Jungtinėje Karalystėje buvo nuteistas gydytojas (Nigel Cox) už savo 70 – metų pacientės nužudymą, nors moteris pati prašė padėti numirti. Teismas gydytoją apkaltino ir skyrė vienerių metų lygtinę bausmę ir Bendrosios medicinos tarybos papeikimą. Nigel Cox moterį gydė 13

metų, ji kentėjo nuo sunkaus reumatoidinio artrito, turėjo skrandžio opa ir kankinosi, kęsdama didelius skausmus (Hope ir kt., 2008, p. 10).

Jungtinėje Karalystėje buvo atliktas tyrimas, kurio metu apklausta 424 gydytojai. Jų buvo klausama: „Ar kada nors sulaukėte prašymo atlikti eutanaziją?“. Pastebima, kad net 60 proc. apklaustųjų teigė, kad jų buvo prašyta pagreitinti ligonio mirtį, taikant eutanaziją. Atitinkamai 40 proc. apklaustųjų teigė, kad jų nebuvo prašyta atlikti eutanaziją (Ward ir Tate, 1994, p. 1332 – 1334).

2003 metais Lordas Joffe pateikė Lordų rūmams svarstyti „Pagalbos pacientui nusižudyti“ (The Patient Assisted Dying) įstatymą. Šis eutanazijos įstatymas būtų įteisinęs savanorišką eutanaziją su pagalba. Pateikti principai taikant eutanaziją buvo labai panašūs, kaip Nyderlanduose, Belgijoje ir Liuksemburge, tik nuo paciento prašymo pateikimo dienos iki eutanazijos atlikimo, turėjo praeiti 14 dienų. Įstatymo projektas nebuvo priimtas ir atmestas tolesniems pakeitimams, be to, jis sukėlė didžiulį pasipriešinimą visuomenėje (Harris ir kt., 2006, p. 1 – 2). 2005 metais Lordas Joffe antrą kartą pateikė Lordų rūmams svarstyti pakeistą įstatymą pavadinimu „Pagalba mirti nepagydomai sergantiems“ (Assisted Dying For The Terminally III). 2006 metų gegužės 12 dieną Lordų Rūmai antrą kartą atmetė įstatymą. Balsavime dalyvavo 148 parlamento nariai, prieš eutanazijos įstatymą pasisakė 100 parlamentarų (George ir kt., 2005, p. 15).

2009 metų gruodį Nepriklausoma kandidatė Margo MacDonald, kuri sirgo Parkinsono liga, pateikė Škotijos parlamentui eutanazijos legalizavimo įstatymą. Įstatymas būtų leidęs eutanaziją taikyti tik sunkiai sergantiems, patyrusiems sunkias traumas ir palaipsniui silpstantiems bei kenčiantiems nepakeliamus skausmus pacientams. Moteris taip pat įstatyme numatė ir apsaugos bei kontrolės priemones, kurios neleistų piktnaudžiauti. Škotijos parlamentas 2010 metų gruodį atmetė eutanazijos įstatymą. Balsavime dalyvavo 85 parlamento nariai, tačiau pritarimą išreiškė tik 16 parlamentarų. 2015 metais rugsėjo 11 dieną Jungtinės Karalystės parlamentas balsų dauguma ir vėl atmetė įstatymo projektą, kuriuo siūlyta eutanaziją taikyti asmenims, kuriems gyventi likę mažiau nei šeši mėnesiai. Už įstatymą balsavo 118 parlamentarų, prieš pasisakė – 330 parlamento narių.

Svarbu pabrėžti, kad Jungtinėje Karalystėje įstatymai leidžia gydytojams paciento negaivinti, jei jo smegenys nustoja funkcionuoti, bet dar dirba širdis. Numatoma, kad gydytojai tokią paciento būklę aptaria kartu su pacientu iš anksto ir pasirašo reikiamus dokumentus, o jei pacientas pats dokumentų pasirašyti negali, už jį tai padaro jo advokatas. Taip pat svarbu pastebėti, kad Jungtinėje Karalystėje veikia organizacijos, prieš eutanaziją. Viena iš jų yra „Care not killing“ kompanija, kuri stengiasi užtikrinti geresnę priežiūrą ir paramą tiems, kurie serga, nepagydomomis ligomis bei užkirsti kelią eutanazijos taikymui ir įteisinimui. Ši organizacija dirba Jungtinės Karalystės parlamente ir teismuose, taip pat aktyviai palaiko ryšius su sveikatos priežiūros specialistais, slaugytojais, visuomene ir žiniasklaida. Kita organizacija yra „ALERT“, jos tikslas – įspėti visuomenę apie pavojus, kurie gali pasireikšti įteisinus bet kokios formos eutanaziją ir akcentuoja priemones kaip apsisaugoti nuo

eutanazijos praktikos piktnaudžiavimų. Vienas iš svarbiausių saugiklių – gyvenimo pabaigos testamentas.

Prancūzijoje eutanaziją bandoma įteisinti nuo 2001 metų. Pateikto įstatymo projekto tikslas buvo eutanazijos taikymo nebaudžiamumas. Eutanazijos projektas buvo panašus į Nyderlandų. Skirtumas pastebimas tik tas, kad numatyta, jog ligonis savo pageidavimą gali išreikšti per du liudytojus, jei nėra iš anksto parašęs raštiško prašymo, arba dėl sunkios būklės negali prašymo pasirašyti pats. Taip pat yra numatyta prašymą pakartoti, praėjus ne mažiau kaip 48 valandoms. Tačiau įstatymo projektas nebuvo priimtas.

2005 metais Prancūzijos Senatas priėmė įstatymą, kuris iš dalies įteisino pasyviąją eutanaziją. Nors įstatyme buvo draudžiama gydytojams patiems taikyti kokias nors medicinines priemones, pagreitinančias paciento mirtį, tuo pačiu, įstatymu buvo suteikiama teisė ligoniams atsisakyti gyvybę palaikančių preparatų ir aparatų. Kitaip tariant pacientai, kurie serga nepagydomomis ligomis, kurių gyvenimo trukmė numatoma kaip trumpalaikė be jokios vilties išgyventi, turi teisę į gydymo nutraukimą. Įstatymas numatė teisę gydytojui paskirti nuskausminamuosius vaistus pacientui, net ir tuo atveju, jeigu tai gali pagreitinoti jo mirtį. Taip pat įstatymas apibrėžė šiuos principus: 1. Esant ligoniui be sąmonės arba negalint išreikšti savo valios, sprendimą jam nutraukti gyvybę gali priimti artimieji. 2. Pacientai privalėjo būti parašę prašymą. 3. Gydytojas, kuris vadovaudamasis paciento pareikšta valia, jam netaikys reanimacijos, nebus baudžiamas (Baumann ir kt., 2009, p. 3 – 4).

Svarbu pastebėti, kad Prancūzija artėja prie eutanazijos įteisinimo. 2015 metais Prancūzijos parlamentas balsavo už įstatymą, kuriame numatyta, kad gydytojas galės suleisti pacientui ne mirtinų vaistų, bet tokių, kurie leis jiems miegoti iki mirties, nesikankinant. Už eutanazijos projektą balsavo 436 parlamento nariai, prieš pasisakė tik – 34, o 83 parlamentarai susilaikė. Tačiau kol kas šis projektas dar nėra priimtas (Melvin, 2015).

Prancūzijoje, kaip ir Jungtinėje Karalystėje, veikia organizacija prieš eutanaziją. Kompanijos „Alliance VITA“ tikslas padėti asmenims, kurie susiduria su gyvenimo sunkumais ir iššūkiais bei padidinti visuomenės ir politikos formuotojų suvokimą apie eutanaziją, formuojant neigiamą požiūrį į eutanazijos praktiką, tokiu būdu siekiant apsaugoti žmonių gyvybę.

2.3 Žmogaus teisės į gyvybę

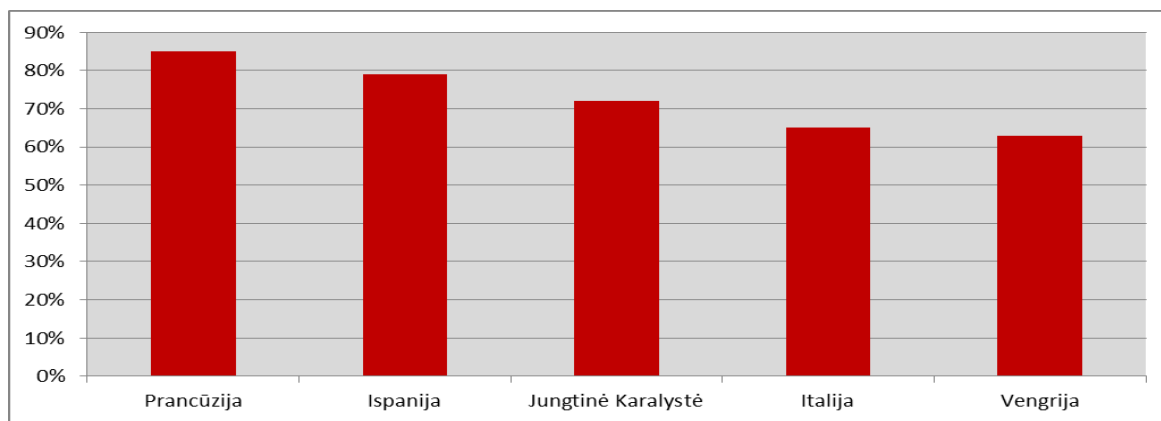
Viena esminių ir pamatinių žmogaus teisių yra teisė į gyvybę. Teigiama, kad žmogaus teisė į gyvybę pripažįstama kaip svarbiausia žmogaus teise, jei nėra gyvybės, tai ir visos kitos žmogaus teisės tampa beprasmės (Pranevičienė ir Amilevičius, 2012, p. 64). Teisė į gyvybę yra įvardijama kaip „teisė“, bet ne „laisvė“, kaip teigia Birmontienė ir kt. (2002, p. 280), teisė į gyvybę gali būti priskiriama prie absoliučių arba neribojamų teisių. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 straipsnio pirma dalis numato, kad „kiekvieno asmens teisę į gyvybę saugo

įstatymas. Negalima tyčia atimti niekieno gyvybės, nebent yra vykdomas teismo nuosprendis dėl nusikaltimo, už kurį tokią bausmę nustato įstatymas“.

1948 m. gruodžio mėn. 10 dieną Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja priėmė Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją. Šis dokumentas pirmasis, kuriame kalbama apie teisę į gyvybę. Nors ši deklaracija rekomendacinio pobūdžio, tačiau, kaip pastebi Vadapalas (2006, p. 267), ji tapo teisiniu dokumentu, nes tarptautinė teisinė praktika suteikė jos rekomendacinėms normoms privalomąjį pobūdį. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 3 straipsnis numato, kad „kiekvienas turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą“.

Kaip teigia Gumbis (2003, p. 37), sprendimas įteisinti eutanaziją neišvengiamai kelia didelę moralinę atsakomybę, kurios prisiimti iki šiol nedrįsta daugelio valstybių įstatymų leidėjai. Padėjimas nusizudyti beveik visose šalyse yra traktuojamas kaip nusikaltimas. Italijoje eutanazija yra draudžiama. Baudžiamasis kodeksas asmeniui, padėjusiam nutraukti kito asmens gyvybę (su jo sutikimu), numato laisvės atėmimą nuo šešerių iki penkiolikos metų. Latvijoje nėra jokių tiesiogiai su eutanazijos sąvoka susijusių teisinių reglamentų, tačiau remiantis baudžiamąja teise nelegali žmogžudystė (nužudymas), atitinkamai ir eutanazijos taikymas yra laikomas nusikaltimu. Portugalijoje Baudžiamasis kodeksas numato jog asmuo padėjęs ligoniui atimti savo gyvybę jo paties prašymu, baudžiamas laisvės atėmimu nuo vienerių iki penkerių metų. Pagal Norvegijos Baudžiamojo kodekso 236 straipsnį draudžiama padėti asmeniui atimti savo gyvybę, tai laikoma bendrininkavimu. Svarbu pastebėti, kad pasyvi eutanazija Norvegijoje yra leidžiama, tik tais atvejais kai pacientas negali kalbėti ir tokį prašymą jis buvo pateikęs anksčiau ar jį pateikia paciento artimieji, tačiau jei minėtoji eutanazijos forma yra įvykdoma be išankstinio paciento ar jo šeimos sutikimo, gydytojas gali netekti savo licencijos ir būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn (Steering committee on bioethics, 2003).

Daugelyje šalių eutanazija yra draudžiama, tačiau remiantis „The Economist“ žurnale pateiktu, 2015 metų tyrimu (apie eutanazijos įteisinimą, kuriame apklausti žmonės iš 15 šalių), pastebima, kad Prancūzija, Ispanija, Jungtinė Karalystė, Italija ir Vengrija pritaria eutanazijai. Tyrimo duomenys atskleidė, kad minėtųjų šalių gyventojai mano, jog gydytojas turėtų padėti pacientui, nuo 18 metų amžiaus ir vyresniems asmenims, nutraukti asmens gyvenimą, jei to nori pats pacientas, kuris serga nepagydoma liga (jeigu manoma, kad pacientui liko gyventi mažiau nei 6 mėnesiai) ir yra sveiko proto. Prancūzijoje daugiau nei 80 proc. apklaustųjų sutiktų, kad jų šalyje eutanazijos praktika būtų įteisinta. Ispanijoje daugiau nei 70 proc. pritariančiųjų, o Jungtinėje Karalystėje – 70 proc. Italijoje, kur eutanazijai ypatingai priešinasi katalikų bažnyčios institucija, minėtajai praktikai pritaria daugiau kaip 60 proc. visuomenės. Vengrijoje kaip ir Italijoje eutanazijai pritarimą išreiškė daugiau kaip 60 proc. visuomenės narių (žr. 4 pav.).

4 pav. Pritarimas eutanazijai Europos šalyse (Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis The economist žurnale pateikto tyrimo duomenimis)

Apibendrinant skyrių, svarbu pasakyti, kad eutanazija suvokiama labai skirtingai, eutanazijos šalininkai mano, kad ji būdas išsivaduoti iš nepakeliamų skausmų, o priešininkai ją įvardija kaip žmogaus nužudymą. Eutanaziją kartais labai sunku suvokti, nes ji turi daug formų, ji gali būti aktyvi – kai gydytojo pagalba yra nutraukiama žmogaus gyvybė, pasyvi – kai gydytojas tik aprūpiną pacientą priemonėmis, o procesą atlieką jis pats, taip pat eutanazija būną savanoriška – kai pacientas suvokia aplinką, gebą išsakyti savo norą nutraukti gyvybę ir prisiimą atsakomybę už savo sprendimą pats bei nesavanoriška eutanazija – kai pacientas yra nesąmoningas ir negali pats išreikšti noro nutraukti savo gyvybę ir už ją tai padaro kiti atsakingi asmenys. Apie eutanaziją yra diskutuojama labai seniai. Tačiau sprendimai ją įteisinti priimami labai ilgai. Nyderlanduose ir Belgijoje eutanazija buvo praktikuojama ilgus metus dar prieš jos įteisinimą. Šalyse įstatymai, įteisinantys eutanaziją, yra labai panašūs ir skiriasi tik keliais aspektais. Pavyzdžiui Belgijoje eutanazija taikoma be jokio amžiaus cenzo, kitaip tariant net ir vaikams, neturintiems 18 metų (nepilnamečiams). Nyderlanduose vaikai eutanazijos gali prašyti nuo 12 metų, tačiau turi būti tėvų sutikimas (vaikams iki 16 metų). Tuo tarpu Liuksemburge eutanazija yra taikoma tik nuo 18 metų. Eutanazijos įteisinimas šalyse pastebimas ir kaip geroji, ir kaip blogoji praktika, nes įgyvendinant ją tarp to kas legalu ir leistina ir tarp to kas draudžiama vyrauja nedidelis skirtumas, kuris dažnai gali būti suvokiamas klaidingai. Todėl šalių įstatymai numato eutanazijos kontrolę. Daugelyje šalių eutanazija yra draudžiama, tačiau tyrimai rodo, kad visuomenė pritaria eutanazijos praktikos įteisinimui.. Kalbant apie šalis, kurios vis siekia eutanazijos įteisinimo, bet taip ir nėra priėmusios sprendimo, tiek Didžiojoje Britanijoje, tiek Prancūzijoje, eutanazijos svarstymas trunka ne vienerius metus. Svarbu pastebėti, kad abiejų šalių teisinė sistema yra įtvirtinusi galimybę pacientui atsisakyti gydymo, atjungiant gyvybę palaikančius aparatus, tačiau tiek Prancūzijoje, tiek Jungtinėje Karalystėje eutanazija yra draudžiama, todėl jos taikymas laikomas kaip baudžiamojo kodekso pažeidimas.

3. EUTANAZIJOS ĮTEISINIMO LIETUVOS RESPUBLIKOJE PROCESAS: EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI

Atlikus antrinę duomenų analizę ir kokybinį tyrimą siekiama atskleisti eutanazijos įteisavimo procesą, išskirti pagrindines priežastis, trukdančias įteisinti eutanazijos praktiką Lietuvoje ir įvardinti pagrindinius politinės sistemos veikėjus, kurie turi didžiausios įtakos priimant sprendimus, susijusius su eutanazijos įstatymu. Šiame skyriuje bus pateikiama atlikto empirinio tyrimo metodika ir rezultatai.

3.1. Tyrimo metodika

Tyrimo tikslas. Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti pagrindines priežastis, kurios veikia sprendimus, susijusius su eutanazijos įstatymo priėmimu Lietuvoje, ir išsiaiškinti pagrindinius politinės sistemos veikėjus, kurie daro didžiausią įtaką eutanazijos įteisavimo procesui.

Tyrimo objektas. Eutanazijos įteisavimo procesas Lietuvos Respublikoje.

Tyrimo tipas ir tyrimo metodai. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą buvo pasirinkta taikyti antrinės duomenų analizės metodą, kurios metu buvo nagrinėjami įvairūs viešai publikuojami teisės aktai ir įstatymų dokumentai, straipsniai, kuriuose pateikiami užsakomų agentūrų apklausų duomenys ir atliktų tyrimų rezultatai, nagrinėjamos Seimo stenogramos, siekiant atskleisti eutanazijos įteisavimo chronologinę seką ir pagrindinius politinio proceso veikėjus, turinčius įtakos eutanazijos įstatymo įteisinimui Lietuvos Respublikoje.

Žiniasklaidos analizei, taikyta turinio analizė, kurios tikslas – išsiaiškinti kaip eutanazija ir jos praktika, visuomenei, pateikiama internetinių portalų straipsniuose, Analizei buvo pasirinkti populiariausi „Delfi“ ir „lrytas.lt“ žinių portalai. Pasitelkiant tikslinės atrankos imties būdą žiniasklaidos analizei atrinkti su eutanazija susiję straipsniai nuo 2012 iki 2015 metų, iš abiejų portalų po 14 straipsnių. Žiniasklaidos analizė buvo atliekama 2015 metų spalio ir lapkričio mėnesiais.

Siekiant atskleisti parlamento narių ideologines nuostatas ir vertybes, buvo atlikta Lietuvos politinių partijų rinkiminių programų analizė, kurios imtį sudarė 2008 – 2012 metų Seimo rinkimų ir 2012 – 2016 metų Seimo rinkimų programos. Imtis sudaryta remiantis tikslinės atrankos principu. Politinių partijų rinkiminių programų analizė atlikta 2015 metų lapkričio mėnesį.

Remiantis dokumentų analizės metodu, atlikta žmogaus teisių į gyvybę Lietuvos Respublikoje analizė. Jos metu buvo siekiama išsiaiškinti ar nuo 1997 metų Lietuvos Respublikos Žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatyme egzistuojanti nuostata, leidžianti medicinos darbuotojams negaivinti paciento, nėra pakeista. Tikslui pasiekti buvo nagrinėjamos Seimo posėdžių stenogramos ir teisės aktų dokumentai. Analizė atlikta 2015 metų gruodžio mėnesį.

Siekiant atskleisti su tyrimu susijusius klausimus, atliktas kokybinis tyrimas, naudojant pusiau struktūruotą interviu. Buvo parengta 11 atvirų klausimų, siekiant patvirtinti iškeltas prielaidas ir gauti plačius atsakymus (žr. 1 priedas). Klausimai sudaryti remiantis baigiamojo projekto šaltiniais

analizuotais pirmoje ir antroje baigiamojo projekto dalyje (Easton, 1960; Parsons, 2001; Krupavičius ir Lukošaitis, 2004, ir kt.). Kokybinis tyrimas buvo atliktas Lietuvos Respublikos Seime, 2015 m. gruodžio mėnesį. Su tyrimo dalyve buvo susisiekiama elektroniniu paštu ir telefonu. Interviu metu, pokalbis buvo įrašinėjamas, o vėliau transkribuojamas. Interviu trukmė – 25 min. Kokybiniam tyrimui buvo pasirinkta tikslinė grupė – Seimo nariai, kurie aktyviai veikia, teigiamai arba neigiamai eutanazijos projekto įteisinimą. Taikant tikslinės atrankos metodą pasirinkta eutanazijos įstatymo projektų iniciatorė ir eutanazijos praktikos šalininkė Marija Aušrinė Pavilionienė. Lietuvos Socialdemokratų partijos narė nevengia diskutuoti eutanazijos tema ir viešai per žiniasklaidą pateikti savo nuomonę, todėl jos pastebėjimai ir samprotavimai leido atskleisti priežastis, kurios trukdo eutanazijos įteisinimui Lietuvos Respublikoje.

Etiniai tyrimo principai. Respondentė, tyrime dalyvavo savanoriškai. Interviu pradžioje buvo atskleista tyrimo esmė taip pat respondentė buvo supažindinta su tyrimo tema ir tikslu, bei gautas leidimas įrašinėti interviu.

3.2. Politinės sistemos veikėjai, turintys įtakos Eutanazijos projektui

Lietuvoje

Šioje darbo dalyje, bus pateikiami politinės sistemos elementai veikiantys Lietuvos Respublikos eutanazijos įstatymą. Interesų grupės – katalikų Bažnyčia, medicinos atstovai, pacientai ir jų artimieji, Paliatyvios medicinos draugija, Lietuvos slaugos specialistų organizacija, asociacija (POLA), Lietuvos pacientų organizacijų atstovų taryba (LPOAT). Politinės partijos, kurios nesutaria dėl eutanazijos įteisinimo, Seimas – išbraukiantis eutanazijos įstatymą iš darbotvarkės ir žiniasklaida, kuri suteikia individams žinių apie visuomenę, atspindi vertybes, socialines nuostatas, nuomones apie įvairius politinius ir socialinius reiškinius bei procesus, formuoja visuomenės nuomonę ir turi įtakos darbotvarkės formavimui.

3.1.1. Interesų grupės veikiančios eutanazijos įstatymą

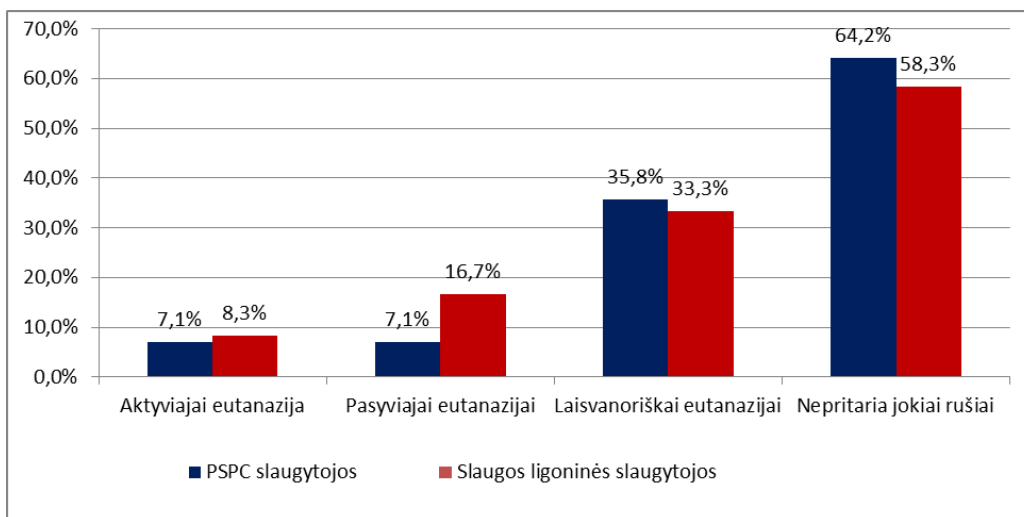
Visuomenės grupės ir individai, kurie siekia paveikti parlamento, vyriausybės, valstybės pareigūnų, politikų ir politinių partijų sprendimus yra vadinami interesų grupėmis. Nors mokslininkai nesutaria, ar tikrai katalikų bažnyčios instituciją laikyti interesų grupe, apie tai pasisako Pruskus (2007, p. 128), kuris pažymi, kad „Lietuvos katalikų bažnyčios kaip vientisos krikščioniškos socialinės struktūros įtaka nors ir susilpnėjusi, tačiau pakankamai pastebima ir įtakinga galia, reiškianti savo veikimą, socialiai įprasmintais pavidalais. Todėl galima kalbėti apie ją, kaip ir apie kitas interesų grupes“. Katalikų bažnyčia eutanazijos projekto įteisinimui kategoriškai prieštarauja. Eutanazijos įteisinimui Lietuvoje prieštarauja ir viešai nuomonę žiniasklaidoje išsako profesorius, kunigas ir bioetikos specialistas Andrius Narbekovas (2002), tvirtindamas, kad žmogaus gyvybė privalo būti

traktuojama kaip šventa ir neliečiama visais gyvenimo etapais ir visose situacijose. Krikščioniškasis požiūris nepripažįsta jokios eutanazijos formos (nei aktyvios, nei pasyvios), tuo labiau gyvybės atėmimo iš gailėsčio. Pagal sveikatos apsaugos darbuotojų chartiją „mirstančių ligonių, negalios ištikusių vaikų, psichinių ligonių, pagyvenusių žmonių, nepagydomomis ligomis sergančių asmenų skausmo ir kančių keliama užuojauta neįgalina imtis jokios, aktyvios ar pasyvios, eutanazijos“.

Nuo Nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje katalikų bažnyčia išlieka aktyvi bei įtakinga viešojo gyvenimo dalyvė. Lietuvos katalikų bažnyčia nesiekia, aiškios ir akivaizdžios valdžios, tačiau ji, savo viešais pasisakymais daro įtaką eutanazijos projekto įteisinimui. Kaip teikia arkivyskupas Tamkevičius (2005, cituojama pagal Ališauskienę ir Kuznecoviene, 2012, p. 108), Katalikų bažnyčia privalo likti neabejinga, matydama, kad politikai nesilaiko moralės reikalavimų arba egzistuoja atviras nesąžiningumas. Katalikų bažnyčios institucija formuoja neigiamą požiūrį į eutanaziją, skatindama laikytis religinių vertybių, todėl dažnai ši interesų grupė yra kritikuojama už kišimąsi į politikos formavimą.

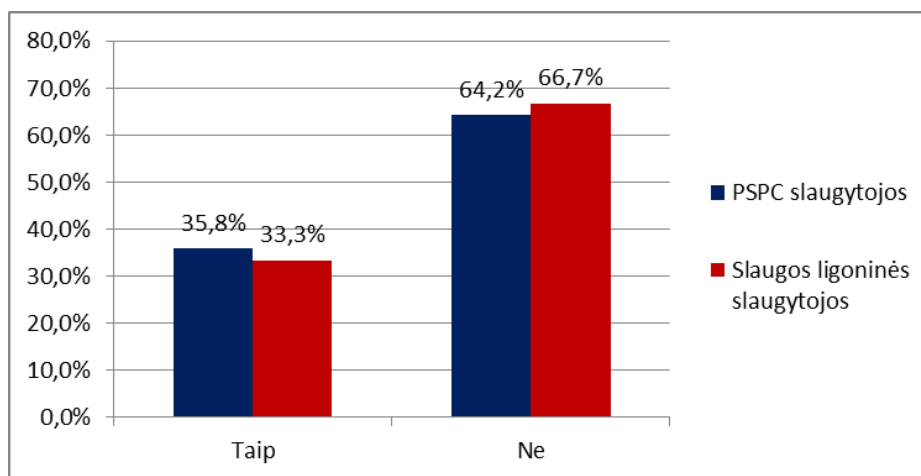
Kita interesų grupė turinti įtakos eutanazijos projektui – medicinos atstovai. Eutanazija medicinoje turi svarbų vaidmenį, o medicinos atstovai tampa įrankiu jos įgyvendinimui. Kaip teigia Pruskus (2002, p. 32), medikams kyla sunkūs klausimai, tokie kaip „Ar prasminga atkakliai tęsti mirtinai sergančio ligonio gydymą arba dirbtinį gyvybės palaikymą?“, „Kas ir kokiomis sąlygomis turi teisę spręsti apie kito žmogaus mirtį?“. Patys medicinos atstovai eutanazijos klausimu yra susiskirstę, vieni atvirai diskutuoja ar verta tęsti gydymą asmeniui, kuriam nebėra vilties padėti, kiti aiškiai priešinosi eutanazijos projektui, teikdami, kad jie privalo laikytis Hipokrato priesaikos, kuria jie prisiekia, kad „Visas mano gyvenimas tebūnie skirtas tarnauti žmonijai. Saugosiu žmogaus gyvybę ir jos neliečiamumą nuo pat pradėjimo iki natūralios mirties, gerbsiu jos orumą“. Šioje priesaikoje aiškiai matoma, kad nėra jokių užuominų apie eutanazijos taikymą. Lietuvos gydytojų sąjungos profesinės etikos kodeksas taip pat įtvirtina, gydytojo pareigą saugoti žmogaus gyvybę, minėtajam etikos kodekse rašoma, kad „Gydytojo profesija – išskirtinė profesija, turinti kilnią misiją - saugoti žmogaus sveikatą ir gyvybę, padėti išvengti ligų, gydyti pacientus, palengvinti ligos sukeltas dvasines ir fizines kančias.

Remiantis Šakalytės, Gečiausko ir Risakovaitės, 2013 metai atliktu tyrimu (2014, p. 15 – 16) „Slaugytojų, dirbančių pirminio lygio sveikatos priežiūros įstaigose, požiūrio į eutanaziją vertinimas“ paaiškėjo, kad dauguma apklaustų slaugytojų, (atitinkamai 64,2 proc. – pirminės sveikatos priežiūros centro ir 58,3 proc. – slaugos ligoninės slaugytojų) nepitaria jokiai eutanazijos rūšiai. Pritarimą išreiškė 35,8 proc. pirminės sveikatos priežiūros centro ir 33,3 proc. Labiausiai slaugytojos palaiko „savanorišką“ eutanaziją. Šiai eutanazijos formai pritarimą išreiškė 35,8 proc. pirminės sveikatos priežiūros centro slaugytojų ir 33,3 proc. slaugos ligoninės slaugytojų (žr. 5 pav.).

5 pav. Slaugytojų pritarimas eutanazijai pagal rūšį (%) (Šaltinis: Šakalytė ir kt., 2013, p.15)

Minėto tyrimo metu taip pat slaugytojų buvo klausiama apie eutanazijos įteisinimą Lietuvoje. Remiantis tyrimo rezultatais dauguma apklaustųjų (64,2 proc. – pirminės sveikatos priežiūros centro slaugytojų ir 66,7 proc. slaugos ligoninės slaugytojų) nepritaria eutanazijos įteisinimui Lietuvoje. Eutanazijos projekto įteisinimą palaiko tik 35,8 proc. pirminės sveikatos priežiūros ir 33,3 proc. slaugos ligoninės slaugytojų (žr. 7 pav.).

6 pav. Slaugos darbuotojų pritarimas eutanazijos įteisinimui Lietuvoje (Šaltinis: Šakalytė ir kt., 2013, p. 15)

Sveikatos politikos formavime dažniausiai įtakos turi gydytojai vadovai ir administracija, tačiau slaugytojai taip pat yra susiję ir svarbūs, politikos formavime. Sveikatos priežiūros sektoriuje slaugytojų dalyvavimas sprendimų priėmimo procesuose tampa aktualus slaugos tarybose, įsteigtose sveikatos priežiūros įstaigose (vietos lygiu) ir įsitraukiant į politines partijas, slaugos nevyriausybinės organizacijas (šalies lygiu). Dalyvavimas tiek vietos, tiek valstybės lygiu sudaro galimybes bendradarbiauti su institucijomis, formuojančiomis sveikatos politiką šalyje (Greičienė ir Petronytė, 2013). Kaip teigia Kaminskas (2001, p. 8) medicinos atstovų interesų grupės profesinė galia,

visuomeninis statusas, lyderiavimas, materialiniai ištekliai suteikia išskirtinį priėjimą prie valstybinių institucijų sprendimų priėmimo proceso Lietuvoje.

Čekanauskaitė (2000, p. 57) pastebi, kad dažnai tiek medikai, tiek artimieji taip įsitraukia į „kovą už gyvybę“, kad paties ligonio valia ir apsisprendimas lieka neišgirsti ir nevykdomi. Svarbu tai, kad eutanazijos taikymo priežastis – skausmo ir kančios prevencija. Remiantis Drungilienės ir Mockienės tyrimu (2014, p. 6), „Mirties akivaizdoje: priežiūra gyvenimo pabaigoje“ pastebima, kad baimę ir nerimą dėl mirties proceso kelia mintys apie galimus skausmus mirštant (pacientai baimę įvardija 4,6 balo iš 5), o nepakeliamus skausmus, pasak tyrimo duomenų jautė 38,6 proc. apklaustųjų. Kubbler – Ross (2001, p. 330) taip pat pastebėjo, kad žmonės bijo skausmo ir kančios, o skausmui „nugalėjus“ žmogus renkasi eutanaziją. Hoddler ir Turley (2004, p.21.), pažymi, kad ligoniai ieško ir siekia alternatyvaus gydymo, specialistų pagalbos, nes jie suteikia galimybę valdyti emocijas ir racionaliai įtikina, kad ligonis bent kiek gali ir pats sau padėti.

Lietuvoje veikia ne mažai pacientų organizacijų ir asociacijų, tačiau jos eutanazijos įteisavimo procese nėra aktyvios. Pagalbos onkologiniams ligoniams asociacija (POLA), kurios tikslas pateikti naujausią šviečiamojo pobūdžio informaciją pacientams, kuri padėtų jiems bendradarbiauti su medikais, aktyviai dalyvaujant savo ligos gydime. Ši asociacija taip pat siekia padėti apginti pacientams savo teises ir tinkamai atstovauti jų interesus. Kita organizacija – Lietuvos paliatyvios medicinos draugija, kuri teigia, kad alternatyva eutanazijai yra paliatyvios slaugos (galimybė palengvinti simptomus, kurie neišvengiamai progresuoja sergant nepagydoma lėtine liga) vystymas Lietuvoje. Dar viena organizacija Lietuvos pacientų organizacijų atstovų taryba (LPOAT), kurios tikslas atstovauti pacientų pilietinėms, socialinėms ir ekonominėms teisėms, ginti jų laisves ir orumą įgyvendinant visapusiško pacientų dalyvavimo visuomenės gyvenime principą. Ši organizacija remiasi Europos socialinės Chartijos, Jungtinių Tautų Organizacijos, Europos sąjungos ir Lietuvos Respublikos priimtais teisės aktais bei visuotinai pripažintomis moralės normomis.

Lietuvoje eutanaziją draudžia įstatymai, tačiau remiantis 2012 metų gegužę atliktu BNS naujienu agentūros tyrimu, net 47 proc. Lietuvos gyventojų išreiškė pritarimą eutanazijos įstatymo įteisinimui, 37 proc. tyrime dalyvavusiųjų nepritarė tokios praktikos legalizavimui, o likusi dalis (16 proc.) neatskleidė savo nuomonės tvirtindami, kad eutanazijos klausimu nuomonės neturi. Už eutanazijos įteisinimą pasisako 45 – 54 amžiaus asmenys, mažesnę pritariančiųjų dalį sudaro 65 – 74 metų amžiaus asmenys (INFOLEX duomenų archyvas, 2014).

Eutanazijos įstatymui įtakos turi šios interesų grupės – katalikų bažnyčia, medicinos atstovai ir įvairios visuomenės grupės: pacientai, jų artimieji ir pacientų asociacijos bei organizacijos. Katalikų bažnyčia – kategorišką, ji prieštarauja eutanazijos įstatymo legalizavimui, medicinos atstovai yra susiskirstę tarpusavyje, vieni palaiko eutanaziją, kiti priešinasi ir bijo atsakomybės, už žmogaus

gyvybės atėmimą. Visuomenė palaiko eutanazijos projektą ir norėtų, kad ši praktika Lietuvoje būtų įteisinta.

3.2.2 Politinių partijų nuostatos eutanazijos atžvilgiu

Analizuojant Lietuvos 2008 – 2012 metų ir 2012 – 2016 metų politinių partijų rinkimų programas, pastebima, kad nei vienoje iš jų nėra kalbama apie eutanaziją ir apie teisę į gyvybę. Svarbu tai, kad programose galima išvelgti labai daug dviprasmiškų teiginių. Darbo partijos 2012 metų rinkimų į Lietuvos Respublikos seimą programoje rašoma, kad „*sieksime įgyvendinti svarbiausius sveikatos politikos principus, kurie ne tik suteiktų galimybę naudotis kokybiškomis sveikatos priežiūros paslaugomis, bet ir sudarytų sąlygas žmonėms priimti jų sveikatai svarbius sprendimus*“. Remiantis šiuo teiginiu, galima manyti, kad Darbo partija sieks, jog svarbiausi klausimai dėl žmogaus gyvybės būtų paties asmens apsisprendimas ir atsakomybė. Svarbių sprendimų priėmimas dėl asmens sveikatos gali būti siejamas ir su eutanazijos teise, nors tai programoje nėra tiksliai ir aiškiai įvardinta. Darbo partija neigiamai vertina eutanazijos projektą, o nuo 2014 metų, kartu su Tėvynės sąjungos – krikščionių demokratų partijos nariais, labiausiai prieštaravo šio projekto svarstymui Seime.

Politinių partijų programų analizės metu buvo pastebėtas partijos Tėvynės sąjungos – krikščionių demokratų teiginys: „*Pacientui draugiška sveikatos apsaugos sistema turės būti ne vien humaniška ir jautri iš medikų pusės, bet ir teisinga: savo principais, ekonominiu prieinamumu, priimtinum, solidarumu, teise rinktis*“ (TS – krikščionių demokratų, 2008 metų rinkimų į Lietuvos Respublikos Seimą programa). „Ne vien humaniška ir jautri“ – reikšmė gali būti siejama su žmogiškų vertybių nepaisymu. Taip pat su žmogaus gyvybės ir orumo principų nesilaikymu. „Teisė rinktis“ – galima sieti su nuomone, kad vieno asmens gyvybė yra svarbesnė už kito, be to, teisė rinktis gali būti siejama ir su eutanazijos praktika. Teiginys programoje nėra paaiškintas ir išpildytas, todėl leidžia daryti labai daug jo reikšmių interpretacijų, kurios neigia šios partijos viešai išsakomoms idėjoms ir ryši su katalikų bažnyčios institucija. Svarbu tai, kad ši politinė partija labiausiai priešinas eutanazijos projekto įteisinimui Lietuvoje.

Lietuvos socialdemokratų partija 2008 metų programoje į Lietuvos Respublikos Seimą teigia, kad „*bendradarbiauja su katalikų bažnyčia, religinėmis bendruomenėmis siekiant taikos, gaivinant tautos moralę, kuriant solidarią tautą, teikiant labdarą*“. Šio teiginio 2012 metų rinkimų programoje nebeliko. Kitu atveju tai prieštarautų šios partijos idėjoms, kurios palaiko ne tik tos pačios lyties santuokas, bet ir eutanaziją. Žmogus – socialdemokratų partijos programos ašis ir svarbiausia vertybė: „*Tinkama, visiems prieinama ir atidi pacientui sveikatos apsaugos sistema, sauganti didžiausią vertybę – žmogų...*“ (Lietuvos socialdemokratų, 2012 metų rinkimų į Lietuvos Respublikos Seimą programa). Tačiau šios partijos narė Marija Aušrinė Pavilionienė aktyviai kovoja už eutanazijos įteisinimą Lietuvoje, teigdama, kad žmogus turi turėti teisę oriai mirti.

Partija „Tvarka ir teisingumas“ išsako palaikymą valstybėms, pasisakančioms „*už žmogaus teises ir gerbiančias kiekvieno žmogaus gyvybę bei laisvą pasirinkimą*“ (Partijos „Tvarka ir teisingumas“, 2012 metų rinkimų į Lietuvos Respublikos Seimą programa). Programoje įvardintas „Laisvas pasirinkimas“ gali būti interpretuojamas kaip asmens galimybė pasirinkti nutraukti savo gyvybę, kitaip tariant, asmens laisvė pasirinkti eutanaziją. Tačiau tai tik interpretacija. Partijos programoje nėra išplėsta ir paaiškinta, kas apibrėžiama minėtąja sąvoka. Svarbu pastebėti, kad partija „Tvarka ir teisingumas“ palaiko tradicinę moralę ir žmogaus vertybes, šiuo bruožu jie labai panašūs į Tėvynės sąjungos – krikščionių demokratų partiją, tačiau priešingai negu krikščionys demokratai ji neįsitraukia į viešas diskusijas, eutanazijos tema ir lieka „stebėtojo“ vaidmenyje.

Lietuvos lenkų rinkimų akcijos 2012 metų programoje kalbama apie eutanaziją ir prieštaravimą šios praktikos įteisinimui Lietuvoje „*Europoje vyraujanti postmodernistinė kultūra, neigdama objektyviąją tiesą, sukelia vis didesnę sumaištį dvasiniame ir visuomeniniame gyvenime. Tokių vertybių, kaip: gyvybė [...] paneigimas, gyvenimas tarsi Dievo nebūtį, ruošia dirvą visokiems keistiems, ekstremaliems, amoraliems veiksams ir polinkiams*“.

Liberalų ir Centro sąjungos partijos, rinkimų į 2008 – 2012 metų Seimą, programoje teigiama, kad „*Būtina skatinti asmeninę atsakomybę už savo sveikatą ir valstybiniu lygiu pripažinti, kad žmogus yra savo kūno ir sveikatos šeimininkas, todėl ir gydymas turi būti grindžiamas žmogaus atsakomybe už savo sveikatą bei paciento ir gydytojo dialogu.*“. Šį teiginį galima vertinti kaip palaikymą eutanazijos įstatymo legalizavimui Lietuvoje. Svarbu tai, kad šios partijos narys Andrius Burba, 2012 metais pateikė Seimui du eutanazijos įstatymo projektus, kuriuos Seimas išbraukė iš darbotvarkės.

Apibendrinant, galima teigti, kad eutanazijos projekto įstatymui Lietuvoje nuo 2012 metų (2008 – 2012 metų Seimas) didžiausią įtaką darė trys politinės partijos – Liberalų ir centro sąjungos (LiCS) su A. Burba, kuris Seimui pateikė du eutanazijos įstatymo projektus, Lietuvos socialdemokratų partija (LSDP) su Marija Aušrine Pavilioniene, kuri pasisako už eutanazijos projekto įteisinimą ir pateikė Seimui du eutanazijos projekto įstatymus ir Tėvynės sąjunga – Lietuvos Krikščionys demokratai (TS – LKD), kurie priešinasi bet kokioms kalboms įteisinti eutanaziją, tačiau nuo 2014 metų (2012 – 2014 metų Seimas) eutanazijai didžiausią įtaką daro pastarosios dvi partijos (LSDP ir TS – LKD). Visos kitos politinės partijos, vengia aštrių pasisakymų ir diskusijų žiniasklaidoje, stengiasi nekomentuoti ir lieka daugiau stebėtojomis. Eutanazija – viena iš pagrindinių temų dėl kurios politinės partijos niekaip nesutaria.

3.2.3 Įstatymų leidžiamoji ir vykdomoji valdžia eutanazijos įteisinimo procese

Didžiausią įtaką eutanazijos įteisinimui turi įstatymų leidžiamoji valdžia – Seimas, kuris vengia priimti sprendimą išbraukdamas eutanazijos įstatymo projektą iš Seimo darbotvarkės. Lietuvos Respublikos seime yra 7 frakcijos: DPF – Darbo frakcija, LLRAF – Lietuvos lenkų rinkimų akcijos

frakcija, LSDPF – Lietuvos socialdemokratų frakcija, LSF – Liberalų sąjūdžio frakcija, MG – Mišri Seimo narių grupė, TSLKDF – Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų frakcija ir TTF – Frakcija „Tvarka ir teisingumas“.

Eutanazijos įstatymas, iš Seimo sesijų darbų programų, buvo išbrauktas keturis kartus. 2012 metais Liberalų ir centro sąjungos frakcijos atstovas Andriaus Burba, pateikė pirmuosius du eutanazijos įstatymo projektus. Pagrindinės priežastis, dėl kurios jis nusprendė pateikti siūlymą buvo sunkiai sergantys ligoniai, kurie kenčia didžiulius skausmus, bet negali oriai išeiti. Buvęs Seimo narys manė, kad eutanazijos įstatymo priėmimas Lietuvoje, suteiks žmonėms galimybę pasirinkti mirtį be skausmų.

Įstatymo projektas Seimo palaikymo nesulaukė ir pirmą kartą (2008 – 2012 metų Seimo kadencija) 2012 metų kovo 15 dieną buvo išbrauktas iš Seimo rudens sesijos, nes didžioji dalis frakcijų, balsavimo metu pasisakė prieš Eutanazijos projektą (Nr. XIP – 4142). Posėdžio metu Sveikatos reikalų komitetas pasiūlė išbraukti eutanazijos įstatymo projektą iš Seimo rudens darbotvarkės. Labiausiai už įstatymo pašalinimą buvo Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų frakcija. Pasiūlymui, pritarė 35 minėtosios frakcijos nariai. Eutanazijos įstatymo išbraukimui pritarė 10 Frakcijos „Tvarka ir teisingumas“ narių ir 9 Mišrios Seimo narių grupės nariai. Daugiausia susilaikiusiųjų buvo Lietuvos Socialdemokratų frakcijoje (6 nariai) (žr. Lentelė 1.).

Lentelė 1. Balsavimo išbraukti iš Seimo darbotvarkės eutanazijos įstatymo projektą (Nr. XIP – 4142), rezultatai (Šaltinis: Lietuvos Respublikos Seimas, 2012)

Frakcija	Santrumpa	Už	Prieš	Susil.
Darbo partijos frakcija	DPF	4		1
Frakcija "Tvarka ir teisingumas"	TTF	10	1	2
Krikščionių partijos frakcija	KPF	3	1	1
Liberalų sąjūdžio frakcija	LSF	6		1
Liberalų ir centro sąjungos frakcija	LCSF	1	2	1
Lietuvos socialdemokratų partijos frakcija	LSDPF	7	4	6
Mišri Seimo narių grupė	MG	9		
Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcija	TSLKDF	35	1	2

Andrius Burba 2012 metais pateikė dar vieną eutanazijos įstatymo projektą, tačiau situacija pasikartojė. Antrą kartą (2008 – 2012 metų Seimo kadencija) eutanazijos įstatymas buvo išbrauktas iš Seimo pavasario sesijos darbotvarkės, 2012 metų gegužės 24 dieną. Posėdžio metu vyko balsavimas, dėl Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų frakcijos siūlymo išbraukti eutanazijos įstatymo projektą (Nr. XIP – 4142). Daugiausiai už pasiūlymą balsavo iniciatorių frakcija (TS – LKDF), už pasisakė 28 šios frakcijos nariai. Taip pat pasiūlymą palaikė 9 frakcijos „Tvarka ir teisingumas“ nariai ir 7 Mišrios Seimo narių grupės nariai. Daugiausiai už eutanazijos įstatymo

svarstymą Seime balsavo A. Burbos Liberalų ir centro sąjungos frakcijos kolegos, kurie nepalaikė siūlymo išbraukti eutanazijos įstatymą iš Seimo darbotvarkės (6 frakcijos nariai) (žr. Lentelė 2.).

Lentelė 2. Antrojo pasiūlymo išbraukti iš Seimo darbotvarkės eutanazijos įstatymo projektą Nr. XIP – 4142, balsavimo rezultatai (Šaltinis: Lietuvos Respublikos Seimas, 2012)

Frakcija	Santrumpa	Už	Prieš	Susil.
Darbo partijos frakcija	DPF	3		1
Frakcija "Tvarka ir teisingumas"	TTF	9	1	1
Krikščionių partijos frakcija	KPF	2		1
Liberalų sąjūdžio frakcija	LSF	5		
Liberalų ir centro sąjungos frakcija	LCSF	1	6	1
Lietuvos socialdemokratų partijos frakcija	LSDPF	4	2	3
Mišri Seimo narių grupė	MG	7		2
Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcija	TSLKDF	28		2

2014 metais eutanazijos įstatymo projektą Seime užregistravo Lietuvos socialdemokratų frakcijos narė Marija Aušrinė Pavilionienė. Tačiau eutanazijos įstatymas buvo išbrauktas ir trečiąjį kartą (2012 – 2016 metų Seimo kadencija), 2014 metų rugsėjo 18 dieną, iš Seimo rudens sesijos darbotvarkės. Seimo posėdžio metu Sveikatos reikalų komitetas pateikė siūlymą išbraukti eutanazijos įstatymo projektą iš Seimo darbotvarkės. Siūlymui daugiausiai pritarė dvi frakcijos: Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionių demokratų frakcija (TS – LKDF), (už pasisakė 20 šios frakcijos narių) ir Darbo frakcija (už pasisakė 16 frakcijos narių) (žr. Lentelė 3.).

Lentelė 3. Trečiojo pasiūlymo išbraukti iš Seimo darbotvarkės eutanazijos įstatymo projektą (Nr. XIIP –2071), balsavimo rezultatai (Šaltinis: Lietuvos respublikos Seimas, 2014)

Frakcija	Santrumpa	Už	Prieš	Susil.
Darbo partijos frakcija	DPF	16		
Frakcija "Tvarka ir teisingumas"	TTF	6		1
Liberalų sąjūdžio frakcija	LSF	1		
Lietuvos lenkų rinkimų akcijos frakcija	LLRAF	3		
Lietuvos socialdemokratų partijos frakcija	LSDPF	6	4	11
Mišri Seimo narių grupė	MG	4	1	1
Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcija	TSLKDF	20		1

2015 metais, eutanazijos įstatymo projektą Lietuvos Respublikos Seime dar kartą užregistravo M. A. Pavilionienė, tačiau įstatymo projekto nebuvo leista pristatyti. Seimas iš darbotvarkės jį išbraukė ketvirtąjį kartą (2012 – 2016 metų Seimo kadencija). 2015 metų kovo 19 dieną vykusio posėdžio metu, Sveikatos reikalų komitetas ir vėl pasiūlė išbraukti eutanazijos įstatymą (Nr. XIIP – 2071). Seimas pasiūlymui pritarė. Labiausiai eutanazijos įstatymo svarstymui priešinosi Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų frakcijos nariai (už eutanazijos išbraukimą pasisakė 30 šios frakcijos narių) ir Darbo frakcijos nariai (už pasisakė 17 frakcijos narių). Daugiausiai eutanazijos įstatymą palaikė M. A. Pavilionienės kolegos – Lietuvos socialdemokratų frakcijos nariai (prieš siūlymą išbraukti eutanaziją

balsavo 14 narių). Svarbu pastebėti, kad daugiausiai nuomonės neišsakiusių balsavimo metu, taip pat buvo minėtosios, socialdemokratų frakcijos nariai (susilaikė 12 narių) (žr. Lentelė 4.).

Lentelė 4. Ketvirtojo pasiūlymo išbraukti eutanazijos įstatymo projektą (Nr. XIIP – 2071) iš Seimo darbotvarkės, balsavimo rezultatai (Šaltinis: Lietuvos Respublikos Seimas, 2015)

Frakcija	Santrumpa	Už	Prieš	Susil.
Darbo partijos frakcija	DPF	17		1
Frakcija "Tvarka ir teisingumas"	TTF	7	1	1
Liberalų sąjūdžio frakcija	LSF		4	2
Lietuvos lenkų rinkimų akcijos frakcija	LLRAF	7		
Lietuvos socialdemokratų partijos frakcija	LSDPF	1	14	12
Mišri Seimo narių grupė	MG	7		2
Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcija	TSLKDF	30	1	

Vyriausybės įtaką eutanazijos projektui pastebima labai nedidelė. Seimas eutanazijos įstatymo projekto nepriima ir išbraukia iš darbotvarkės, todėl Vyriausybė negali jo įgyvendinti. Dėl šios priežasties politinėje sistemos analizėje įstatymų vykdomoji valdžia – Vyriausybė nėra svarbi. Pastebima, kad Vyriausybė vengia įsitraukti į diskusijas. Tik ne daugelis ministrų viešai išsako savo požiūrį ir nuomonę apie eutanazijos projektą. Vienas iš jų, teisingumo ministras Juozas Bernatonis, kuris Lietuvos socialdemokratų partijos vardu, siūlė 2015 metų gegužės 26 dieną, Lietuvos politinėms partijoms susitarti ir priimti bendrą sprendimą, pasirašant susitarimą „Dėl žmogaus teisių ir laisvių apsaugos Lietuvoje“. Minėtame susitarime yra numatyta, jog „Partijos sutaria, kad žmogaus teisė į gyvybę apima jo teisę į eutanaziją sergant nepagydoma liga, dėl kurios kyla nepakeliamos kančios ir susitaria palaikyti teisės aktus įteisinančius šią galimybę“. Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai pasipiktino dėl šio siūlymo ir atsisakė pasirašyti susitarimą, argumentuodami, kad siūlomas dokumentas prieštarauja partijos vertybėms. Susitarimas nebuvo pasirašytas, galiausiai jis buvo pamirštas.

Apie Eutanazijos projektą, pasisako ir sveikatos apsaugos ministrė Rimantė Šalaševičiūtė, kurios nuomone, įteisinti eutanazijos Lietuvoje dar negalima, nes egzistuoja nuomonių skirtumas tarp medicinos atstovų ir visuomenės. Tačiau, ji teigia, kad svarbu pagaliau rimtai pradėti kalbėti ir diskutuoti eutanazijos tema. Ministrė taip pat mano, kad eutanazijos įstatymas padėtų išspręsti žmogaus, kuris kenčia nepakeliamus skausmus, problemas ir numato, kad asmuo eutanazijos praktiką galėtų pasirinkti tik tada, kai pats to nori, o ne tam, kad palengvintų artimųjų, kurie rūpinasi juo gyvenimą. R. Šalaševičiūtė teigia, kad pirmiausia diskusijas reikia pradėti su visuomene, o tik vėliau teikti įstatymo projektus ir juos svarstyti.

3.2.4 Žiniasklaidos vaidmuo eutanazijos įteisavimo procese

Žiniasklaida šiuolaikinėje visuomenėje – svarbi komunikacijos erdvė ir informacijos šaltinis, kuris suteikia individams žinių apie visuomenę. Ji atspindi vertybes, socialines nuostatas, nuomones apie įvairius politinius ir socialinius reiškinius bei procesus (Ališauskienė ir Markauskaitė, 2014, p. 66). Žiniasklaidos vaidmuo daro įtaką formuojant viešąją nuomonę, kuri atsispindi viešosiose diskusijose įvairiais visuomenės gyvenimo klausimais (Žiliukaitė, 2001, cituojama pagal Ališauskienę ir Markauskaitę, 2014, p. 66). Lietuvoje pirmą kartą imta plačiau kalbėti apie eutanaziją 1998 metais, kai žiniasklaidoje pasirodė straipsnis apie pirmąjį eutanazijos atvejį, kuomet motina, būdama gydytoja, suleido mirtiną vaistų dozę savo sūnui, kentusiam didžiulius skausmus, po stipraus kūno nudegimo. Žiniasklaida skelbė, kad jaunuolis buvo nudegęs 35 procentų kūno, visiškai neteko regėjimo dėl stipriai išdegusių akių, o abu žandikauliai nuo ugnies buvo surakinti. (Čekanauskaitė, 2000, p. 57). Po šio incidento, aprašyto žiniasklaidos, visuomenė labiau pradėjo domėtis eutanazija ir išvelgti spragas sveikatos apsaugos sistemoje (paliatyviosios slaugos trūkumai). Šis gyvybės nutraukimo atvejis, paskatino visuomenę svarstymams apie kančių vengimą ir eutanazijos praktikos taikymą.

Pasitikėjimas informacijos šaltiniais, žiniasklaida – svarbus veiksnys, kuris lemia pranešimų efektyvumą. Juraitės ir Jasnauskaitės (2001, p. 80) apklausos duomenys rodo, kad labiausiai pasitikėjimą Lietuvos visuomenė, išreiškia nacionaliniams televizijos kanalams (39 proc.), Lietuvos radijo stotims (38 proc.) ir miestų bei rajonų laikraščiams (31 proc.). Žiniasklaidos temų darbotvarkės kūrimas formuoja visuomenės temų darbotvarkę (Martišius, 2014, p. 127).

Populiariausių informacinių žinių portalų trejetas, remiantis Gemius 2014 metų tyrimu, yra Delfi – 64,88 proc., 15 min – 55,25 proc. ir lrytas.lt – 47, 23 proc. (Gemiusaudience, 2015) Žiniasklaidos analizei apie eutanazijos informacijos pateikimą visuomenei, pasirinkti „Delfi“ ir „lrytas.lt“ žinių portalai. Straipsniai pasirinkti analizuoti nuo 2012 iki 2015 metų.

Atlikus internetinio portalo „Delfi“ turinio analizę, pastebima, kad po Andriaus Burbos, 2012 metais pateikto Seimui pirmojo eutanazijos projekto, straipsnių šia tema skelbiama buvo kur kas daugiau nei prieš tai. „*A.Burba. Taip, aš už eutanaziją. Atleiskite, kad siūlau padėti žmonėms*“ straipsnis „Delfi“ pasirodė pirmasis. Jame pateikiama tuometinio Seimo nario ir eutanazijos projekto iniciatoriaus nuomonė ir argumentai už eutanaziją Lietuvoje. Visi kiti vėliau publikuoti straipsniai formavo visuomenės neigiamą požiūrį į eutanazijos praktikos įteisimą. Straipsnis „*Kun. A.Narbekovas: eutanazija – nužudymas*“ atspindėjo neigiamą katalikų bažnyčios institucijos nuomonę apie eutanaziją. Mykolo Romerio universiteto profesoriaus Sauliaus Arlausko straipsnis „*Eutanazija: gailėstingumas ar nužudymas?*“ pateikė kritiką A. Burbos eutanazijos projektui. Straipsnyje rašoma, kad „*Lietuva įteisindama eutanaziją, nusižengtų Europos Sąjungos teisei ir Europos Tarybos Parlamentinės asamblėjos rezoliucijos nuostatomis*“. Taip pat „Delfi“ buvo paskelbtas ir neigiamą medicinos darbuotojų nuomonę atspindintis straipsnis „*Medikai – atvirai apie pasyviąją eutanaziją ir*

ligonių vilkinimą nuo budėjimo iki budėjimo“ straipsnyje, akcentuojama, kad „medikai nenori tapti pacientų savižudybės įrankiais“.

Pastebima, kad informacinių žinių portalas „Delfi“ pateikia labai daug dienraščio skaitytojų ir politikų straipsnių, kuriuose išsakoma ir atspindima vieno asmens subjektyvi nuomonė, eutanazijos klausimu. Straipsnyje „Šiuolaikinio žmogaus poza kančios ir mirties akivaizdoje“ publikuojama „Delfi“ skaitytojos neigiama nuomonė apie eutanaziją. Straipsnyje teigiama, kad „Norime, jog sergantis žmogus turėtų nuomonę laiku išeiti iš gyvenimo. [...] Ir tai stengiamės padaryti kitų rankomis. [...] Sutikdami su eutanazijos idėja tyliai sau suvokiame, jog esame labai silpni, bailūs...“.

„Eutanazija: būti ar nebūti?“, straipsnyje, autorė kelia klausimą: „Ar priėmus eutanaziją tai nepaskatintų dar daugiau žmonių žudyti?“. Taip pat straipsnio autorė teigia, kad „reikėtų skirti dvi sąvokas: eutanazija ir užsakomoji mirtis. Pastaroji, tikrai netūrėtų būti įteisinta Lietuvoje“. Buvusio sveikatos apsaugos ministro Dainiaus Pavalkio straipsnyje „Lietuva eutanazijai nepribrendusi“ pateikiami trys argumentai, kurie parodo, kad Lietuva nėra pasirengusi eutanazijos įteisinimui. Pirmasis teiginys: „turime absoliučią netvarką sveikatos sistemos efektyvumo kontrolėje, kas, be viso kito, pasireiškia ir medicininio audito stoka“. Antruoju teiginiu akcentuojama, kad „gydymo standartai ir tvarka skiriasi skirtingose Lietuvos ligoninėse, todėl [...] pasmerktas ligonis kitoje gali gauti pagalbą ir būti išgelbėtas“. Paskutiniu teiginiu pabrėžiama, kad visuomenė turi būti subrendusi eutanazijai: „apie eutanaziją net svajoti neleidžianti nuostata yra mūsų visuomenės psichologinė branda“. Galima daryti išvada, kad žiniasklaida po eutanazijos projekto pateikimo Seimui, aktyviai siekė neigiamai paveikti požiūrį į eutanaziją. Tačiau, ši išvada būtų neteisinga, nes pastebima, kad portale „Delfi“ publikuojami straipsniai „Beveik pusė Lietuvos gyventojų pritaria eutanazijos įteisinimui“ (2012, birželis), „Dėl eutanazijos legalizavimo jos atvejų nepadaugėja“ (2012, liepa) teigiamai vertinantys eutanazijos praktiką, tačiau tai – tik keli straipsniai. Netrukus 2013 metais buvo paskelbta antraštė, kad „Belgijoje pernai pasiektas absoliutus eutanazijos atvejų skaičiaus rekordas“. O 2014 metais „Delfi“ skaitytojos straipsnyje „Liberalumas – kiek toli dar eisime?“ teigia, kad „daugybė žmonių pasveiksta net tada, kai gydytojai lyg susitarę kraipo galvomis, kad išgyventi neįmanoma“. Be to pabrėžiama, kad „sąvoka „eutanazija“ nerėžia ausies taip stipriai kaip „žmogžudystė“ ir „savižudybė“.

Diskusijos „Delfi“ eutanazijos tema tapo aktyvesnės po Marijos Aušrinės Pavilionienės Seimui pateiktų eutanazijos projektų 2014 ir 2015 metais. Straipsnyje „Kodėl negalima leisti įteisinti eutanazijos?“, Audrius Narbutas (straipsnio autorius, dabartinis TS – LKD narys, Gabrieliaus Landsbergio rinkimų štabo atstovas) kritikuoja 2014 metais pateiktą M. A. Pavilionienės eutanazijos projektą, išreikšdamas savo nepritirimą eutanazijos įteisinimui Lietuvoje. Jis teigia, kad „Dažniausiai eutanazijos šalininkai mėgina mums įpiršti mirties kultūrą, pasiremdami teiginiais, jog tai yra labai brandus ir demokratiškas požiūris į gyvybę, o jos draudimas kliudo žmogui rinktis laisvai...“. A.

Narbutas remdamasis krikščioniškąją ideologiją, išreiškė kritiką ir antrajam 2015 metais pateiktam M. A. Pavilionienės eutanazijos projektui. Straipsnyje „*Dabar žudysiu savo mamą*“ autorius teigia, kad eutanazija yra „įrankis“ „*sukurti tobulą visuomenę, kurioje nebūtų žmonių su protine ar fizine negalia. Nereikėtų rūpintis pensininkais bei ligotais žmonėmis*“. Taip pat jis akcentuoja piktnaudžiavimą eutanazija „*dažnai savanorišką eutanaziją pasirinkusioje šalyje ją ima lydėti nesavanoriška eutanazija. Tokius sprendimus dažniausiai priima gydytojai, pasitarę su ligonio artimaisiais...*“.

Apibendrinant „Delfi“ pateikiamą informaciją apie eutanaziją, galima daryti išvada, kad šis portalas formuoja neigiamą požiūrį į eutanaziją. Visuomenei pateikiama labai daug straipsnių ir argumentų, kurie eutanaziją įvardija kaip žmogaus „nužudymą“ ir sukelia baimę, dėl eutanazijos praktikos piktnaudžiavimo. Pastebima, kad pagrindinės „Delfi“ straipsnių temos yra: Ori žmogaus mirtis, visuomenės pritarimas eutanazijos praktikos įteisinimui Lietuvoje, Šalių įteisinusių eutanazija teigiamas ir neigiamas vertinimas, eutanazija tapatinama su nužudimu, eutanazijos praktikos piktnaudžiavimas Lietuvoje. Svarbu pastebėti, kad tiek „Delfi“, tiek „lrytas.lt“ portaluose vyrauja panašios publikuojamų straipsnių temos. (žr.Lentelė 5.).

Lentelė 5. „Delfi“ ir „lrytas.lt“ portalų turinio analizės elementai (2012 – 2015 metų laikotarpiu)

Eutanazijos pateikimas „Delfi“ portale			Eutanazijos pateikimas „lrytas.lt“ portale		
Kategorija	Straipsnių temos	Pagrindiniai teiginiai	Kategorija	Straipsnių temos	Pagrindiniai teiginiai
Eutanazija teigiama praktika	<ul style="list-style-type: none"> • Orus žmogaus išėjimas be kančių • Visuomenės pritarimas eutanazijos įstatymui • Eutanazijos praktika sektingas pavyzdys ir teigiamai vertinama praktika, šalyje, kur įteisinta eutanazija. 	<p>–„Valstybė neturi teisės būti abejinga, žinodama, jog yra piliečių, šalies gyventojų, kuriems gyvenimas tapo ne galimybe, bet nuolatine kančia ir jokie vaistai jiems jau nebepadės“.</p> <p>–„Beveik pusė Lietuvos gyventojų pritaria eutanazijos įteisinimui“.</p> <p>–„Dėl eutanazijos legalizavimo jos atvejų nepadaugėja“</p>	Eutanazija teigiama praktika	<ul style="list-style-type: none"> • Visuomenės pritarimas eutanazijos įstatymui • Kančia, nepakeliami skausmai, rodo eutanazijos praktikos reikalingumą ir svarbą 	<p>–„Beveik pusė Lietuvos gyventojų pritaria eutanazijos įteisinimui“</p> <p>–„žaidos, pūliai ir skausmas. Jis šaukdavosi Dievo, aimanuodavo. Tai buvo beakė, beformė, žaizdota būtybė, nuo kurios net antklodės negalėdavai pakelti, nes imdavo klykti iš skausmo. [...]Ar motina galėjo ramiai į tai žiūrėti?“</p> <p>–„Į trachėją įstatytas dirbtinio kvėpavimo vamzdelis, verčiantis springti seilėmis. Iš pilvo kyšantys zondai, pro kuriuos laša žaizdų skystis arba švirkščiamas į skrandį maistas. Ir jokios galimybės pajudėti“.</p>
Eutanazija neigiama praktika	<ul style="list-style-type: none"> • Eutanazijos praktika tapatinama su gyvūnų eutanazija • Eutanazija yra 	<p>–„Kaip dabar užmigdomi nereikalingi gyvūnai, taip, įteisinus eutanaziją, būtų užmigdomi ligoniai“.</p> <p>–„eutanazija yra ne</p>	Eutanazija neigiama praktika	<ul style="list-style-type: none"> • Piktnaudžiavimas eutanazijos praktika • Eutanazija – nužudymas • Neigiamas 	<p>–„medikai seniai slapta tenkina savo pacientų troškimą numirti“</p> <p>–„Aš manau, kad tai yra labai pavojingas įstatymas, nes gali būti</p>

Eutanazijos pateikimas „Delfi“ portale			Eutanazijos pateikimas „Lrytas.lt“ portale		
Kategorija	Straipsnių temos	Pagrindiniai teiginiai	Kategorija	Straipsnių temos	Pagrindiniai teiginiai
	<p>nužudymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eutanazija – leidimas numirti netaikant gydymo • Eutanazija kaip krštas • Numatomi piktnaudžiavai eutanazijos praktika • Eutanazijos praktika yra neigiamai vertinama šalyje, kur eutanazijos įstatymas yra priimtas 	<p>pagalba ligoniui, o jo nužudymas“.</p> <p>–„eutanazija yra reiškinys, kai gydantis gydytojas nužudo savo pacientą, kad išvaduotų jį iš ligos, kad jis nesivargintų, nesikankintų.“</p> <p>–„Eutanazija, kaip rašoma žodynuose, yra sąmoningas žmogaus gyvybės atėmimas kiek įmanoma švelnesnėmis priemonėmis, atliekamas vien marinamojo labui. O trumpai – tai pagalba nusižudyti.“</p> <p>–„Eutanazija dažnai pristatoma kaip „pagalba oriai numirti“. Tačiau skirtumas tarp žudymo ir leidimo numirti yra esminis. Žudymas yra veiksmas. Leidimas numirti yra netaikymas ar nutraukimas neefektyvaus ar neproporcingai nepakeliamo gydymo“ – „manau, jog eutanazija gali būti jaunos kartos kerštas senajai kartai, už vaikystėje patirtą vienvatę“</p> <p>–„Žmogus silpnumo akimirką gali pasiduoti ir susivilioti siūlomomis mirties paslaugomis. Šiame versle dirbantys žmonės, neretai pasinaudoja žmogaus silpnumu.“ –„dažnai savanorišką eutanaziją pasirinkusioje šalyje ima lydėti nesavanoriška eutanazija“. –„apie eutanaziją net svajoti neleidžianti nuostata yra mūsų visuomenės psichologinė branda.</p> <p>–„Belgijoje 2012 metais [...]gydytojai taikė eutanaziją 1432 kartus - šis skaičius 25 procentais viršija 2011 metų rodiklį“</p>		<p>eutanazijos vertinimas šalyje, kur įteisinta eutanazijos praktika</p>	<p>piktnaudžiavimo atvejų“.</p> <p>–„Eutanazija yra velniškai ekonomiškai“.</p> <p>–„Lietuvoje eutanazija su savo įvairiomis atmainomis jau gyvuoja ir neįteisinta, kai kada – ir prieš pačių aukų valią. Daroma viskas, kad valstybei nereikalingi žmonės kuo greičiau pasitrauktų iš to pasaulio“.</p> <p>–„Eutanazija – ne padėjimas žmogui oriai išeiti iš gyvenimo, o jo nužudymas.“</p> <p>–„Komisija, stebinti eutanazijos taikymo atvejus Nyderlanduose, pranešė, kad 2012 metais - šeštus metus iš eilės, išaugo eutanazijos atvejų skaičius.“</p>

Dienraščio „lrytas.lt“ straipsnyje „*Ar turi teisę medikai palengvinti kitų kančias?*“ akcentuojami piktnaudžiavimai eutanazijos taikymu Vokietijoje: „*medikai seniai slapta tenkina savo pacientų troškimą numirti*“. Taip pat pabrėžiama, kad gydytojas trims pacientams „*padėjo numirti ligoninėje, tyliai pritariant savo vyriausiajam gydytojui*“. Tokia aprašyta patirtis, skatina visuomene neigiamai vertinti eutanaziją ir jos įteisinimą Lietuvoje. Po pirmojo 2012 metais, A. Burbos, pateikto eutanazijos projekto Seimui, kaip ir „Delfi“ portale, taip ir „lrytas.lt“ pasirodė straipsnis, neigiamai vertinantis eutanaziją. Straipsnyje „*Pasirinkimas: padėti nusižudyti ar panaudoti paliatyviąją mediciną?*“, autorius, tuometinis seimo sveikatos reikalų komiteto narys A. Dumčius (TS – LKD) teigia, kad negali suprasti ir įsivaizduoti, kas pritartų eutanazijai Lietuvoje. Autorius teigia, kad „*Eutanazija – ne padėjimas žmogui oriai išeiti iš gyvenimo, o jo nužudymas*“. Svarbu pastebėti, kad partijos Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai nariai aktyviai priešinosi eutanazijos įteisinimui Lietuvoje, todėl jiems svarbu pateikti visuomenei kuo daugiau neigiamų faktų apie eutanaziją. 2013 metais buvo paskelbtas straipsnis „*Komos ištikto dviratininko motiną žeidžia medikų kalbos apie eutanaziją*“. Straipsnyje pasakojama apie moters patirtį, slaugant savo sūnų, kuris po patirtos traumos nekalba ir nejuda. Ji teigia, kad medikai atvirai išsako poreikį eutanazijai: „*Gaila, kad nėra eutanazijos, kankinatės jūs, kankinasi vaikas*“. Tačiau moteris apie eutanaziją negalvoja. Straipsnyje rašoma, kad moteris: „*pastebi mažų bendravimo ženklų [...] jausmus ir norus reiškia garsais, veido išraiška. [...] Kai ateina seniai matytas bičiulis, vaikinai garsiai mykia*“. Šis straipsnis paliečia visuomenės jautrumą. Be to, eutanaziją pateikia kaip nužudymą. Antraštė „*Nobelio premijos laureato gyvenimą nutraukė eutanazija*“ pateikia klaidingą sąvokos „eutanazija“ suvokimą. Perskaitęs tik šią antraštę žmogus eutanaziją gali suvokti kaip bausmę, atlikta Nobelio premijos laureatui, nors straipsnyje rašoma apie aktyviosios eutanazijos atvejį. Be to, straipsnyje akcentuojama, kad asmuo, kuriam įvykdyta (jo sutikimu ir noru) aktyvi eutanazija, buvo netikintis: „*Būtų per drąsu sakyti, kad mirtis manęs nebaugina. Bet aš nebijau to, kas nutiks vėliau, nes aš netikintis*“. Lietuva – katalikų šalis, todėl eutanazija, pasak katalikų bažnyčios institucijos draudžiama. Straipsnis „*Nyderlanduose padaugėjo eutanazijos atvejų*“ pateikia neigiamą eutanazijos praktikos vertinimą, šalyje, kur ji įteisinta.

2014 metais, M. A. Pavilionienė, pateikusi Seimui eutanazijos projektą, paskatino visuomenėje diskusijas. Internetiniame portale „lrytas.lt“ buvo publikuojami straipsniai, „*L. Graužinienė – prieš eutanaziją*“, „*Ar žinote, kaip skamba Hipokrato priesaika?*“, „*Kunigas A. Narbekovas: „Eutanazija yra velniškai ekonomiška*“. Visi minėtieji straipsniai, visuomenei pateikė, neigiamą politikų, medikų ir katalikų bažnyčios institucijos požiūrį į eutanaziją. Visuomenės nuomonei atstovavo G. Juocevičiūtės straipsnis „*Eutanazija – žmogiškumui numarinti*“. Autorė sulygina eutanazijos sąvoka su savižudybės: „*Tarsi savižudybių būtų maža, užsimota ir pas mus įteisinti žmogaus numarinimą*“. Be to akcentuojamas jau anksčiau darbe minėtas, piktnaudžiavimas eutanazijos praktika: „*Tiesa, Lietuvoje*

eutanazija su savo įvairiomis atmainomis jau gyvuoja ir neįteisinta, kai kada – ir prieš pačių aukų valią“.

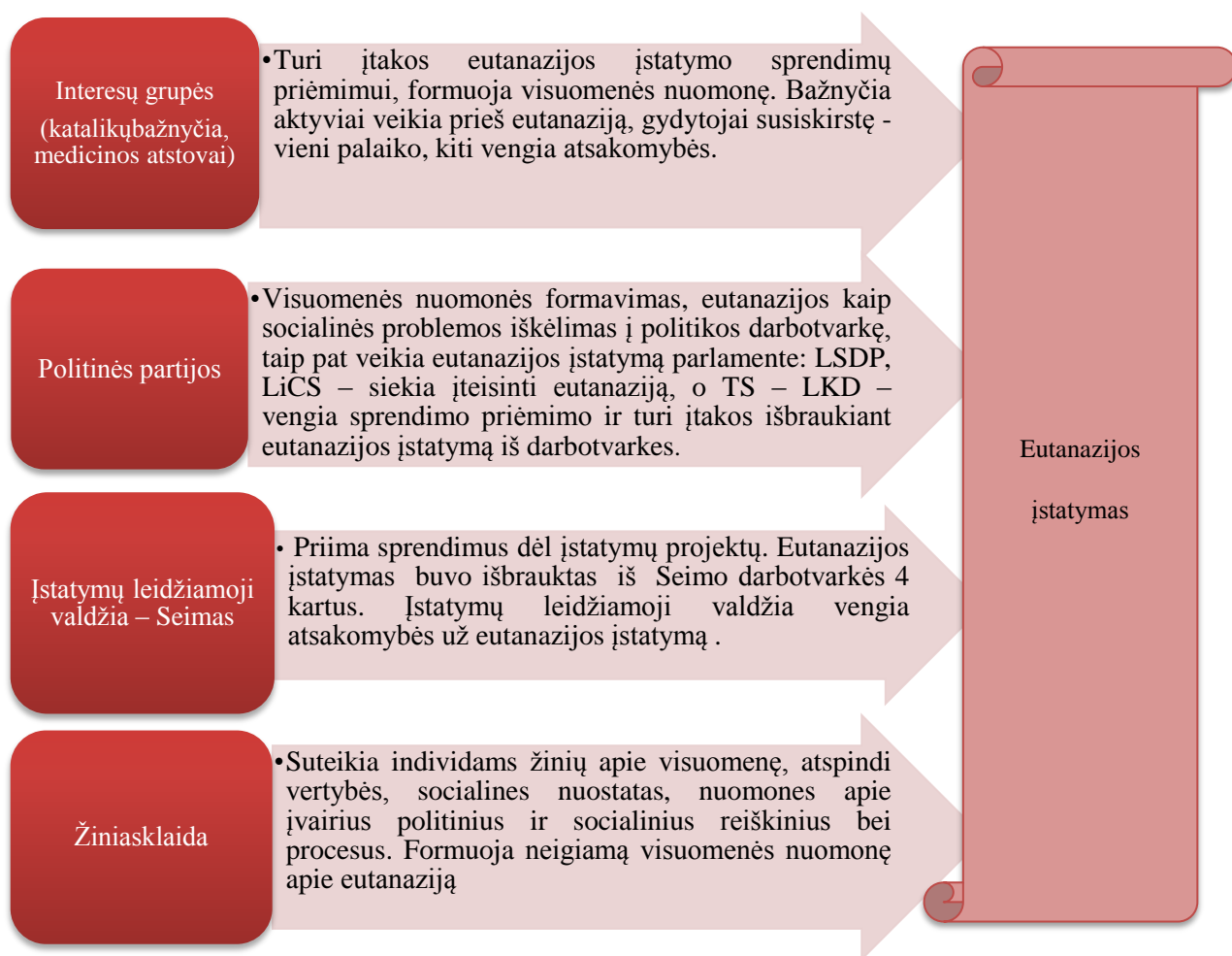
Svarbu pasakyti, kad iki 2015 metų, žinių portalas „lrytas.lt“, formavo neigiamą nuomonę apie eutanaziją, tačiau nuo 2015 metų situacija pasikeitė. Straipsniai „*Mylimam vienturčiui – mirtina nuodų dozė*“ ir „*Vilnietė motina savo rankomis užbaigė vienturčio sūnaus kančias*“ yra identiški, skiriasi tik antraščių formuluotės. Pirmasis straipsnis pateiktas 2015 metų birželį, o antrasis tų pačių metų gruodį. Straipsniuose visuomenei primenamas pirmasis eutanazijos atvejis Lietuvoje, kuomet motina padėjo nusižudyti smarkiai apdegusiam sūnui. Straipsniuose eutanazija pateikiama kaip vienintelė išeitis, kurios pagalba nutraukiamos ligonio kančios: „*Medikai bandė praverti ligonio burną – abu žandikauliai nuo ugnies buvo surakinti. [...] mikrochirurgai mėgino uždengti odos lopais nieko nematančias akis, bet jiems nepavyko. Tai buvo beakė, beformė, žaizdota būtybė, nuo kurios net antklodės negalėdavai pakelti...*“ Kitas straipsnis „*Alytiškio kančia: be vilties pasveikti, bet ir be teisės mirti*“ aprašo kančias, kurias patiria nepagydomi ligoniai: „*vaistais nenuslopinamas fizinis ir dvasinis skausmas, nuolatinis gyvybę palaikančių aparatų dūzgesys. Į trachėją įstatytas dirbtinio kvėpavimo vamzdelis, verčiantis springti seilėmis. Iš pilvo kyšantys zondai, pro kuriuos laša žaizdų skystis arba švirkščiamas į skrandį maistas. Ir jokios galimybės pajudėti.*“ Taip pat atskleidžiamas poreikis eutanazijai Lietuvoje: „*Ne vienoje Vakarų Europos šalyje eutanazija yra įteisinta, o mūsų šalies politikai dėl to dar ginčijasi*“. Šie straipsniai priverčia asmenis susimąstyti apie eutanazijos praktikos įteisinimą Lietuvoje. Straipsnio „*Švėkšniškės noras – kad sūnus mirtų anksčiau už ją*“, antraštė klaidina. Remiantis tik ja, būtų galima manyti, kad moteris palaiko eutanaziją ir jei eutanazija Lietuvoje būtų įteisinta, moteris ją pritaikytų savo sūnui. Tačiau straipsnis yra priešingas pavadinimui. Jame rašoma apie motinos patirtį, slaugant savo sūnų, kuris: „*ne komoje, bet ir neatsigavęs. Jis nekalba, nejuda, nereaguoja. Jis nieko nesupranta, su juo kontakto nėra*“, tačiau moteris tikrai netaikytų eutanazijos savo sūnui. Moteris teigia, kad šimtu procentų žino, kad sūnus „*neišeis iš tos būsenos, bet jis kvėpuoja, yra atsimerkęs, kriuksi, kartais per miegus šypsosi. Kaip nužudyti? Ne, negalėčiau*“.

Atlikus portalų „lrytas.lt“ ir „Delfi“ publikuojamų straipsnių analizę (abiejų po 14), galima teigti, kad abiejuose žinių portaluose daugiausiai eutanaziją įvardijama kaip neigiama praktika. Svarbu pastebėti, kad „lrytas.lt“ pateikia daugiau straipsnių, kuriuose eutanaziją įvardija kaip teigiamą praktiką nei „Delfi“ („Delfi“ – 3, o „lrytas.lt“ – 5). Taip pat pastebima, kad sąvokos „nužudymas“, vartojimas, dažniau vartojamas „Delfi“ straipsniuose (6 straipsniai, o „lrytas.lt“ – 4).

3.2.5 Lietuvos Respublikos politinės sistemos veikėjų vaidmuo eutanazijos įteisinimo

procesė

Lindblom ir Woodhouse (1999, p. 14) teigia, kad klaidinga manyti, jog pagrindiniai viešosios politikos formuotojai ir sprendimų priėmėjai yra vyriausybės institucijos ir biurų darbuotojai. Išrinktieji ir paskirtieji valdžios atstovai yra atsakingi už sprendimų priėmimą ir administravimą, tačiau šie politikos atstovai sprendimus priima remdamiesi siauru alternatyvu ratu. Viešosios politikos rezultatus veikia daigybė asmenų ir socialinių jėgų. Viešąją politiką formuoja ne tik įstatymų leidžiamoji valdžia, bet ir interesų grupės, politinės partijos ir žiniasklaida (žr. 7 pav.).

7 pav. Politinės sistemos veikėjai turintys įtakos eutanazijos įteisinimui

3.3 Eutanazijos įstatymo projekto įteisinimo chronologinė analizė

Lietuvoje diskusijos apie eutanaziją pradėtos nuo 1998 metų. 2005 m. Liberalų ir Centro sąjungos atstovas Jonas Čekuolis siūlė pradėti kalbėti eutanazijos tema, tačiau apie eutanaziją rimčiau diskutuoti pradėta 2012 metų kovo 2 dieną, kai Eutanazijos įstatymo projektą (Nr. XIP — 4142) ir jį

lydinčius dokumentus Seimo posėdžių sekretoriatare įregistravo Seimo narys, Liberalų ir Centro sąjungos frakcijos (LCSF) atstovas – Andrius Burba. Minėtojo projekto paskirtis buvo orientuota į pacientus, kurie kenčia nepakeliamas fizines ir dvasines kančias, kurias sukėlė sunkus ir nepagydomas sutrikimas ir kurių neįmanoma niekaip palengvinti. Įstatymo projekte (Nr. XIP – 4142) buvo nustatyta eutanazijos atlikimo tvarka ir sąlygos bei aplinkybės dėl kurių gydytojas, atlikęs eutanaziją, nebūtų traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Projekte buvo numatyta, kad prašymą eutanazijai, gali užpildyti tik pats asmuo, kurio būklė, gydytojų konsiliumo sprendimu yra pripažinta sunki ir nepagydoma, o jei pacientas, išreiškiantis savo valią dėl eutanazijos atlikimo, negali pats dėl sveikatos būklės užpildyti prašymo tai padaryti jo pavedimu galėjo, paskirtas pilnametis asmuo. Taip pat Andrius Burba siūlė įkurti eutanazijos kontrolės ir vertinimo komisiją, kurios paskirtis – tikrinti, ar atliekant eutanaziją buvo laikomasi įstatymų ir kitų teisės aktų. Pastebima, kad Andriaus Burbos pateiktas eutanazijos projektas, turi panašumų į Belgijos eutanazijos įstatymą.

Seimo, VIII (pavasario) sesijos vakarinio plenarinio posėdžio (Nr. 412), kuris vyko 2012 metų kovo 15 dieną, metu Sveikatos reikalų komitetas pateikė pasiūlymą, iš pavasario sesijos darbų programos išbraukti Eutanazijos įstatymo projektą. Posėdžio metu balsavo 98 Seimo nariai: už pasiūlymą išbraukti eutanazijos įstatymo projektą buvo – 75 nariai, prieš – 9, susilaikė – 14 Seimo narių (Lietuvos Respublikos Seimas, 2012). Kaip jau minėta anksčiau, Tėvynės Sąjungos – Lietuvos Krikščionių demokratų frakciją (TS – LKDF), labiausiai priešinosi eutanazijos projekto svarstymui. Pasak A. Matulo, eutanazijos įstatymo projekto išbraukimo pagrindinė priežastis – medicinos atstovų nepasiruošimas eutanazijos praktikai ir valstybės politika: „*Mes apklausėme Lietuvos medikus, medikai išties yra nepasiruošę tokiems dalykams. Valstybės politika yra visiškai kita – užtikrinti orią senatvę, plečiami paliatyviosios medicinos skyriai, slaugos, globos namai, kalbama apie tai, kad turi atsirasti parapijų globos namai*“ (Posėdžio Nr. 412, stenograma, 2012, p. 6). Kitas šios frakcijos atstovas M. Adomėnas pabrėžė, kad minėtas projektas prieštarauja pagrindinėms vertybėms: „*...tai yra vertybiškai, moraliai atgrasus siūlymas. Tai prieštarauja pagrindiniams ne tik krikščioniškųjų vertybių, bet apskritai humanizmo principams*“ (Posėdžio Nr. 412, stenograma, 2012, p. 7). Krikščionių demokratų frakcijos narė V. M. Čigriejienė išvelgia dar vieną priežastį dėl ko negalima priimti eutanazijos įstatymo. Ji mano, kad „*...bus daug piktnaudžiavimo dėl turto užvaldymo...*“ (Posėdžio Nr. 412, stenograma, 2012, p. 8). Frakcijos „Tvarka ir Teisingumas“ (TTF) narys P. Gražulis pritarė teiginiui dėl piktnaudžiavimo ir pabrėžė, kad eutanazijos įteisinimas būtų nepagarba žmogaus gyvybei: „*tai iš tikro ne tik piktnaudžiavimas (o jo tikrai bus), bet tai, be abejonės, yra žmogaus gyvybės negerbimas*“ (Posėdžio Nr. 412, stenograma, 2012, p. 8).

Matoma, kad seimo nariai diskusijoms apie eutanazijos projektą nebuvo pasirengę, todėl eita lengviausiu keliu, išbraukiant projektą iš Seimo darbotvarkės. A. Burba iš naujo mėgino įtraukti

eutanazijos projektą į darbotvarkę, o jei to padaryti jam būtų nepavykę, ketino kreiptis į visuomenę ir surengti referendumą.

Kartą iš darbotvarkės išbrauktas projektas vėl Seime užregistruotas galėjo būti tik surinkus 47 Seimo narių parašus. Andriui Burbai pavyko tai padaryti, todėl eutanazijos įstatymo projektas buvo sugrąžintas į Seimo darbotvarkę. Svarbu pastebėti, kad po pirmojo projekto pateikimo, žiniasklaidoje pasirodė kur kas daugiau straipsnių, su viešai išsakoma nuomone apie eutanaziją, apie patį projektą, tiek politikų, tiek interesų grupių (katalikų bažnyčios, medicinos atstovų). Iki tol žiniasklaidoje buvo rašoma ir kalbama tik apie šalių įteisintą eutanaziją patirtis ir praktiką. Pats seimo narys A. Burba ne kartą viešai pabrėžė, kad Lietuva, jo nuomone, yra jau subrendusi diskusijoms eutanazijos klausimu. *„Pakartosiu tai, ką jau ne kartą sakiau: subrendo laikas bent jau diskusijoms šiuo labai svarbiu klausimu. Todėl neturime teisės išmesti Eutanazijos įstatymo projekto jo net nesvarstę“* (Burba, 2012). Be to, jis teigė, kad ne visi parlamento nariai atidžiai susipažino su projektu ir pasielgė skubotai, išbraukę eutanazijos projektą iš pavasario sesijos darbų programos. Svarbu pasakyti, kad Seimo nario Burbos pranešimas: „Eutanazijos įstatymo projektas turi (teisę) būti svarstomas“ kuriame seimo narys išsakė savo nuomonę apie eutanaziją ir kolegas viešai negali būti prieinamas. Lietuvos Respublikos Seimo tinklaraštyje rašoma, kad šio pranešimo negalima rasti. Daromos dvi prielaidos, pirmoji, kad informacija sąmoningai slepiama nuo visuomenės ir antroji Seimas stengiasi ignoruoti bet kokią informaciją, susijusia su eutanazijos įstatymo legalizavimu Lietuvoje.

Andriaus Burbos pateiktas eutanazijos projektas išbrauktas antrą kartą, plenarinio posėdžio (Nr. 443), kuris vyko 2012 m. gegužės 24 d. metu. Jame vyko balsavimas dėl Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų frakcijos pasiūlymo išbraukti iš Seimo darbotvarkės Eutanazijos įstatymo projektą (Nr. XIIP – 4142). Pasiūlymui pritarė – 59 seimo nariai, prieš pasisakė – 9, o susilaikė – 11 Seimo narių (LR Seimo posėdžio Nr. 443 protokolai, 2012).

Diskusijos apie eutanaziją tapo aktyvesnės 2014 metų rugpjūčio 12 dieną, kai Seimo posėdžių sekretoriatai eutanazijos projektą užregistravo socialdemokratė Marija Aušrinė Pavilionienė. Įstatymo projektas (Nr. XIIP – 2071) buvo orientuotas į mirštančius ir nepakeliamą skausmą kenčiančius žmones, suteikiant jiems galimybę sąmoningai patiems nutraukti savo gyvybę. Projekte minimos eutanazijos atlikimo sąlygos, pateiktos labai panašios, kaip ir A. Burbos projekte. Akcentuojama, kad prašymą parašyti turi pats asmuo, kurio būklė gydytojų tarybos pripažinta sunkia. Asmuo turėjo gauti psichiatro pažymą, kad pacientas yra sąmoningos būsenos (šios sąlygos Burbos projekte nebuvo). Be to, eutanazijos projekte buvo numatyta jei pacientas, išreiškiantis savo valią dėl eutanazijos atlikimo, negali (dėl fizinio trūkumo, ligos ar kitokių priežasčių) prašymo užpildyti ir pasirašyti pats, jo pavedimu dokumentą užpildyti ir pasirašyti gali jo paskirtas pilnametis asmuo. Pastebima, kad Teisės departamento išvadose buvo prašomą minėtąjį projektą patikslinti.

Eutanazijos projektas buvo išbrauktas 2014 metų rugsėjo 18 dieną, vakarinio Seimo posėdžio metu (Nr.177). Sveikatos reikalų komitetas pateikė pasiūlymą parlamentui išbraukti eutanazijos projektą iš Seimo V (rudens) sesijos darbų programos. Pasiūlymui pritarė – 56 Seimo nariai, prieš pasisakė – 5, o susilaikė – 14 Seimo narių (LR Seimo posėdžio Nr. 177 protokolai, 2014). Įdomu tai, kad eutanazijos projektas į Seimo darbotvarkę buvo įtrauktas, o balsavimas dėl pašalinimo vyko tik ketvirtąjį (Seimo V rudens sesijos) posėdžio metu.

Atsižvelgusi į specialistų pastabas ir patikslinusi eutanazijos įstatymo projektą (Nr. XIIP – 2071 (2)) M. A. Pavilionienė 2015 metų vasario 20 dieną pateikė jį dar kartą. Seimo posėdžio (Nr.220) metu, kuris vyko 2015 metų kovo 19 dieną, eutanazijos projektas buvo išbrauktas. Sveikatos reikalų komitetas antrą kartą pasiūlė iš Seimo VI (pavasario) sesijos darbų programos išbraukti Eutanazijos įstatymo projektą (Nr. XIIP – 2071(2)). Posėdžio metu darbo partijos frakcijos narė, sveikatos reikalų komiteto pirmininkė D. Mikutienė apie projektą teigė, kad *„yra daug daugiau svarbesnių įstatymų projektų, negu šis įstatymo projektas, kad jį reikėtų svarstyti“* (Posėdžio Nr. 220, stenograma, 2015, p. 23). Posėdyje pasisakė projekto teikėja M. A. Pavilionienė, kuri įžvelgė seimo narių baimę ir bėgimą nuo egzistuojančių problemų taip pat ji akcentuoja, kad kiti komitetai neteikia pasiūlymų išbraukti eutanazijos projektą iš darbotvarkės, tai vis daro Sveikatos reikalų komitetas: *„praktika rodo ir kai kurių parlamentarų baimę bei nepasirengimą aptarti rimtų žmogaus gyvenimo problemų, bėgimą nuo tų problemų, bėgimą nuo eutanazijos klausimo [...] Eutanazijos projektas siūlomas išbraukti Sveikatos reikalų komiteto iniciatyva, nors kiti Seimo komitetai to nesiūlo. Darau prielaidą, kad [...] komitetas yra akivaizdžiai veikiamas tam tikrų išorės jėgų, tam tikrų ideologinių nuostatų...“* (Posėdžio Nr. 220, stenograma, 2015, p.20 – 21). Už eutanazijos projekto pašalinimą ketvirtąjį kartą balsavo – 69 Seimo nariai, prieš pasisakė – 20 narių, ir susilaikė – 18.

Vertinant minėtuosius Seimo narių balsavimo rezultatus, galima įžvelgti tendenciją, kad daugėja pasisakančių už projekto svarstymą Seime. Už Seimo nario Andriaus Burbos projektą 2012 metais buvo tik – 9 seimo nariai, o 2015 metais už Seimo narės Marijos Aušrinės Pavilionienės projektą pasisakė – 20 Seimo narių. Skaičius iš ties kilo, nors labai ne daug ir lėtai, pastebima, kad daugėjo ir susilaikančiųjų Seimo narių, 2012 metais savo nuomonės neišsakė – 14, o 2015 metais – 20 Seimo narių.

3.4 Žmogaus teisė į gyvybę Lietuvos Respublikoje

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18 straipsnyje teigiama, kad *„Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės“*, tai reiškia, kad kiekvienas žmogus gali laisva valia rinktis ir priimti jam palankius sprendimus. 19 straipsnis nurodo, kad *„žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas“* (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Tai reiškia, kad Konstitucijoje įtvirtintas įstatymas garantuoja, jog žmogaus gyvybė yra saugoma, todėl Konstitucijos nepaisymas ir gyvybės nutraukimas, traktuojamas

kaip baudžiamojo kodekso pažeidimas, pagal kurio 129 straipsniu „Tas, kas nužudė bejėgiškos būklės žmogų, baudžiamas laisvės atėmimu nuo septynerių iki penkiolikos metų“ arba remiantis 134 straipsniu „Tas, kas beviltiškai sergančio žmogaus prašymu padėjo jam nusižudyti, baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba viešaisiais darbais, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų“. Lietuvoje aktyvi eutanazija, kada medikas padeda pacientui nusižudyti yra draudžiama įstatymais.

Svarbu paminėti, kad baudžiamoji atsakomybė gali būti netaikoma už eutanaziją. Pasak Liesio (2009, p. 7 – 8) yra naudojami įvairūs baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso institutai, kuriais asmeniui atsakomybė yra sušvelninama arba jo veiksmai yra pateisinami, pasitelkiant pirmiausia 1. Procesiniais būdais (atsisakoma pradėti baudžiamąjį persekiojimą arba asmuo yra tiesiog išteisinamas); 2. Pasitelkiami materialūs baudžiamieji teisiniai būdai: a) švelninama baudžiamoji atsakomybė b) konstatuojamas nusikalstamos veikos žmogaus gyvybei sudėties požymių nebuvimas (nebuvo tyčia atlikta eutanazija; nebuvo atlikta veika; nebuvo priežastinio ryšio tarp neteisėtos veikos ir padarinių; asmuo pripažįstamas nepakaltinamu); 3. Konstatuojamos baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės (būtinasis reikalingumas; žmogaus sutikimas; pateisinama profesinė rizika). Lietuvoje toks atvejis, nutiko 1998 metais. Atvejis jau buvo minėtas šiame darbe kiek anksčiau. Mama, norėdama išvaduoti sūnų nuo kančių, kurias jis patyrė stipriai apdegęs kūną, sulėjo jam mirtiną dozę vaistų, ir pati bandė nusižudyti. Svarbu paminėti, kad sūnus sužalojimus patyrė po to kai pats save padegė dėl nelaimingos meilės. Byla buvo nutraukta, o moteris pripažinta nepakaltinama (Liesis, 2009, p. 12).

Lietuvos Respublikos Žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymu, Lietuvoje įteisinta galimybė žmogui atsisakyti gydymo, šio įstatymo fragmentai labai panašūs į pasyvios eutanazijos, tačiau visos eutanazijos rūšys Lietuvoje yra draudžiamos. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.729 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „Pacientas negali būti gydomas ar jam teikiama kita asmens sveikatos priežiūra ar (ir) slauga prieš jo valią, jeigu įstatymų nenustatyta kitaip“. Remiantis 1996 metų Lietuvos Respublikos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymu, teigiama, kad „Pacientas bet kada raštu gali atšaukti savo sutikimą gydytis“. Be to, medicinos darbuotojams leidžiama negaivinti paciento „jeigu pacientas įstatymų nustatyta tvarka yra pareiškęs nesutikimą, kad būtų gaivinamas, ir yra gydytojų konsiliumo pritarimas“ (Lietuvos Respublikos Žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymas, 1997). Tokią teisę mirti pripažįsta ir palaiko net pati katalikų bažnyčia, Katekizme rašoma, kad „gali būti leistina nutraukti daug kainuojantį, rizikingą, išimtinį arba laukiamų rezultatų nepateisinantį gydymą. [...] Nuspręsti turi pats pacientas, jeigu tik sugeba tai padaryti ir tai supranta; priešingu atveju – teisėtai įgalioti asmenys, visada atsižvelgdami į protingus paciento norus ir teisėtus interesus“.

Seime nuo 2012 metų aktyviai siekiama pakeisti Lietuvos Respublikos Žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymą. Įstatymo pakeitimai vyko etapais. Be to pastebima, kad pakeisti minėtąjį įstatymą pradėta po A. Burbos išbraukto eutanazijos projekto.

2012 metų birželio 5 dieną, vakarinio posėdžio metu (Nr.446) buvo svarstomas Žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymo pakeitimo projektas (Nr. XIP-3672), kurį parengė sveikatos apsaugos ministerija. Pasak N. Ribokienės įstatymą reikia keisti, nes „*Vystantis šalies ekonomikai ir įvairiems sektoriams, atsirado naujų neįteisintų tarpžinybinių veiksmų. Siekiant juos tinkamai reglamentuoti, parengtas naujas [...] įstatymo projektas, kuriame aiškiai nustatyta teisėsaugos, prokuratūros, gydytojų veiksmai ir paslaugų teikimo tvarka, funkcijų pasidalijimas ir finansavimo principai*“ (Posėdžio Nr. 446, stenograma, 2012, p. 25). A. Matulas taip pat pritarė N. Ribokienei, jis teigė, kad „*įstatymas išties yra priimtas labai seniai, todėl morališkai ir juridškai jau yra pasenęs.*“ (Posėdžio Nr. 446, stenograma, 2012, p. 26). Balsavimo metu Seimas pritarė, kad reikia keisti įstatymo projektą. Už pasisakė – 45 Seimo nariai, prieš įstatymo keitimą nebuvo nei vieno, o susilaikė – 4 Seimo nariai. Labiausiai siūlymui pakeisti „Žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymą“ pritarė Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų frakcija (Už pasisakė 19 narių).

2012 metų spalio 24 dieną, Sveikatos reikalų komitetas perėmė Sveikatos ministerijos iniciatyvą ir įregistravo pakeisto minėtojo įstatymo naują redakciją, kurioje neliko galimybės asmeniui atsisakyti būti gaivinamam. Naujo įstatymo (Nr. XIP – 3672(2) 5 straipsnio, pirmoje dalyje teigiama, kad „*Leidžiama nepradėti gaivinimo: jeigu yra neabejotinų mirties požymių ir tais atvejais, kai gaivinimas kelia tiesioginę grėsmę kritinę būklę nustatančio asmens gyvybei*“.

2012 metų gruodžio 6 dieną, rytinio Seimo posėdžio (Nr.9) metu R. Šimašius siūlė išbraukti „Žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatymo pakeitimą“ (Nr. XIP – 3672(2) iš Seimo darbotvarkės iki sekančio posėdžio, jis teigė „*nespėjome iki galo susigaudyti, taip pat ir Teisės ir teisėtvarkos komitetas iki galo nespėjo pažiūrėti ir Vyriausybės išvados nėra. Tai mano prašymas būtų vis dėlto išbraukti tą klausimą iš darbotvarkės ir įtraukti į kitos savaitės.*“ (Posėdžio Nr. 9 stenograma, 2012, p. 1). A. Matulas akcentavo, kad būtina pradėti svarstyti įstatymo pakeitimo klausimą, nes Seimas per ilgai bando susitarti „*jeigu Seimas pritaris po svarstymo, prieš priėmimą dar kartą visi susėsime [...] Jeigu mes dabar atidėsime, o jau beveik metus laiko deriname, ir toliau iki pasiekto kompromiso mes nesusitariame... Manau, kad šiandien reikia svarstyti.*“ (Posėdžio Nr. 9 stenograma, 2012, p. 1 – 2). R. Šimašiaus siūlymui Seimo nariai nepritarė. Posėdžio eigoje, buvo antrą kartą pasiūlyta daryti pertrauką įstatymo pakeitimo svarstymui iki kito posėdžio. Šį kartą balsų dauguma pritarė siūlymui (Už balsavo 40, prieš – 23, susilaikė 16) (Seimo vakarinio plenarinio posėdžio protokolas, 2012).

2012 metų gruodžio 11 dieną, po svarstymo, bendru sutarimu, pritarė naujos redakcijos Žmogaus kritinių būklių ir mirties priežasčių įstatymo projektui (Nr. XIP – 3672(2)). Be to, numatyta

keisti įstatymo pavadinimą į Žmogaus kritinių būklių ir mirties priežasčių nustatymo įstatymą. V. M. Čigriejienė rytinio posėdžio (Nr. 10) metu, pateikė išsamią ataskaitą apie įstatymo pakeitimą „Sveikatos reikalų komitetas su įvairiomis institucijomis [...] išnagrinėjo šią klausimą. [...] Projektas detaliai reglamentuos žmogaus kritinių būklių, mirties momento, fakto ir priežasčių nustatymą, fizinių ir juridinių asmenų teises ir pareigas, nustačius žmogaus kritinę būklę arba mirtį, mirties faktą, paslaugų organizavimo tvarką ir įvairių žinybų [...]veiksmus, susijusius su mirusiojo apžiūra...“ (Posėdžio Nr. 10, stenograma, 2012, p.26).

Sveikatos reikalų komitetas 2013 metais nusprendė prašyti Vyriausybės išvados dėl Žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymo pakeitimo projekto (Nr. XIP – 3672(2)). 2014 metais birželio 18 dieną Vyriausybė patikė nutarimą, kuriame teigiama, kad Vyriausybė nepritaria minėtojo įstatymo pakeitimui. Pagrindinės priežastys, lėmusios Vyriausybės sprendimą – medicinos atstovų interesų grupių prieštaravimas, įstatyme (Nr. XIP – 3672(2)) nurodytiems pasiūlymams ir Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, ministerijų (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų; teisingumo ministerija, sveikatos apsaugos ministerija) Valstybinė teismo medicinos tarnybos nepritarimas iki galo nesureguliuotiems pasiūlymams. Taip pat nutarime, numatyta, Kad sveikatos reikalų komitetas iki 2015 metų birželio 1 dienos pateiks Lietuvos Respublikos Vyriausybei svarstyti naujos redakcijos Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymo pakeitimo įstatymo projektą.

Seimas 2015 metų birželio 9 dieną, pritarė naujojo Žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymo pakeitimo projekto (Nr. XIIP – 3167) pateikimui. Už pasisakė 63 Seimo nariai, prieš – 4, o susilaikė – 23. Labiausiai šiam įstatymo pakeitimo formulavimui pritarimą išreiškė Lietuvos socialdemokratų partijos frakcija, už pasisakė 28 šios frakcijos nariai (Lietuvos Respublikos Seimo vakarinio posėdžio protokolas, 2015). Šiame dokumente teisė asmeniui pasirinkti būti negaivinamam išliko.

Išanalizavus „Žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymo pakeitimo“ eigą, pastebima, kad pirmasis šio įstatymo pakeitimo projektas (Nr. XIP – 3672(2)) buvo pateiktas Tėvynės sąjungos krikščionių demokratų frakcijos nario Antano Matulo, o antrasis (Nr. XIIP – 3167) Lietuvos socialdemokratų frakcijos narės Rimantės Šalaševičiūtės. Todėl pirmuoju atveju už įstatymo pakeitimo reikalingumą ir svarbą daugiausiai balsavo krikščionys demokratai, o už antrąjį įstatymo pakeitimą – socialdemokratai. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad įstatymo pakeitimai dar nėra priimti.

3.5 Interviu su eutanazijos įstatymų iniciatore M. A. Pavilioniene rezultatu

analizė

Siekiant nustatyti pagrindines priežastis, neigiami veikiančias eutanazijos įstatymą ir pagrindinius politinės sistemos veikėjus, turinčius daugiausiai įtakos eutanazijos įstatymo įteisinimo procesui, buvo atliktas pusiau struktūruotas interviu su Socialdemokratų partijos nare bei eutanazijos šalininke Marija Aušrine Pavilioniene. Pirmuoju klausimu buvo siekiama išsiaiškinti kaip eutanazijos sąvoką interpretuoja respondente ir kokios priežastys lėmė, eutanazijos įstatymo projekto atsiradimą. M. A. Pavilionienė teigė, kad nepitaria eutanazijos praktikos lyginimui su žmogžudyste ir įvardijo eutanazijos filosofija, kuria rėmėsi rengdama eutanazijos įstatymo projektus ir pagrįsdama eutanazijos praktikos būtinumą Lietuvos Respublikoje ji teigia, kad „...*kai žmogus praranda savivoka, gebėjimą racionaliai mastyti, tai jau ne ta asmenybė, tai tiesiog kūnas kuris dar funkcionuoja, aš gerbiu asmenybę ir gerbdama asmenybę aš noriu, kad žmogus kol jis dar masto padarytų tokį sprendimą, kaip jis ar ji turi mirti...*“.

Antruoju klausimu buvo siekiama išsiaiškinti kurios šalies įteisinusios eutanaziją pavyzdys galėtų būti sektinas Lietuvai. Respondentė teigė, kad svarbu yra ne sekti eutanazijos pavyzdžiu, bet suvokti pačią eutanazijos idėją kaip laisvę žmogui pasirinkti mirtį, pripažįstant visavertį asmens gyvenimą. M. A. Pavilionienė mano, kad „*Jeigu įmanoma atkurti žmogų kaip visavertį, reikia jam padėti, bet jeigu tikai mes jo kvėpavimą ir širdies darbą palaikom įvairiom priemonėm, tai čia tiesiog yra laiko tempimas...*“

Trečiuoju klausimu buvo norima sužinoti respondentės nuomonė apie galimus piktnaudžiavimus, įteisinus eutanazijos praktiką Lietuvoje. Eutanazijos šalininkė teigė, kad jos iniciuotame eutanazijos įstatymo projekte yra numatytos priemonės, tokios kaip specialios komisijos kūrimas (gydytojų konsiliumas), kurios pagrindinis tikslas būtų, užkirstų kelią piktnaudžiavimui, o aptikus pažeidimą, pradėt tyrimą, gydytojo ir psichologo konsultacija prieš pasirašant eutanazijos prašymą ir galimybė pacientui persigalvoti. Visos išvardintos priemonės pasak M. A. Pavilionienės užkerta kelią materialiniai naudai, ir veikia kaip apsaugos sistema ginanti mirštančiojo teisę. be to respondentė teigia, kad mirštantysis gali pasirašyti testamentą, kuriame nurodoma kam po mirties atitenka jo turtas: „...*daug kas galvoja, kad numarinsiu ir pasiimsiu turtą. Tai šitokių dalyku buti negali. Tuo labiau, kad mirštantysis gali parašyti testamentą, kam turtas atiteks, po jo mirties, tai nėra ko čia ir draskytis ir specialiai žudyti žmogaus.*“. Svarbu pabrėžti, kad atsakydama į trečiąjį interviu klausimą respondentė, kartu pateikė atsakymą ir ketvirtąjį, kuriuo buvo norima išsiaiškinti galimus saugiklius, užkertančius kelią piktnaudžiavimui. Respondentė pabrėžia, kad pagrindiniai saugikliai yra „*mirštančiojo prašymas, kurį pasirašo pats asmuo [...] ir gydytojų konsiliumas...*“.

Penktuoju klausimu buvo siekiama išsiaiškinti pagrindines priežastis, lemiančias eutanazijos įstatymo projektų išbraukimą iš Seimo darbotvarkės. M. A. Pavilionienė interviu metu išskyrė šias priežastis: „Tikėjimas Dievu. Katalikiška visuomenė, masto kad, Dievas davė gyvybę [...] pripažįstama slauga iki mirties, nepaisant ligonio kančių nors jis ir prašo nutraukt gydyimą...“ Respondentė taip pat nurodo priežastis ir veiksnius, kas labiausiai priešinosi eutanazijos įstatymo projekto svarstymui. Respondentė teigė, kad „*būtent, dėl tų tarsi religinių priežasčių, tai mūsų konservatoriai, D. Mikutienė, kuri yra labai palanki bažnyčiai [...] neišsprusimas, neišskleista, neišvystyta sąmonė ir Seimui būdingas dogmatizmas ir fundamentalizmas*“. Atsižvelgus į respondentės teiginius, pateiktus interviu metu, išskirti pagrindiniai veiksniai darantys įtaką eutanazijos įteisinimo procesui Lietuvoje (žr. Lentelė 6.).

Lentelė 6. Veiksniai, darantys įtaką eutanazijos įstatymo procesui Lietuvoje

Veiksniai, darantys įtaką eutanazijos įstatymo procesui Lietuvoje	Respondentės teiginiai
Baimė dėl eutanazijos praktikos piktnaudžiavimo	„...daug kas galvoja, kad numarinsiu ir pasiimsiu turtą. Tai šitokių dalyku buti negali.“ „...dažnai klausia, va tai, panorės giminaitis, vaikas, ten koks partneris ir numarins...“.
Katalikų bažnyčios mokymas, religija ir tikėjimas	„Tikėjimas Dievu. Katalikiška visuomenė, mąsto kad, Dievas davė gyvybę...“, „pas mus visi labai dievobaimingi, nes visi arba dauguma atvykę iš provincijų, kur yra bažnyčia, ir ji turi didelę įtaką...“.
Pripažįstama ir teikiama slauga iki mirties, nors vilčių pasveikti asmeniui nėra	„kita priežastis, tai kad pas mus pripažįstama slauga iki mirties [...] nors ligonis prašo nutraukt gydyimą [...] vis tiek gydytojo pareiga yra gydyti nors jis žino, kad žmogus yra pasmerktas mirčiai, tai čia yra ir lėšų švaistymas ir nesiskaitymas su žmogaus valia...“.
„Siauras“, paviršutiniškas visuomenės mąstymas	„...dauguma galvoja fragmentiškai, nes nemanau, kad kas nors giliai yra įsigilinęs į tą problemą...“. Tyrimo dalyvė pateikia palyginimą „...kiek Lietuvoj miršta nusigėrę, kiek nužudoma žmonių, smurtiniais atvejais, kiek žūsta keliuose ir niekas dėl to ypatingai nepergyvena [...] aišku reakcijos triukšmas kyla, o čia kai norima reglamentuoti orų išėjimą, žmogaus pasirinkimą, sako ne. Tai va čia yra paradoksas arba neišlavintos sąmonės rezultatas.“
Politinių partijų įtaka ir jų asmeniškumai priimant sprendimus	„...eiti prieš Bažnyčią tai reiškia, kad nūsikus nuo tavęs rinkėjai...“. Interviu dalyvė teigia, kad didelę įtaką eutanazijos projektui turi politinės partijos ir jų religinė ideologija „religinių priežasčių, tai mūsų konservatoriai, palankūs Bažnyčiai...“, „Seimui būdinga ir dar be abejo

Veiksniai, darantys įtaką eutanazijos įstatymo procesui Lietuvoje	Respondentės teiginiai
	religinis fanatizmas, dogmatizmas, fundamentalizmas“.
Interesų grupių neigiama įtaka eutanazijos įteisinimui	„...kunigai ragina, tos konservatyvios organizacijos [...] tautinės galėčiau sakyti, palaiko ir taip gaunasi tas žaidimas...“. Pastebimas Katalikų bažnyčios lobizmas: „Mikutienė, kuri yra labai palanki Bažnyčiai [...] sėdi konsultantai kupini religinių pažiūrų, sėdi kunigų teisininkas, kuris aiškina“.
Neigiamas visuomenės nuomonės formavimas	„nuomonė formuojama, kad tai yra žmogžudystė [...] užtai niekas ir nevyksta“. Taip pat Seimo narė teigia, kad žiniasklaida formuoja neigiamą nuomonę apie eutanaziją „daugiau buvo prieš, gydytoju, ten dvasininkų, slaugytojų [...] Gal vienas kitas kurie patys slaugė mirštančius tėvus ar giminaičius [...] jie suvokia šitos eutanazijos kaip išeities prasmę...“.

Tam, kad eutanazijos įstatymo procesas būtų pradėtas svarstyti M. A. Pavilionienė teigia, kad pirmiausia reikia liberalesnės, labiau išsilavinusios, drąsios ir tolerantiškos visuomenės: „...*labiau išsilavinusių žmonių, drąsesnių žmonių. Nebijančių visuomenės reakcijos...*“, „*pakančių ir tolerantiškų žmonių...*“. Taip pat respondentė teigia, kad labai svarbu skatinti visuomenės brandą: „...*nereikia laukti kol ji subręs, reikia tą visuomenę brandinti. Va tokiais pašnekesiais, jūsų moksliniu darbu, straipsniais, radijo, televizijos laidomis, diskusijomis...*“, be to, būtina nuoširdi ir atvira visuomenė: „*Ne tokia veidmaininga, kokia yra lietuviška visuomenė [...] nes visi tokie jau pamaldūs [...] Taigi neturi būti veidmainės visuomenės...*“.

Šeštuoju klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokios visuomenės grupės labiausiai suinteresuotos eutanazijos įteisinimu Lietuvoje. Labiausiai, pasak Eutanazijos projekto iniciatorės, eutanazijos praktika suinteresuotos senų žmonių ir jaunimo visuomenės grupės „*Kiek man teko bendrauti [...] pagyvenę, ligoti vieniši žmonės [...] nenori kentėti, aš esu vieniša, neišgaliu mokėti, žmonėms kurie ateina man pagelbėti, nes aš fiziškai negaliu judėti jie tiesiog supranta [...] kas yra skausmas, vienatvė, jie nori šito. Gal ir jaunesni kurie, gal patyrė irgi didžiules traumas ir yra, nepagydomai sergantys*“.

Septintuoju klausimu, buvo norima sužinoti kaip eutanazijos tema pateikiama žiniasklaidoje. Respondentė teigė, kad žiniasklaida neigiamai veikia eutanazijos įteisinimą. M. A. Pavilionienė pastebi, kad žiniasklaidoje pateikiama, kur kas daugiau straipsnių, kuriuose atskleidžiama neigiama interesų grupių, katalikų bažnyčios, medicinos atstovų, nuomonė apie eutanaziją.

Aštuntasis ir devintasis klausimas padėjo išsiaiškinti ar Lietuvos visuomenė yra pasirengusi eutanazijos praktikos įteisinimui ir kokia turi būti visuomenė, kad eutanazijos praktika Lietuvoje būtų

įteisinta. Tyrimo dalyvė, teigė, kad nereikia laukti, kol visuomenė pati subręs, ją reikia brandinti pasitelkiant žiniasklaidą, televiziją, mokslinius straipsnius ir tyrimus, vykdant diskusijas su visuomenės grupėmis. Taip pat M. A. Pavilionienė teigia, kad visuomenė turi būti, kur kas labiau išsilavinusi, mažiau veidmainiška ir daugiau labiau tolerantiška. Dešimtuoju klausimu, išsiaiškinta, kad alternatyva eutanazijai galėtų būti Žmogaus mirties registravimo ir kritinių būklių įstatyme, numatyta nuostata leidžianti gydytojams neleisti vaistų ir negaivinti pacientų, jei pacientas remiantis įstatymų nustatyta tvarka yra pareiškęs sutikimą, kad nebūtų gaivinamas, ir yra gydytojų konsiliumo pritarimas.

Paskutiniuoju klausimu buvo siekiama sužinoti ar ne per daug atsakomybės tenka gydytojams atliekant eutanaziją. Seimo narė mano, kad atliekant eutanaziją, atsakomybė tenka tiek pacientui, tiek gydytojui: „...gydytojai turėtų gauti licencijas, jie turėtų būti apmokyti, jie turėtų suvokti ką daro, čia nieko baisus... Juk dabar chirurgas darydamas bet kokią operaciją taip pat nėra tikras kaip operacija baigsis [...] Atsakomybė abiem tenka.“ Eutanazijos projekto iniciatorė, teigia, kad Hipokrato priesaika, tikrai nesikerta su eutanazijos praktikos taikymu: „Jokias būdais nesikerta, nes jeigu žmogus prašo, tai tu turi jam padėti, o Hipokrato priesaikos esmė ir yra padėti žmogui [...] bet pas mus taip dirbtinai padaryta, tu turi padėti nepaisant to, kad žmogus miršta, tu turi padėti matydamas, kad tavo pagalba beviltiška“. Taip pat respondentė pateikia išvadą, kuri apibendrina jos nuomonę apie medicinos darbuotojus ir eutanazijos praktikos draudimą: „aš palyginčiau net taip metaforiškai, draudimą numirti [...] su mirties bausmėm. [...] Gydytojai pasmerkia mirčiai neleidami žmogui pasirinkti.“

Atlikus antrinių šaltinių analizę išsiaiškinta, kad eutanazijos projektui didžiausią įtaką daro žiniasklaida ir Seimas. Žiniasklaida, suteikia individams žinių apie visuomenę, neigiamai atspindi eutanazijos praktiką bei formuoja valdžios veiksmų darbotvarkę. O įstatymų leidžiamoji valdžia - Seimas, ignoruoja eutanazijos projektus, vengia priimti sprendimą ir išbraukia projektus iš Seimo darbotvarkės. Taip pat poveikį eutanazijai daro interesų grupės – katalikų bažnyčia, kuri kategoriškai priešinosi šios praktikos įteisinimui, medicinos atstovai, kurie tarpusavyje yra susiskirstę, vieni palaiko eutanazijos įteisinimo idėją, kiti bijo atsakomybės už gyvybės nutraukimą ir Lietuvos visuomenė, kuri iš visų minėtųjų interesų grupių daro mažiausią poveikį. Eutanazijos įstatymo projektas Seimui buvo pateiktas keturis kartus. 2012 metų projektų iniciatorius buvo Seimo narys, Liberalų ir Centro sąjungos frakcijos atstovas Andrius Burba, o 2014-2015 metų eutanazijos projektus pateikė, socialdemokratė Marija Aušrinė Pavilionienė, visi eutanazijos projektai buvo išbraukti iš Seimo darbotvarkės. Lietuvoje gyvybę saugo įstatymai, tačiau įstatymais yra įteisinta ir galimybė atsisakyti gydymo, kuri apibrėžta Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse, Lietuvos Respublikos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatyme ir Žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatyme. Nors pastarąjį įstatymą, kuriame įteisinantį nuostatą pacientui atsisakyti vaistų ir būti gaivinamam, Seimas bandė pakeisti, Vyriausybei nepritarus, ši teisė išliko. Remiantis tyrimo duomenimis, galima daryti išvadą, kad eutanazijos įstatymas nėra priimtas dėl šių priežasčių: Baimės dėl eutanazijos praktikos

piktnaudžiavimo, katalikų bažnyčios mokymo ir religijos ideologiją išpažįstančios visuomenė, pripažįstamos ir teikiamos slaugos asmenims iki mirties, nors vilčių pasveikti nėra, siauro ir paviršutiniško visuomenės mąstymo, neigiamos politinių partijų įtakos ir jų asmeniškų priimant su eutanaziją susijusius sprendimus, interesų grupių priešiško ir neigiamas visuomenės nuomonės formavimo žiniasklaidoje.

IŠVADOS

1. Politinė sistema galima suvokti kaip mechanizmą, kurio pagalba yra nustatomos pagrindinės viešosios problemos bei priimami sprendimai toms problemoms spręsti. Politinę sistemą sudaro: interesų grupės, politinės partijos, įstatymų leidžiamoji valdžia, įstatymų vykdomoji valdžia, biurokratija, teismai ir žiniasklaida. Viešosios politikos procesas yra įgyvendinamas per šešis etapus: politikos tikslų iškėlimo; darbotvarkės sudarymo; politikos formulavimo; politikos priėmimo; politikos įgyvendinimo ir politikos vertinimo, kurie priklauso vieni nuo kitų. Tai nenutrūkstama grandinė procesų, kurių metų politika yra iš naujo peržiūrima, koreguojama ir tvarkoma.
2. Eutanazija yra suvokiama kaip veiksmas arba veiksmo nebūvimas, kuris sukelia mirtį, siekiant išvaduoti asmenį nuo kančių. Galima išskirti keturias eutanazijos rūšis: aktyvią, kuomet gydytojo pagalba yra nutraukiama žmogaus gyvybė, pasyvioji, kai gydytojas tik aprūpina pacientą priemonėmis, o procesą atlieką jis pats, savanoriška, kai pacientas puikiai suvokdamas aplinką, geba išsakyti savo norą nutraukti gyvybę ir prisiimą atsakomybę už savo sprendimą pats ir nesavanoriška eutanazija, kai pacientas yra sunkios būklės ir pats nebegali priimti sprendimo dėl savo gyvybės ir už jį tai padaro kiti atsakingi asmenys.
3. Eutanazija yra įteisinta: Nyderlanduose, Belgijoje ir Liuksemburge įstatymai, įteisinantys eutanaziją skiriasi tik keliais aspektais. Belgijoje eutanazija taikoma be jokio amžiaus ribojimo, kitaip tariant net ir vaikams, neturintiems 18 metų (nepilnamečiams), tuo tarpu Nyderlanduose vaikai eutanazijos gali prašyti nuo 12 metų, tačiau turi būti tėvų sutikimas (vaikams iki 16 metų), Liuksemburge eutanazija yra taikoma tik nuo 18 metų. Tam, kad nebūtų piktnaudžiaujama eutanazijos praktika Nyderlanduose, Belgijoje ir Liuksemburge įstatymai numato eutanazijos kontrolę. Prancūzija ir Jungtinė Karalystė, tai šalys, kurios siekia įteisinti eutanaziją. Abiejų šalių teisinė sistema yra įtvirtinusi galimybę pacientui atsisakyti gydymo, atjungiant gyvybę palaikančius aparatus, bet eutanazija yra draudžiama, todėl jos taikymas yra traktuojamas kaip baudžiamojo kodekso pažeidimas.
4. Atlikta viešosios politikos proceso analizė, leidžia daryti išvadą, kad didžiausią įtaką eutanazijos įteisinimo procesui turi interesų grupės, kurios turi įtakos eutanazijos įstatymo sprendimų priėmimui, formuoja visuomenės nuomonę. Katalikų bažnyčia aktyviai pasisako prieš eutanaziją, o gydytojai susiskirstę – vieni palaiko, kiti vengia atsakomybės. Taip pat politinės partijos, kurios formuoja visuomenės nuomonę, veikia eutanazijos įstatymą parlamente: LSDP, LiCS – siekia įteisinti eutanaziją, o TS – LKD vengia sprendimo priėmimo ir turi įtakos išbraukiant eutanazijos įstatymų iš darbotvarkės. Eutanazijos projektą veikia ir įstatymų leidžiamoji valdžia – Seimas, kuris priima sprendimus dėl įstatymų projektų.

Eutanazijos įstatymas buvo išbrauktas iš Seimo darbotvarkės 4 kartus, ir žiniasklaida, kuri formuoja neigiamą nuomonę apie eutanaziją.

5. Portalų „Delfi“ ir „lrytas.lt“ turinio analizė atskleidė, kad žiniasklaida Lietuvoje formuoja neigiamą visuomenės nuomonę apie eutanaziją. „Delfi“ pateikiama informacija neigiamai vertina eutanazijos praktiką, o „lrytas.lt“ nuo 2015 metų pateikia daugiau teigiamų straipsnių, kurie eutanazijos praktiką įvardija kaip būtina svarstyti Lietuvoje. Žiniasklaidos analizės metu buvo išsiaiškinta, kad pagrindinės portalų temos yra „Ori žmogaus mirtis“, „Visuomenės pritarimas eutanazijos praktikos įteisinimui Lietuvoje“, „Šalių įteisinusių eutanazija teigiamas ir neigiamas vertinimas“, „Eutanazija – nužudymas“ ir „Eutanazijos praktikos piktnaudžiavimas Lietuvoje“.
6. Eutanazijos įstatymo projektas Lietuvoje buvo pateiktas keturis kartus. 2012 metais buvo pateikti du eutanazijos įstatymo projektai, kuriu iniciatorius buvo Andrius Burba, kiti du eutanazijos įstatymo projektai Seimui buvo pateikti 2014 ir 2015 metais, kurių iniciatorė buvo socialdemokratė Marija Aušrinė Pavilionienė. Visi minėtieji projektai buvo išbraukti iš Seimo darbotvarkės, Tėvynės sąjungos krikščionių demokratų ir Sveikatos reikalų komiteto įtaka. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse, Lietuvos Respublikos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatyme ir Žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatyme yra nuostata leidžianti asmeniui atsisakyti gydymo. Nors pastarąjį įstatymą, Žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymą Seimas bandė pakeisti. Po išsamios proceso analizės, galima teigti, kad ši teisė išliko.
7. Išanalizavus empirinio tyrimo duomenų rezultatus galima daryti išvadą, kad eutanazijos įstatymas nėra priimtas dėl šių priežasčių: baimės, kad eutanazijos praktika bus piktnaudžiaujama, visuomenės išpažįstančios katalikų bažnyčios mokymą ir religijos ideologiją, Lietuvoje teikiamos slaugos, kai akivaizdu, kad asmenims jau neįmanoma padėti, siauro ir paviršutiniško visuomenės mąstymo, taip pat neigiamos politinių partijų įtakos ir jų asmeniškumų taikymo priimant su eutanazija susijusius sprendimus bei interesų grupių priešiško ir neigiamos visuomenės nuomonės formavimo žiniasklaidoje. Tam, kad Lietuvoje eutanazijos praktika būtų įteisinta, reikia liberaliai mąstančios, drąsios ir tolerantiškos visuomenės, kurios brandą ir mentalitetą reikia skatinti pasitelkiant žiniasklaidos priemones.

TEISĖS AKTAI IR DUOMENŲ ŠALTINIAI

1. Ališauskienė, M., Kuznecovienė, J. (2012). Katalikų bažnyčios vaidmuo viešajame Lietuvos gyvenime: dalyvavimo formų kaita (1999 -2010). *Filosofija, sociologija*, 23 (2), 102–110.
2. Ališauskienė, M., Markauskaitė, G. (2014). Religinės įvairovės reprezentavimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje. *Socialinių tyrimų žurnalas*, 5 (1), 65 – 83.
3. Arlauskas, S. (2008). Lietuvos Respublikos prezidento statuso ir įgaliojimų tobulinimo galimybės parlamentinėje valdymo formoje. *Jurisprudencija*, 4 (106); 9 – 17.
4. Bakaveckas, A. (2007a). *Lietuvos vykdomoji valdžia*. Vilnius: Eugrimas.
5. Bakaveckas, A. (2007b). Kategorijų – vykdomoji valdžia, valstybinis valdymas (administravimas) ir viešasis administravimas – samprata ir santykis Lietuvos administracinėje teisėje. *Jurisprudencija*, 2 (92), 46–53.
6. Baranskaitė, A., Prapiestis, J. (2004). Eutanazija ir baudžiamoji atsakomybė. *Sveikatos mokslai*, 3 (34), 2–6.
7. Balicki, J., Skorowski, H. (1996). *Apie žmogaus gimimą ir mirimą*. Kaunas: Caritas.
8. Baumann, A., Audibert, G., Claudot, F., Puybasset, L. (2009). Ethics review: End Of Life Legislation – the French Model. *Critical Care*, 13 (1), [žiūrėta 2015 11 19]. Prieiga per internetą: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2688102/>>
9. Bielinis, L. (2002). Lingvistiniai politinės komunikacijos supratimo aspektai. *Respectus Philologicus*, 2 (7), 49–59.
10. Bielinis, L. (2005). *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė*. Vilnius: Eugrimas.
11. Birmontienė, T., Jarašiūnas, E., Kūris, E., Maksimaitis, M., Mesonis, G., Normantas, A., ... Žilys, J. (2002). *Lietuvos Konstitucinė teisė. Antras leidimas*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras [žiūrėta 2015 11 14]. Prieiga per internetą: <<https://www.scribd.com/doc/214911140/Lietuvos-Konstitucine-Teise-2002-Knyga>>
12. Bražiūnaitė, I. (2005). Piliečių dalyvavimo restitucijos procese tyrimo teorinės prielaidos ir perspektyvos. *Filosofija, Sociologija*, 2, 20–25.
13. Bložė, M. (2008). Politinės partijos ir partinės sistemos. *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, 7, 44 – 54.
14. Chambaere K., Vander Stichele R., Mortier F., Cohen J, Deliens L. (2015). Recent Trends In Euthanasia And Other End – Of Life Practices In Belgium. *New England Journal Of Medicine*, 372 (12) [žiūrėta: 2015 12 10]. Prieiga per internetą: <<http://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJMc1414527>>
15. Cohen-Almagor, R. (2009). Belgian Euthanasia. Law – Critical Analysis. *Journal of Medical Ethics*, 7, 430 – 439 [žiūrėta 2015 10 08]. Prieiga per internetą: <http://www.researchgate.net/publication/26331587_Belgian_euthanasia_law_A_critical_analysis>
16. Cohen-Almagor, R., Phil, D. (2009). Euthanasia Policy And Practice In Belgium: Critical Observations and Suggestions for Improvement. *Issues in Law & Medicine*, 24 (3), 187 – 2018[žiūrėta 2015 12 05]. Prieiga per internetą: <<http://www.ieb-eib.org/fr/pdf/euthanasia-practice-in-belgium.pdf>>

17. Council of Europe Steering Committee on Bioethics (2003). Replies to the questionnaire for member states relating to euthanasia. Strasbourg, France: Council of Europe [žiūrėta 2015 10 28]. Prieiga per internetą:
<[http://www.coe.int/t/dg3/healthbioethic/Activities/09_End%20of%20Life/INF\(2003\)8e_replies_euthanasia.pdf](http://www.coe.int/t/dg3/healthbioethic/Activities/09_End%20of%20Life/INF(2003)8e_replies_euthanasia.pdf)>
18. Čekanauskaitė, A. (2000). Mirtis ir gyvybės nutraukimo problemos modernioje visuomenėje. *Problemos*, 57, 66- 75 [žiūrėta 2015 12 12]. Prieiga per internetą:
<<http://www.zurnalai.vu.lt/problemos/article/view/6822>>
19. Čekanskaitė, A. (2013). Eutanazija ir savižudybė su pagalba. Lietuvos bioetikos komitetas [žiūrėta 2015 10 19]. Prieiga per internetą: <<http://bioetika.sam.lt/index.php?4099465995>>
20. Dan, B., Fonteyne, Ch., de Cléty, S., C. (2014). Self – Requested Euthanasia For Children In Belgium. *The Lancet*, 383 (9918), 671 – 672, [žiūrėta 2015 12 04]. Prieiga per internetą:
<<http://www.sciencedirect.com.ezproxy.ktu.edu/science/article/pii/S0140673614601100>>
21. Drakšas, R. (2002). *Mirties baismė: situacija ir perspektyvos*. Vilnius: Eugrimas.
22. Drungilienė, D., Mockienė, V. (2014). Mirties akivaizdoje: priežiūra gyvenimo pabaigoje. *Reabilitacijos mokslai: slauga, kineziterapija, ergoterapija*, 1(10), 5 –12 [žiūrėta 2015 11 13]. Prieiga per internetą:
<http://www.lsu.lt/sites/default/files/dokumentai/pdf/reabilitacijos_mokslai__110.pdf>
23. Dunn, W. N. (2006). *Viešosios politikos analizė*. Vilnius: Homo liber.
24. Dye, Th., R. (1972). *Understanding Public Policy*. New Jersey: Prentice Hall.
25. Easton, D., Almond, G. (1960). *The Politics Of Developing Areas*. Princeton.
26. Florijin, W. B., Kaptein, A. Ad. (2015). Suffocating In The Bell Jar: The Euthanasia Request By The Unbearably Suffering, Depressed Patient. *Hektoen International A Journal of Medical Humanities*, 7(4) [žiūrėta 2016 01 02]. Prieiga per internetą:
<http://www.hektoeninternational.org/index.php?option=com_content&view=category&id=81&Itemid=435>
27. Furman, E., Šerikova, A.(2007).Viešosios politikos darbotvarkė: samprata, elementai ir formavimo modeliai. *Viešoji politika ir administravimas*, 21, 102 –111.
28. Gailienė, D.(1997). Aktyvi eutanazija ir savižudybė su pagalba. *Naujasis židinys*, 5(6), 197–212.
29. Gefenas, E.(1995). *Eutanazija*. Vilnius: Filosofijos ir sociologijos institutas.
30. Gemius Baltic tyrimas, (2014). Lietuvos internetinių žinių portalų populiarumas [žiūrėta 2015 10 27]. Prieiga per internetą: <<http://www.audience.lt>>
31. George, R. J. D., Finlay, I. G., Jeffrey, D. (2005). Legalised Euthanasia Will Violate The Rights Of Vulnerable Patients. *BMJ*, 331,684 [žiūrėta 2016 01 04] Prieiga per internetą: <<http://www.bmj.com/content/331/7518/684>>
32. Greičienė, S., Patronytė, G. (2013). Lietuvos slaugytojų dalyvavimas sveikatos politikoje. *Lietuvos slaugos specialistų organizacija* [žiūrėta 2016 01 02]. Prieiga per internetą:
<<http://www.lso.lt/straipsniai/straipsnis-lietuvos-slaugytoju-dalyvavimas-sveikatos-politikoje>>

33. Griffiths, J., Bood, A., Weyers, H. (1998). *Euthanasia And Law In the Netherlands*. *BMJ*, 331, 684.
34. Gumbis, J. (2003). Eutanazija žmogaus teisių ir autonomijos kontekstu. *Teisė*, 47, 36-51.
35. Hague, R., Harrop, M. (2007). *Political Science: A Comparative Introduction, 6th Ed.* New York: Palgrave Macmillan.
36. Harris, D., Richard, B., Khanna, P.(2006). Assisted Dying: The Onoing Debate. *Postgraduate Medical Journal*, 82 (970), 479 - 482 [žiūrėta 2015 10 22]. Prieiga per internetą: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2585714/>>
37. Hipokrato priesaika lietuvių kalba. (1997). [žiūrėta 2015 10 28]. Prieiga per internetą: <<http://library.kmu.lt/sveikata/pagalb/hipokrat.htm#Lietuv>>
38. Hoddler, P., Turley, A. (2004). *Paliatyvioji pagalba*. Kaunas: KMU.
39. Hope, R. A., Savulescu, J., Hendrick, J. (2008). *Medical Ethics and Law: The Core Curriculum*. London: Elsevier Health Sciences.
40. Juraitė, K., Jasnauskaitė, B. (2011). Visuomenės informavimas ir nuomonės formavimas apie valdžios institucijų veiklą. *Filosofija, sociologija*, 22 (2), 77–85.
41. Katalikų bažnyčios katekizmas. (1996). [žiūrėta 2015 11 15]. Prieiga per internetą: <<http://katekizmas.lt/kbk1996p2003/N180A6.html>>
42. Kaminskas, R. (2001). Interesų grupių ir valstybės santykiai: politikos tinklų analizės problemos. *Filosofija, sociologija*, 3, 20 –30.
43. Kurmelis, P. (2015). Gydyti ir kankinti ar padėti numirti be skausmo. *Akistata* [žiūrėta 2016 01 05]. Prieiga per internetą:< <http://valstietis.tv3.lt/ezwebin/print/?node=331050>>
44. Krupavičius, A. (1999). Politinės partijos: organizacija, funkcijos, ideologija. Kn. J. Matakas (red.), *Šiuolaikinė valstybė*. Kaunas: Technologija.
45. Krupavičius, A., Lukošaitis, A. (2004). *Lietuvos politinė sąranga ir raida*. Kaunas: Poligrafija informatika.
46. Krupavičius A., Šarkutė L. (2004). Žiniasklaida ir politika. Kn. Krupavičius A., Lukošaitis A. (red.) *Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 143 –178.
47. Kubler – Ross, E. (2001). *Apie mirtį ir mirimą, pašnekėsiai su mirtiniais ligoniais*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
48. Kūris, E. (2008). Valdžių padalijimo principas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Konstituciniai valdžių sandaros principai: tarptautinės konferencijos medžiaga*. Vilnius: VĮ Seimo leidykla.
49. Laurėnas, V. (2012). Lietuvos politinės partijos: kovos dėl valdžios kanonizavimas, atsakomybės dekonstravimas ir vidinio saugumo aktualizavimas /Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2011–2012 m. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos leidykla.
50. Laurėnas, V., Šerpetis, K. (2010). Sąvokų politinė sistema ir politinis režimas analitinis potencialas. *Politologija*, 2, 97 – 124.
51. Liesis, M. (2005). Baudžiamosios atsakomybės už aktyviąją eutanaziją ir padėjimą nusižudyti reglamentavimas Lietuvos, Vokietijos ir Olandijos baudžiamuosiuose kodeksuose. *Teisė*, T. 54, 98-109.

52. Liesis, M. (2009). Baudžiamosios atsakomybės už eutanaziją netaikymo galimybės. *Teisės problemos*, Nr. 1 (63), 6-23.
53. Lindblom, Ch. E., Woodhouse, E. J. (1999). *Politikos formavimo procesas*. Vilnius: Algarvė.
54. Lukošaitis, A. (2000). Interesų grupės Lietuvoje: raidos dinamika ir institucionalizacijos bruožai. *Politologija*, 2 (18) 85 –114.
55. Lukošaitis, A. (2004). Interesų grupės. Parlamentas ir parlamentizmas. Kn. A. Krupavičius ir A. Lukošaitis (red.). *Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida (monografija)*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
56. Lukošaitis, A. (2005). *Parlamento institucionalizacija ir teisėkūros procesas: Lietuvos atvejis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
57. Martišius, M. (2014). Informaciniai nutylėjimai: priežastys ir pasekmės. *Informaciniai mokslai*, 68, 127-146.
58. Matkevičienė, R. (2008) Politinio žiniasklaidos diskurso apibrėžtys: žiniasklaidos, kaip politinės komunikacijos dėmens, tyrimas. *Informacijos mokslai*, 44, 107 - 117.
59. Meilius, K., Narbekovas, A., Juškevičius, J. (2002). Teisės numirti ir testamentinių įgaliojimų ribotumas. Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis, 21, 301 – 320.
60. Melvin, D. (2015). French Bill Would Allow Terminally Ill To Be 'Deeply Sedated' Until Death. *CNN*.
61. Narbekovas, A. (2008). Eutanazijos terminų vartojimo bioetikoje bei teisėje problematika Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 12 (114), 27-35.
62. Narbekovas, A. (2002). Pasyvios eutanazijos ir užsispyrėliško gydymo netaikymo skirtumas. *Soter*, Nr. 7 (35).
63. Novagrockienė, J. (2001). *Politikos mokslo pagrindai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla [žiūrėta 2015 11 11]. Prieiga per internetą: <<https://www.scribd.com/doc/240836337/4/Politikos-mokslo-raidos-etapai>>
64. Pačėsaitė, L. (2002). Interesų grupių komunikacija: teorinės prielaidos ir veiklos metodai. Kn. L. Andrikiene (red.) *Šiuolaikinės lobistinės veiklos tendencijos*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas [žiūrėta 2015 10 16]. Prieiga per internetą: <http://www2.laimaandrikiene.lt/repository/Monografija_lobizmas.pdf>
65. Parsons, W. (2001). *Viešoji politika: politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas*. Vilnius: Eugrimas.
66. Pereira, J. (2011). Legalizing Euthanasia Or Assisted Suicide: The Illusion Of Safeguards And Controls. *Current Oncology*, 18 (2), 133 – 138 [žiūrėta 2015 09 26]. Prieiga per internetą: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3070710/?report=reader>>
67. Pilietinės visuomenės institutas. (2004). Lietuvos partinės sistemos kaitos įtaka politinei sistemai. Vilnius [žiūrėta 2015 11 01]. Prieiga per internetą: <http://www.civitas.lt/wp-content/uploads/2015/07/Tyrimas_partijos_Lietuvoje_Tyrimo_tekstas.pdf>
68. Politikos mokslų enciklopedinis žodynas. (2007). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

69. Straipsnis. (2015). Campaigns To Let Doctors Help The Suffering And Terminally Ill To Die Are Gathering Momentum Across The West. *The economist*.
70. Pranevičienė, B., Amilevičius, D. (2012) Žmogaus teisių samprata krikščionybėje ir utilitaristinėje pasaulėžiūroje. *Soter*, Nr. 41(69).
71. Prazauskas, A., Unikaitė, I. (2007). *Politologijos pagrindai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
72. Pruskus, V. (2007). Lietuvos Katalikų bažnyčia ir pilietinė visuomenė. *Logos*, Nr. 52, 126 – 133.
73. Raipa A. (2001). Viešoji politika ir viešasis administravimas: raida, struktūra, ir sąveika. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr.1.
74. Rietjens, J., A., van der Maas, P., J., Onwuteaka-Philipsen, B., D., van Delden, J., J., van der Heide, A. (2009). Two Decades of Research on Euthanasia from the Netherlands. What Have We Learnt and What Questions Remain?. *Journal of Bioethical Inquiry*, 6 (3) [žiūrėta 2015 12 09]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2733179/?report=reader#!po=1.72414>>
75. Sinkevičius, V. (2006). Seimas - tautos atstovybė: konstituciniai pagrindai. *Jurisprudencija*, . 9 (87), 52-60.
76. Šakalytė, D., Gečiauskas, E., Risakovaitė, I. (2014). Slaugytojų, dirbančių pirminio lygio sveikatos priežiūros įstaigose, požiūrio į eutanaziją vertinimas. *Slauga, mokslas ir praktika*, 7 (8), 211–212 [žiūrėta 2015 12 26]. <<http://www.ssk.lt/uploads/2014slauga%20mokslas%20zurnalas/8.pdf>>
77. Šarkutė, L. (2006). Sprendimų priėmimo modeliai Lietuvos Respublikos vyriausybėse: vidinių veiksmų analizė. *Viešoji politika ir administravimas*, 18, 99-115.
78. Šarkutė, L. (2009). Sprendimų priėmimo samprata ir tyrimų tradicijos. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2 (25), 105-119.
79. Šileikis, E. (1997). *Politinių partijų institucionalizavimas. Partijų steigimas, registravimas, teisės, veiklos sustabdymas ir nutraukimas*. Vilnius: Onė.
80. Šileikis, E. (2005). *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
81. Thienpont, L., Verhofstadt, M., Van Loon, T., Distelmans, W., Audenaert, K., De Deyn, P. (2015). Euthanasia requests, procedures and outcomes for 100 Belgian patients suffering from psychiatric disorders: a retrospective, descriptive study. *BMJ Open*, 5 [žiūrėta 2015 11 22]. Prieiga per internetą: <<http://bmjopen.bmj.com/content/5/7/e007454.full> >
82. Urbonas, V.(2003). *Pasaulio žiniasklaidos sistemos*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
83. Vadapalas, V.(2006). *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas.
84. Vaicekauskienė, V. (2007). *Švietimo politikos analizės pagrindai*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
85. Vilčinskis, J., Vijeikis, D. (2007). Lietuvos grupių interesai Briuselyje: kelionėje be interesų grupių? *Politologija*, 1 (45), 95 – 143.
86. Visockaitė, A. (2012). *Politologijos mokymo dalyko metodinė priemonė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas [žiūrėta 2015 11 21]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_Politologijos_mokymo_dalyko_metodine_priemone.pdf>

87. Visuotinė lietuvių enciklopedija (2004).
88. Vitkus, G. (2001). *Politologija*. Vilnius: Danielius.
89. Žilys, J.(2005). Italijos Respublikos Konstitucija. Kn. T. Birmontienė (red.). *Šiuolaikinė konstitucija: Studijos apie užsienio šalių konstitucinį reguliavimą: Kolektyvinė monografija (Jus supremum)*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
90. Ward, B., J. & Tate, P., A.(1994). Attitudes Among NHS Doctors to Requests for Euthanasia. *British Medical Journal*, 30 [žiūrėta 2015 12 28]. Prieiga per internetą: <<http://www.bmj.com/content/308/6940/1332>>
91. Werner, J., Wegrich, K. (2007). Theories of the Policy Cycle' in Frank Fischer, Gerald Miller and Mara Sidney (eds.) *Handbook of Public Policy Analysis, Theory, politics and methods*.
92. Wilson, G.K. (1991). *Interest groups*. New York: Basil Blackwell.

Stenogramos

93. Posėdžio Nr. 412 stenograma, 2012 [žiūrėta 2015 10 24]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=420155
94. Posėdžio Nr. 220, stenograma, 2015 [žiūrėta 2015 10 26]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=1017545
95. Posėdžio Nr. 446 stenograma, 2012 [žiūrėta 2015 10 14]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=426283
96. Posėdžio Nr. 9 stenograma, 2012 [žiūrėta 2015 11 02]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=438921
97. Posėdžio Nr. 10 stenograma, 2012 [žiūrėta 2015 11 01]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=439147

Politinių partijų rinkimų programos

98. Lietuvos lenkų rinkimų akcijos, 2012 metų rinkimų į Seimą programa [žiūrėta 2015 10 18]. Prieiga per internetą: <http://www.awpl.lt/?page_id=60&lang=lt>
99. Lietuvos Respublikos Darbo partijos, 2012 metų rinkimų į Seimą programa [žiūrėta 2015 12 04]. Prieiga per internetą: <<https://www.darbopartija.lt/rinkimai-2012/programa-2012/>>
100. Lietuvos Respublikos socialdemokratų partijos, 2008 metų rinkimų į Seimą programa [žiūrėta 2015 10 26]. Prieiga per internetą: <<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:6ckCkbt4UyEJ>>
101. Lietuvos Respublikos socialdemokratų partijos, 2012 metų rinkimų į Seimą programa [žiūrėta 2015 11 03]. Prieiga per internetą:< <http://lsdp.lt/apie-partija/programos>>
102. Lietuvos Respublikos Liberalų ir centro sąjungos, 2008 metų rinkimų programa [žiūrėta 2015 11 03] Prieiga per internetą:

<[http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache%3ALdh_bonK2FoJ%3Awww.lidata.eu%2Fata%2Fpolsys%2FLiDA_POLSPART_000014%2FDOC.004+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=us&client=opera](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache%3ALdh_bonK2FoJ%3Awww.lidata.eu%2Fdata%2Fpolsys%2FLiDA_POLSPART_000014%2FDOC.004+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=us&client=opera)>

103. Tautos sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai, 2008 metų rinkimų į Lietuvos Respublikos Seimą programa [žiūrėta 2015 10 08]. Prieiga per internetą: <<http://tsajunga.lt/dokumentai-ir-leidiniai/programa-politines-veiklos-pagrindai/>>

Protokolai

105. 2012 metų Seimo vakarinio plenarinio posėdžio protokolas Nr.9 [žiūrėta 2015 12 12] Prieiga per internetą:<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=438912>
106. 2012 metų Seimo rytinio plenarinio posėdžio protokolas Nr. 443 [žiūrėta 2015 12 12] Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=425405>
107. 2015 metų Seimo rytinio posėdžio protokolas Nr. 220 [žiūrėta 2015 12 12] Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=1017634>

Teisės Aktai

108. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Žin.*, 1995, Nr. 40-987.
109. Lietuvos gydytojų sąjungos profesinės etikos kodeksas. (2004). Prieiga per internetą: <http://www.lsadps.lt/failai/456_gydytojuprofesinesetikoskodeksas.pdf>
110. Lietuvos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas. *Žin.*, 1996, Nr. 120-2821 [žiūrėta 2015 11 14]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F1400120C2AE>>
111. Lietuvos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 26 d. nutarimas. Valstybės žinios, 1993-12-03, Nr. 66-1260 [žiūrėta 2015 10 29]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.10170?jfwid=rivwzvpvg>>
112. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Žin.*, 2000, VIII-1864 [žiūrėta 2015 12 28]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=404369>
113. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas. *Žin.*, 1996, Nr. 102-2317 [žiūrėta 2015 11 18]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C6E4170DB704>>
114. Lietuvos Respublikos partijos „Tvarka ir teisingumas“, 2012 metų rinkimų į Seimą programa [žiūrėta 2015 12 29]. Prieiga per internetą: <http://www.tvarka.lt/index.php?id=7293>
115. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Žin.*, 1992, Nr. 33- 1014 [žiūrėta 2015 10 23]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>>
116. Lietuvos Respublikos Seimo Statutas. *Žin.*, 1994, Nr. 15-249 [žiūrėta 2015 12 23]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5734?jfwid=-9dzqntgwn>>
117. Lietuvos Respublikos informavimo įstatymas. *Žin.*, 1996, Nr. 71-1706.

118. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. birželio 18 d. nutarimas. *TAR*, 2014-06-23, Nr. 8984 [žiūrėta 2015 12 07]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ba847320fad411e3b62ec716086f051f?jfwid=191fum80da>>
119. Sveikatos apsaugos darbuotjų chartija, Popiežiškoji sveikatos apsaugos darbuotojų pastoracijos taryba. (1997). Kaunas: Farmacija.
120. Žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas. *Žin.*, 1997, Nr. 30-712 [žiūrėta 2015 11 07]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.890D3838A27D>>

PRIEDAI

1 PRIEDAS

INTERVIU KLAUSIMYNAS

1. Manoma, kad tose šalyse, kuriose teisės aktai leidžia atlikti eutanaziją, tokiu būdu yra įteisinama žmogžudystė, kuri parodo, kad viena gyvybė yra svarbesnė už kitą. Kiti pateikia argumentą, jog demokratinėje šalyje pilietis turi turėti laisvę nuspręsti dėl tokio pasirinkimo. Kokia Jūsų nuomonė?
2. Kurios šalies, įteisinusios eutanaziją, pavyzdys galėtų būti sektinas Lietuvai?
3. Pastebima baimė, kad įteisinus eutanaziją atsiranda galimybių ja piktnaudžiauti. O kaip manote Jūs?
4. Kokie saugikliai privalo būti įdiegti, kad padėtų užkirsti kelią piktnaudžiavimui?
5. Kokios priežastys lemia, kad eutanazijos projektas jau ketvirtą kartą yra išbraukiamas iš Seimo darbotvarkės?
  - a) Gal galite papasakoti, kaip iš Seimo darbotvarkės buvo išbrauktas pirmasis eutanazijos įstatymo projektas, pateiktas 2014 metų rugpjūčio 12 dieną?
  - b) Kodėl šis įstatymo projektas vis dar nebuvo svarstytas Seime?
  - c) Kas labiausiai priešinosi eutanazijos įstatymo projekto svarstymui? Kaip manote, dėl kokių priežasčių?
  - d) Kas turi pasikeisti, kad eutanazijos įstatymo projektas būtų pradėtas svarstyti Seime?
6. Kokios visuomenės grupės yra labiausiai suinteresuotos, kad eutanazija Lietuvoje būtų įteisinta.
7. Kaip eutanazijos tema nušviečiama žiniasklaidoje? Ar pateikiama pakankamai subalansuotos informacijos, t. y. vienodai objektyviai atspindimo šio reiškinio šalininkų ir priešininkų pozicijos? Kodėl taip manote?
8. Kalbant apie visuomenės mentalitetą, kiek, Jūsų nuomone, yra subrendusi Lietuvos visuomenė eutanazijai?
9. Kokia turėtų būti visuomenė, kad būtų galima įteisinti eutanaziją?
10. Kokia Jūsų nuomone galima alternatyva eutanazijai?
11. Atliekant eutanaziją svarbus vaidmuo tenka gydytojams. Kaip manote ar ne per daug atsakomybės jiems tenka? Ar tai nesikerta su Hipokrato priesaika?